

Lasten ulkoilmakamari

Turun leikkikentät ja leikkikenttätoiminta kaupunkiympäristössä ja kansalaiskasvatuksessa
1918–1945

Milla Ataruwa

Pro gradu -tutkielma

Kulttuurihistoria

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Marraskuu 2024

Pro gradu -tutkielma

Kulttuurihistoria, Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos, Humanistinen tiedekunta

Milla Ataruwa

Lasten ulkoilmakamari - Turun leikkikentät ja leikkikenttätoiminta kaupunkiympäristössä ja kansalaiskasvatuksessa 1918–1945

Sivumäärä: 71

Tiivistelmä:

Tutkielman aiheena on Turun leikkikentillä harjoitettu leikkikenttätoiminta vuosina 1918–1945. Tarkoituksena on selvittää leikkikenttätoiminnan syntyä ja muotoutumista osaksi lasten kesävirkestystoimintaa. Tutkimuskysymys on seuraava: millainen oli leikkikenttien ja leikkikenttätoiminnan rooli kaupunkiympäristössä ja kansalaiskasvatuksessa? Työssä hyödynnetään laajaa digitoitua sanomalehtiaineistoa, joka valaisee aikakauden ilmapiiriä, toimintaa järjestäneitä tahoja ja ajoittain myös lasten ääntä. Lisäksi työssä hyödynnetään sanomalehtien leikkikenttäaiheisia valokuvia ja leikinohjaajien laatimia toimintakertomuksia. Yhdessä tekstiaineiston kanssa kuvat auttavat tavoittamaan vallitsevan aikuisten näkökulman lisäksi lasten toimintamahdollisuuksia ja hahmottamaan ohjatussa leikissä tapahtunutta muutosta.

Tutkielmassa käytetään historian tutkimuksen perusmenetelmien lisäksi kontekstualisointia ja lähilukua. Digitoitua sanomalehtiaineistoa on louhittu sanahakujen avulla tarkoituksenmukaisten julkaisujen löytämiseksi.

Tutkimus osoitti, että leikkikenttätoiminta vakiinnutti hyvin pian paikkansa Turussa jokakesäisenä toimintana. Lapsille, jotka eivät päässet kesäksi maaseudulle, järjestettiin kaupungin ja lastensuojelun yhteistyössä ohjattua leikkitoimintaa kaupungin leikkikentillä. Leikkikentät toimivat kaupunkiympäristössä luonnollisen ympäristön korvikkeena. Toiminta kytkeytyi laajempaan kansainväliseen yhteiskunnalliseen ilmiöön kaupunkilaislasten pelastamisesta ohjatun leikin avulla. Toiminnalla oli myös kansalaiskasvatukseen tähtääviä päämääriä, jotka näkyivät esimerkiksi sukupuolirooleja vahvistavissa käytänteissä. Vaikka leikkikentät olivat aikuisten suunnittelemaa lasten paikkoja, pystyivät lapset silti omaksumaan ne myös omiksi paikoikseen. Huomattava havainto oli leikkikenttätoiminnan jatkuminen aktiivisesti läpi sota-ajan.

Toimenpidesuosituksena on jatkaa aiheen parissa, mutta siirtyä tarkastelemaan sotien jälkeistä tilannetta Turun leikkikenttätoiminnassa.

Avainsanat: kansalaiskasvatus, kaupunkiympäristö, lastensuojelu, leikkipaikat, leikkipuistot, leikkitoiminta, Turku

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
1.1	Käsitteet ja tutkimuskysymys	4
1.2	Aikaisempi tutkimus	7
1.3	Aineisto ja menetelmät	9
2	Leikkikenttätöiminta Turussa 1918–1945	14
2.1	Leikkikenttätöiminnan vuosikello sanomalehdissä	14
2.2	Naisvoimistelijoiden työstä lastensuojelun alaisuuteen	23
2.3	Leikkikenttätöiminnasta lievitystä sodan keskellä	27
3	Toiminnan suhde lapsen paikkaan	36
3.1	Mikaelinkirkon aukea lasten paikaksi	36
3.2	Kansalaiskasvatusta kaupunkiympäristössä	45
3.3	Lapsen oma paikka	53
4	Yhteenveto	62
	Lähteet	66

1 Johdanto

1.1 Tutkimuskysymys ja käsitteet

Leikkikenttä-työ ei ole vailla merkitystä lastensuojelu- ja kansankasvatustyössä, sitä todistaa lasten reipas mieli, ruskettunut iho ja harras odotus päästä ensikesänäkin leikkikentälle.¹

Tähän toteamukseen päätti Parkinmäen leikkikentän leikinohjaaja Aune Kuusela vuoden 1938 toimintakertomuksen. Takana oli jälleen onnistunut kesäkausi yhdellä Turun monista leikkikentistä.

Jo yli vuosisadan ajan leikkikenttien tarkoituksena on ollut luoda muuta kaupunkiympäristöä turvallisempi tila.² Leikkikenttien juuret ulottuvat 1800-luvun lopun Pohjois-Amerikkaan. Paikalliset leikkiuudistuksen kannattajat yhdessä eurooppalaisten reformistien kanssa jakoivat saman tavoitteen parantaa lasten terveyttä, moraalialia ja hyvinvointia ohjatun leikin avulla. Yritys järjestää kaupunkilaislapsille valvottua leikkitoimintaa kuntien omistamalla leikkikentillä oli jo ylittänyt kansalliset rajat 1910-luvulle tultaessa.³ Suomessa ensimmäiset leikkikentät perustettiin Helsinkiin kaupunginvaltuuston myöntämin varoin vuonna 1899. Tapahtumaa oli enteillyt keskustelu ja huoli kaupungistumisen aiheuttamista terveydellisistä ongelmista. Kaupungin nopea kasvu oli ajanut lapset pölyisille kaduille oman onnensa nojaan, etenkin kaupungin laidoille laajentuneilla työväenluokan asuinalueilla. Tilanteen korjaamiseksi ehdotettiin, että kaupunki hyödyntäisi jo olemassa olevia puistoja ja tyhjiä tonttimaita leikkikenttien järjestämiseksi. Julkisin varoin kustannettuja puistoja perustettiin ensin keskustaan, myöhemmin myös lähiöihin sekä muihin suomalaisiin kaupunkeihin, kuten Tampereelle ja Turkuun.⁴

Suomalaisten leikkikenttien historia on ollut hyvin vähän tutkittu aihe aivan viime vuosiin saakka. Turun osalta aiheesta ei ole saatavilla tutkittua tietoa, vaikka kaupungin leikkikentillä on järjestetty leikkitoimintaa jo yli sadan vuoden ajan. Koen tämän epäkohdan paikkaamisen tärkeäksi. Pro gradu -tutkielmani aiheena on Turun leikkikentät ja leikkikenttätöiminta vuosina 1918–1945. Tutkimuskysymys on seuraava; millainen oli leikkikenttien ja leikkikenttätöiminnan rooli kaupunkiympäristössä ja kansalaiskasvatuksessa? Hyödynnän

---

¹ Taimen leikkikenttätöiminnan kertomuksia 1927–1939: Dbca:5, KA.

² Jouhki & Moll 2023, 351.

³ Howell 2008, 961.; Jouhki 2023, 5.

⁴ Jouhki 2023 7, 12–13.

työssäni sanomalehtimateriaalia, joka valottaa aikakauden yleistä kulttuuri-ilmapiiriä, toimintaan osallistuneita tahoja ja paikoin myös lasten omaa ääntä. Lehdistä nouseva aikuisten näkökulma pitää sisällään niin kaupungin viranomaisten kuin leikkikenttätoimijoiden ja aiheesta kirjottaneiden reportterien näkemyksiä. Lähestyn kysymystä pääosin tästä aikuisten näkökulmasta, mutta leikkikenttien luomia toimintamahdollisuuksia pohditaan myös lasten näkökulmasta. Yleisesti läpi työn kulkee myös pohdinta lasten paikasta kaupunkiympäristössä ja leikkikenttätoiminnan roolista lasten hyvinvoinnin tukemisessa.

Koska aihetta ei ole aikaisemmin Turun kontekstissa tutkittu, työ sisältää kattavasti myös tekemääni perustutkimusta Turun leikkikenttätoiminnasta. Olen selvittänyt, millaisissa yhteiskunnallisissa olosuhteissa leikkikenttätoiminta Turussa alkoi ja miten toiminta lopulta vakiintui. Tämä pitää sisällään toiminnassa mukana olleet tahot ja alueet, joissa leikkikenttiä oli tai mihin niitä perustettiin.

Olen rajannut tutkimukseni vuosiin 1918–1945. Rajaus kattaa ajan sisällissodan päättymisestä aina sotavuosiin saakka. Leikkikenttätoiminta käynnistyi Turussa ensimmäisen kerran kesällä 1918, pian sisällissodan jälkeen.⁵ Toiminta vakiintui 1930-luvulle tultaessa ja jatkui vielä läpi sota-ajan.⁶ Sotien jälkeistä jälleenrakennusta seuraavia vuosikymmeniä leimasi rakennettujen leikkiympäristöjen kasvu ja muotoutuminen osaksi kuntien sosiaalipalveluja yhdessä vahvistuvan lainsäädännön kanssa.⁷ Miellän sodanjälkeisen muutoksen ikään kuin uudeksi aikakaudeksi leikkikenttätoiminnassa, minkä vuoksi päätän tutkimuksen sotavuosiin. Rajauksesta huolimatta näen leikkikentät niiden alkuvuosista lähtien eräänlaisena sosiaaliapuna sekä päivähoito- ja kasvatusta paikkoina. Ennen lainsäädännön vahvistumista leikkikenttätoiminta oli yksityisten tahojen käsissä ja sitä toteutettiin vaihtelevin resurssein.

Lastenhoitopaikoista oli todellinen pula tutkimusajankohtani Turussa. Työssäkäyvien äitien avuksi oli 1920-luvun alussa vain yksi alle kouluikäisille lapsille tarkoitettu lastenseimi. Vuoteen 1936 mennessä seimiä oli neljä, joissa oli yhteensä 164 hoitopaikkaa. Kouluikäisille lapsille tarkoitettut lasten työhuoneet edustivat 1800-luvun lopun filantrooppista ajattelua: köyhien lasten pelastamista ohjaamalla heidät hyödyllisten askareiden pariin. Lasten työhuoneita oli tutkimusajallani vain muutamia.⁸ Lisäksi vähäisetkin hoitopaikat noudattivat

---

⁵ ”Lapset ulos leikkimään ja urheilemaan!” Turun Sanomat, 16.06.1918, nro 4053, s. 5.

⁶ Taimen leikkikenttätoiminnan kertomuksia 1927–1939: Dbca:5, KA.

⁷ Jouhki & Moll 2023, 351.

⁸ Uusitalo 1981, 200–201.

pääsääntöisesti koulujen lukukausiaikoja ja olivat siten kesäisin suljettuna. Kesäajasta muodostui näin musta aukko muun muassa lasten puutteellisten hoitomahdollisuuksien vuoksi.⁹ Koska tutkin työssäni valvotuilla leikkikentillä tapahtunutta toimintaa, olen valinnut tarkasteluni kohteeksi vain leikkikenttätöiminnan alaiset kesäiset leikkikentät. Leikkikentät olivat toki myös talvisin olemassa – niille jäädytettiin luistelu- ja kelkkaratoja – mutta ne miellettiin ensi sijassa pienten lasten omatoimiseksi leikkipaikoiksi.¹⁰ Turussa oli myös leikkikenttiä, joissa lapset vastasivat itse toiminnasta ilman järjestettyä valvontaa.¹¹

Käytän työssäni aikalaistermiä *leikkikenttä*, sillä termi *leikkipuisto* yleistyi vasta 1980-luvulla.¹² Leikkipuisto kattaa kirjon monipuolisempia, koko perhettä osallistavia leikkiympäristöjä. Tutkimusajankohdallani leikkikenttä tarkoitti erityisesti muusta kaupunkiympäristöstä erotettua hiekkakenttää, jossa saattoi olla vaihtelevasti jonkin verran kiinteitä leikkikalusteita, kuten keinuja tai hiekkalaatikoita.¹³ Leikkikenttä ei välttämättä eronnut paljon urheilukentästä ja ajalleen tyypillisesti ne usein niputettiin yhteen tai haluttiin rajata niiden toiminnot lähelle toisiaan.¹⁴

Artikkelissaan *Places for Children – Children’s places* (2004) Kim Rasmussen on eritellyt toisistaan aikuisten tuottamat paikat lapsille ”places for children” ja lasten (omat) paikat ”children’s places”.¹⁵ Koska tarkasteluni kohteena on järjestetty toiminta, jolla tarkoitan erityisesti alun perin amerikkalaisen leikkiliikkeen ajamaa ideaa valvotuista leikkialueista, miellän leikkikentän ensisijaisesti aikuisen määrittelemänä ja luomana *lasten paikkana*, en *lasten omana paikkana*. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että lapset eivät olisi omaksuneet leikkikenttää lasten paikkana myös omiksi paikoikseen tai toimineet näissä paikoissa omaehtoisesti.

Olen määritellyt lapsen paikan työssäni Rasmussenin ajatusten kautta seuraavasti: lapsen paikka on leikkikenttä aikuisen lapselle määrittämänä lapsen paikkana. Abstraktimmalle tasolle vietyä miellän lapsen paikan myös paikaksi aikuisten ajatuksissa sekä yleisesti yhteiskunnassa vallinneissa käsityksissä. Tällä tarkoitan esimerkiksi käsityksiä lapsen paikasta kesäisessä kaupungissa tai sukupuolirooleja vahvistavia leikkejä. Leikkikenttä toimii

---

⁹ Välimäki 1999, 162.

¹⁰ ”Barnens vinterlekplatser” Åbo Underrättelser, 26.01.1933, nro 24, s. 4.

¹¹ ”Turku maamme leikkikenttärikkain kaupunki” Turun Sanomat, 22.07.1932, nro 194, s. 3.

¹² Moll & Jouhki 2021, 11.

¹³ Jouhki & Moll 2023, 352.

¹⁴ Collan, Anni Sofia – muut asiakirjat; 2:15, Urheilumuseon arkisto.

¹⁵ Rasmussen 2004, 155–156.

tässä suhteessa näiden ajatusten ja asenteiden näyttämönä, jossa käsitykset saavat näkyvän muodon ja tulevat todellisiksi.

1.2 Aikaisempi tutkimus

Leikkikentät tarjoavat runsaasti erilaisia näkökulmia tutkimukselle. Niiden historiaa on tutkittu niiden syntymaassa Yhdysvalloissa, mutta myös Kanadassa, Irlannissa, Isossa-Britanniassa, Australiassa ja Singaporessa. 1980-luvulla ilmestynyt Dominick Cavallon teos *Muscles and Morals: Organised Playgrounds and Urban Reform, 1880–1920* on kattava kuvaus Yhdysvaltojen leikkikenttien kehityksestä.¹⁶ Saatavuusongelmien vuoksi en hyödynnä teosta työssäni, mutta se on innoittanut useita leikkikenttiä koskevia tutkimuksia.¹⁷ Teos keskittyy vahvasti näkemykseen, jonka mukaan leikkikenttien pääasiallinen tarkoitus oli lasten valvonta ja kontrollointi. Tähän liittyy oleellisesti yhdysvaltalainen leikkikenttäliike (the Playground Movement), jonka tarkoituksena oli saada leikkikentille leikinjohtaja (play leader), joka valvoi ja kontrolloi lasten leikkiä.¹⁸

Leikkikenttäliike kytkeytyi myös muihin aikansa lastensuojelullisiin toimiin. Filantroopit ja yhteiskunnalliset uudistajat länsimaissa olivat päättäneet pelastaa ”riskiryhmässä” olevat, usein työväenluokkaiset ja etnistä taustaa olevat lapset moraalisilta vaaroilta, kuten rikollisuudelta, kodittomuudelta, lasten hyväksikäytöltä ja köyhyydeltä, joita nopea kaupungistuminen aiheutti.¹⁹ Suomessa leikkikenttäliike oli erityisesti naisvoimistelijoiden ja liikuntakasvattajien käsissä, mutta kietoutui poliittisesti yhteen naisliikkeen, liikuntakasvatusliikkeen ja lastensuojelun kanssa. Näistä lastensuojelu näytteli suurinta roolia etenkin kunnallisesti hoidettujen leikkikenttien myötä 1920-luvulla.²⁰

Ohjattuun leikkiin liittyvän sosiaalisen kontrollin ideologian myötä lapsia valmisteltiin kelvollisiksi yhteiskunnan jäseniksi. Liikkeen reformistit kuuluivat useimmiten keski- tai yläluokkaan, joiden tavoitteena oli tuottaa lapsista kunnollisia kansalaisia ja amerikkalaistaa maahanmuuttajia.²¹ Myös Singaporessa vuonna 2022 tehty leikkikenttäselvitys osoitti, että

---

¹⁶ Jouhki 2023, 2.

¹⁷ Ks. esim. Howell 2008, 962., Jouhki 2023, 2., Sini 2022, 580.

¹⁸ Howell 2008, 962.

¹⁹ Frost 2010, 62–63.; Jouhki 2022, 5.

²⁰ Jouhki 2023, 20.

²¹ Howell 2008, 964.

leikkikentät olivat hallinnon keino luoda kuvitteellista yhteisöä ja tuottaa mielikuvaa yhteisestä kansallisesta identiteetistä postkoloniaalisessa Singaporessa.²²

Leikkikenttiä on usein tutkittu Cavallon sosiaalisen kontrollin teorian kautta, mutta tällainen tutkimus on myös saanut kritiikkiä. Artikkelissaan “Play Pays: Urban Land Politics and Playgrounds in the United States, 1900–1930” (2008) Ocean Howell pyrkii löytämään yhdysvaltalaisien leikkikenttien suuren suosion ja määrän taustalta muitakin vaikuttajia, kuin pelkän leikkikenttäliikkeen ajaman sosiaalisen kontrollin ideologian kannatuksen. Howellin mukaan leikkikenttien historiaa tutkittaessa on keskitytty usein yksipuolisesti leikkikenttäliikkeeseen ja leikkimisen kontrollointiin sekä valvontaan, jolloin leikkikentät osana kaupunkien maankäyttöä jää tutkimuksen ulkopuolelle.²³ Howellin kritiikistä huolimatta leikkikenttäliikkeeseen liittyvän sosiaalisen kontrollin ideologian hahmottaminen on mielestäni tärkeää leikkikenttien historian ja aikalaiskontekstin ymmärtämiseksi.

Leikkikenttiä on tutkittu myös sukupuolinäkökulmasta. Elizabeth Gagen on ulottanut sosiaalisen kontrollin teorian kysymyksiin yhdysvaltalaisien leikkikenttien tilallista ratkaisusta erityisesti sukupuolirooleja vahvistavana käytäntönä.²⁴ Gagen on kirjoittanut aiheesta useita artikkeleita, joita hyödynnän myös joiltain osin omassa tutkimuksessani.

Suomessa tutkimus on keskittynyt aiemmin lähinnä puistoihin urheilu- ja kaupunkihistoriallisessa kontekstissa.²⁵ Leikkikentät mainitaan usein myös sivuhuomiona lastentarhoja käsittelevissä tutkimuksissa. Näissä lyhyissä maininnoissa huomio on usein puistotätitoiminnassa ja sotien jälkeisissä vuosikymmenissä.²⁶ Essi Jouhki ja Veera Moll ovat tutkineet suomalaisia leikkikenttiä monipuolisesti viime vuosisadalta ainakin Helsingin, Oulun ja Jyväskylän osalta. Hyödynnän työssäni Jouhkin ja Mollin artikkeleita, joista saan kotimaista vertailupintaa omaan aiheeseeni. Näistä mainittavia ovat ainakin Jouhkin artikkeli ”Politics in Play: the Playground Movement as a Socio-Political Issue in Early Twentieth-Century Finland” (2023), jossa Jouhki käsittelee Helsingin leikkikenttätöimintää osana aikansa sosiaalipolitiikkaa. Toinen on heidän yhteisartikkelinsa ”Niukasti elävän perheen lapselle huvipuisto – Leikkikentät lasten hyvinvoinnin rakentajina, noin 1950–1970” (2023), jossa he tarkastelevat leikkikenttiä lapsuuden koettuna ja muistettuna paikkana sosiaalisen

---

²² Sini 2022, 595–596.

²³ Howell, 2008, 962.

²⁴ Ks. esim. Gagen 2000.; Gagen 2005.

²⁵ Jouhki 2022, 2–3.

²⁶ Ks. esim. Alaranta 2017, 227.; Välimäki 1998, 154.; Välimäki 1999, 162.

kestävyyden kannalta. Kulttuurihistorioitsija ja tietokirjailija Rauno Lahtisen monipuolinen Turun lähi- ja paikallishistoriaan keskittyvä tuotanto auttaa minua liittämään leikkikenttätöiminnan aikakautensa Turun ympäristöön ja tapahtumiin.

1980-luvulla uuden lapsuustutkimuksen myötä kasvoi kiinnostus lapsuuteen yhteiskunnallisena ja sosiaalisesti rakentuneena ilmiönä. Sen myötä on tutkittu käsityksiä ja ideologioita, jotka ovat ohjanneet kasvatusta. Lapsen näkökulman tavoittelu on monipuolistanut koulumaailmaan keskittyntä kasvatushistoriallista tutkimusta kohti monipuolisempaa lapsuuden kasvuympäristöjen tutkimusta.²⁷ Leikkikenttätutkimuksen voisi asettaa lapsuuden historian tutkimuksessa lapsuuden instituutioiden tutkimukseen.²⁸ Leikkikenttätutkimusta on myös kritisoitu liiallisesta aikuisten näkökulmaan keskittymisestä.²⁹ Oma tutkimukseni jatkaa osin tätä perinnettä, vaikka pyrin aikuisten kautta pääsemään myös lähemmäksi lapsia ja pohtimaan leikkikenttätöiminnan toimintamahdollisuuksia heidän kannaltaan.

1.3 Aineisto ja menetelmät

Olen valinnut alkuperäislähteekseni Turussa ilmestyneet sanomalehdet vuosilta 1918–1945. Tuolloin ilmestyneitä sanomalehtiä olivat Turun Sanomat, Uusi Aura, Sosialisti, Turunmaa ja ruotsinkielinen Åbo Underrättelser.³⁰ Aineiston valintaan vaikutti sen yllättävän runsas määrä ja rikas sisältö, sillä leikkikenttätöimintaan liittyviä ilmoituksia ja artikkeleita julkaistiin sanomalehdissä läpi tutkimusaikani lähes vuosittain. Lisäksi aineisto sisältää runsaasti valokuvia. Sanomalehtien kaltaista lasten toimintaa valottavaa materiaalia ei välttämättä olisi ollut mahdollista saavuttaa ainoastaan kaupungin hallinnon tuottamia asiakirjoja käyttämällä. Lehtimateriaalin käyttö auttaa myös luomaan käsityksen siitä, millaisen vastaanoton toiminta sai julkisessa keskustelussa.³¹

Leikkikenttäaiheiset sanomalehtijulkaisut toimivat minulle lähteinä, jotka tarjoavat paikoin hyvin yksityiskohtaisia jälkiä turkulaisesta leikkikenttätöiminnasta. Useimmat julkaisut ovat pieniä työpaikkailmoituksia leikinohjaajien rekrytoimiseksi tai ilmoituksia

---

²⁷ Malinen 2022, 191–192.

²⁸ Vehkalahti 2022, 46.

²⁹ Jouhki & Moll, 2023, 353.

³⁰ Niitemaa 2020, 35.

³¹ Kotioja 2020, 12.

leikkikenttätöiminnan alkamisesta tarkkoine kellonaikoineen ja päivämäärineen. Työni kannalta hedelmällisimpiä ovat isot, useamman palstan jutut, joissa kerrotaan tarkkaan kuluneen kesän toiminnasta ja haastatellaan niin lapsia kuin ohjaajia. Kaikki käyttämäni sanomalehtiaineisto julkaistiin lähes poikkeuksetta ilman tekijän nimeä. Esittelen lähteitä tarkemmin heti ensimmäisessä käsittelyluvussa.

Sanomalehti julkisena tiedonvälittäjänä voidaan nähdä vallankäyttäjänä.³² Tiedostan lehtien aseman auktoriteettina, jonka julkaisuja on voinut ohjata tietyt motiivit. Kaikki lehdet olivat tutkimusajallani puoluepoliittisesti suuntautuneita. Uusi Aura edusti kokoomusta, Turun Sanomat edistyspuoluetta, Sosialisti edusti sosiaalidemokraatteja (SDP) ja Åbo Underrättelser Suomen ruotsalaista kansanpuoluetta (RKP). Turunmaa oli maalaisliiton lehti, jota luettiin lähinnä maaseudulla.³³ Tutkin lehdistä ainoastaan niiden leikkikenttäaiheisia tekstejä, joten lehtien poliittinen tausta ei välttämättä välity kyseisistä teksteistä. Poikkeuksen tekee Åbo Underrättelser, jonka julkaisut olivat hyvin satunnaisia, lyhyitä ilmoituksia leikkikenttätöiminnan järjestämisestä. Tulkitsen kuitenkin Åbo Underrättelserin hiljaisuuden siten, että lehtien lukijoiden lapset eivät olleet ensisijaista kohderyhmää leikkikenttätöiminnalle. Näin ollen lehti jää työssäni taka-alalle.

Sanomalehtiaineisto on digitoitu Kansalliskirjaston digitaaliseen arkistoon. Olen hyödyntänyt työhöni sopivan materiaalin löytämisessä sähköisen sanahaun menetelmää. Rajaamalla aineiston julkaisupaiksi Turun ja käyttämällä hakusanoja, kuten leikkikenttä, leikkikenttätöim*, leikkikent* AND leikinohj*, olen kyennyt louhimaan valtavasta aineistosta palasia, joiden avulla olen muodostanut ymmärrykseni siitä, milloin ja millaista leikkikenttätöimintää harjoitettiin Turussa ja kenen toimesta. Vastaavia hakuja olen tehnyt myös ruotsinkieliseen Åbo Underrättelser lehteen hakusanoilla lepark* ja lekplats*.

Valokuvien painaminen lehtiin on ollut mahdollista 1890-luvulta lähtien erityisen rasterilaattatekniikan avulla.³⁴ Leikkikenttäaiheisista artikkeleista 24 artikkelia sisälsivät 1–4 kuvaa leikkikentiltä. Leikkikenttäaiheisia kuvia löysin yhteensä 52. Turun Sanomat oli jo vuonna 1911 julistautunut maan parhaiten kuvitetuksi sanomalehdeksi.³⁵ Siksi ei ole ihme, että eniten kuvia julkaistiin Turun Sanomissa (34 kuvaa) ja seuraavaksi Uusi Aura -lehdessä (14 kuvaa). Vaikka ensimmäinen kuva leikkikenttätöiminnasta julkaistiin Sosialistissa jo

---

³² Boberg 2004, 40.

³³ Niitemaa 2020, 35.

³⁴ Vahtikari, Männistö-Funk & Laine 2022, 245.

³⁵ Mervola 1995, 167

vuonna 1929, jäi lehden kuvasaldo muihin verrattuna mitättömäksi (3 kuvaa). Vuodesta 1931 lähtien kuvia julkaistiin lehdissä säännöllisesti leikkikenttäraporttien yhteydessä aina tutkimusajankohtani loppuun saakka. Poikkeuksena on kesä 1944, jolloin lehdissä ei muutenkaan julkaistu mitään leikkikenttätöimintään liittyvää.

Kirjallisen aineiston lisäksi hyödynnän työssäni myös lehtien kuvalähteitä. Peter Burken mukaan kuvat voivat todistaa jotain sellaista, mitä ei ole ilmaisu sanoin.³⁶ Näin ollen teksti- ja kuvalähteet tukevat toisiaan. Tanja Vahtikari, Tiina Männistö-Funk ja Leena Laine esittävät artikkelissaan ”Valokuvan käytön ja tulkinnan menetelmät historiantutkimuksessa” (2022) historiantutkijan keskeiseksi ammattitaidoksi hahmottaa, miten kuvien merkitys muodostuu niiden käyttöyhteydessä ja osana aikansa kulttuuria.³⁷ Journalistiset kuvat saatetaan virheellisesti mieltää todellisuuden visuaalisiksi todisteiksi, vaikka ne ovat usein tarkoituksenmukaisesti rakennettuja.³⁸ Kuvien avulla pystyn tarkastelemaan sitä, miten leikkikenttätöimintää esiteltiin sanomalehdissä. Kuvat mahdollistavat myös kenttien fyysisen ympäristön tarkastelun, huolimatta niiden journalistisesta luonteesta. Lisäksi ne tuovat näkyviin pilkahduksia sekä lasten että aikuisten toiminnasta.

Leikkikenttätöiminnasta kirjoitettiin myös Kisakenttä-lehdessä. Se oli liikuntakasvattaja Anni Collanin (1876–1962) vuonna 1910 perustama naisten voimistelua ja liikuntakasvatusta edistävä aikakauslehti.³⁹ Kisakenttä sisältää runsaasti leikkikenttien järjestämistä käsitteleviä kirjoituksia vuodesta 1914 lähtien.⁴⁰ Kouluhallituksen tarkastajana Collanilla oli merkittävä rooli paitsi liikuntakasvattajana myös suomalaisen leikkikenttätöiminnan edistäjänä. Hän edesauttoi leikkikenttien perustamista Helsingin työläiskaupunginosiin.⁴¹ Collan ei kuitenkaan esiinny lainkaan Turkuun keskittyvässä sanomalehtiaineistossani. Ainoa yhteys Turun leikkikenttien ja Collanin välillä on hänen laatimansa pohjapiirroksiset ehdotuksiksi Raunistulan ja Nummen urheilu- ja leikkikentille 1920- ja 1930-luvulta, joita säilytetään Urheilumuseon arkistossa.⁴²

---

³⁶ Burke 2001, 31.

³⁷ Vahtikari, Männistö-Funk, & Laine 2022, 232.

³⁸ Vahtikari, Männistö-Funk & Laine 2022, 246.

³⁹ Laine, ”Collan, Anni.” Kansallisbiografia-verkkojulkaisu. (viitattu 18.10.2024)

⁴⁰ Ks. Kisakenttä 1914.

⁴¹ Laine, ”Collan, Anni.” Kansallisbiografia-verkkojulkaisu. (viitattu 18.10.2024)

⁴² Collan, Anni Sofia – muut asiakirjat; 2:15, Urheilumuseon arkisto. En kuitenkaan ole selvittänyt, toteutettiinko Collanin laatimat ehdotukset sellaisinaan.

Collan tutustui perusteellisesti Yhdysvaltojen leikkikenttätöimintaan opintomatallaan, josta hän laati myös raportin.⁴³ *Ruumiillinen kasvatus Pohjois-Ameriikan Yhdysvalloissa* julkaistiin vuonna 1916. Yli 300-sivuisesta opuksesta 100 sivua on omistettu amerikkalaisen leikkikenttälämän ja virkistystöiminnan selvitykseen. Osio sisältää seikkaperäisesti ohjeet leikkikenttien järjestämisestä, käytännön johtamisesta ja hoidosta. Siinä paneudutaan myös leikkikenttäläiikkeen historiaan, leikin luontoon ja tehtäviin ja ympäristön yhteiskunnallisiin olosuhteisiin.⁴⁴ Huomionarvoista on se, että teos tarjoaa näkökulman ainoastaan *ihanteisiin*, eikä näin ollen kerro siitä, millaista leikkikenttätöiminta oli Turussa.

Sanomalehtiaineiston perusteella erilaiset hengelliset yhdistykset sekä työväen raittisyhdistykset näyttelivät suurta roolia leikkikenttätöiminnan järjestämisessä. Yksi näistä oli Raittiusyhdistys Taimi II. Yhdistyksen arkistosta löytyy leikkikenttätöiminnan toimintakertomuksia Mikaelinkirkon aukean leikkikentältä ja Parkinmäen leikkikentältä.⁴⁵ Niitä on säilynyt viisi kappaletta vuosilta 1927, 1929, 1938, ja 1939. Viides on päiväämätön, mutta olen pystynyt ajoittamaan sen 1940-luvulle. Toimintakertomuksista kaksi ensimmäistä ovat Taimi II:n silloisen puheenjohtajan Jalmari Niemisen laatimia, loput ovat leikinjohtajien itsensä kirjoittamia. Muutaman sivun pituiset käsikirjoitetut toimintakertomukset laadittiin päiväysten perusteella kauden päätyttyä. Raporttien ja toimintakertomusten avulla pystyin luomaan kuvan siitä, mitä leikkikenttäkausi piti sisällään ja miltä tyypillinen päivä leikkikentällä mahdollisesti näytti. Aineistoa säilytetään Kansallisarkiston Turun toimipisteessä.

Hyödynnän työssäni paikoin uusmaterialistista lähestymistapaa. Uusmaterialismi on teoreettis-metodologinen lähestymistapa, jossa kiinnostus kohdistuu ihmisen ja materiaalsen ympäristön väliseen suhteeseen ja vuorovaikutukseen. Tällöin kiinnostus voi olla vuorovaikutuksessa sekä leikin ja toiminnan muovautumisessa suhteessa ympäristöön. Lapsuuden historiaa tutkivan Antti Malisen mukaan lähestymistapaa on hyödynnetty etnografian puolella tutkimuksissa, joissa on huomioitu tilanteita ja tapahtumia, joissa lapsi ja häntä ympäröivä materiaalsuus kohtaavat tuottaen toimintaa ja merkityksiä.⁴⁶ Jouhki ja Moll ovat myös hyödyntäneet leikkikenttätutkimuksissaan uusmaterialistista lähestymistapaa.⁴⁷

---

⁴³ Laine, ”Collan, Anni.” Kansallisbiografia-verkköjulkaisu. (viitattu 18.10.2024)

⁴⁴ Collan 1916, passim.

⁴⁵ Taimen leikkikenttätöiminnan kertomuksia 1927–1939: Dbca:5, KA.

⁴⁶ Malinen 2022, 195.

⁴⁷ Jouhki & Moll 2023, 354.

Suuntauksen keskeisiin käsitteisiin kuuluu Marketta Kytän käyttämä *tarjouma* (affordance), jolla viitataan erilaisiin tapoihin, joilla ihminen havaitsee tai kokee ympäristöstä mahdollisuuksia.⁴⁸ Hyödynnän käsitettä analysoidessani teksti- ja kuva-aineistossa ilmeneviä leikkikenttien tarjoumia lapsille etenkin leikkikenttien tilaratkaisuja käsittelevässä luvussa 3.1.

Tutkimusmenetelmänä työssäni toimivat sanahaut digitaalisiin aineistoihin sekä löydetyn aineiston lähiluku ja kontekstualisointi. Lähiluvun avulla pääsen tarkemmin kiinni yksityiskohtiin ja voin tavoittaa myös asioita, joita ei suoraan sanota, tai jotka jätetään kokonaan mainitsematta. Historiantutkimuksessa lähiluvulla tarkoitetaan lähteiden intensiivistä lukemista ja tämän yhdistämistä kontekstuaaliseen tulkintaan.⁴⁹ Kontekstuaalisella, eli historiallisen asiayhteyden selvittämiseen tähtäävällä tulkinnalla voidaan etsiä vastausta kysymykseen jonkin asian merkityksestä.⁵⁰

Työ rakentuu seuraavasti: 2. luku keskittyy enemmän itse leikkikenttätöimintaan ja rakentuu kronologisesti. Alaluvussa 2.1 selvitän leikkikenttätöimintaa käytännön tasolla itse aineistosta rakentamani vuosikellon avulla. Samalla avaan tarkemmin käyttämiäni lähteitä. Luvussa 2.2 siirryn tarkastelemaan lähemmin sitä, millaisessa sosiaalis-poliittisessa ympäristössä turkulainen leikkikenttätöiminta käynnistyi ja miten se vakiinnutti paikkansa jokakesäisenä toimintana osana lastensuojelua. Luvun viimeisessä alaluvussa 2.3 tarkastelen leikkikenttätöiminnan laajentumista ja toiminnan roolia sota-ajalla. Luku 3 keskittyy enemmän toiminnan ja tilan suhteeseen. Alaluvussa 3.1 käytän Mikaelinkirkon aukean leikkikenttää esimerkkinä siitä, miten leikkikenttä luotiin lapsen paikaksi. Alaluvussa 3.2 tarkastelen sitä, millaisia merkityksiä leikkikentälle annettiin kaupunkiympäristössä ja miten toiminnan kasvattava rooli ilmeni käytännössä. Tuon myös esiin sitä, miten leikkikentät toivat lasten leikit uudella tavalla aikuisten näköpiiriin. Viimeisessä alaluvussa 3.3 pohdin, miten lapset omaksuivat aikuisten tuottaman leikkikentän myös omaksi paikakseen.

---

⁴⁸ Kytä 2003.; Jouhki & Moll 2023, 354.; Malinen 2022, 196.

⁴⁹ Salmi 2017, 424.

⁵⁰ Saarelainen 2011, 244–245.

2 Leikkikenttätöiminta Turussa 1918–1945

2.1 Leikkikenttätöiminnan vuosikello sanomalehdissä

Tämän luvun tarkoitus on selvittää, miten leikkikenttätöimintaa Turussa järjesteltiin ja toteutettiin käytännössä. Käyttämieni alkuperäislähteiden, sanomalehtien sekä raittiusyhdistys Taimi II:n leikkikenttätöiminnasta kertovan arkistomateriaalin perusteella olen voinut konstruoida niin sanotun vuosikellon leikkikenttätöiminnalle. Tutkimusaikani kattaa kuitenkin yli 20 vuoden ajanjakson, jonka aikana vuosikello on voinut näyttää paikoin erilaiselta paitsi eri toimijoiden myös erilaisten maailmantilanteiden vaikutuksesta. Tästä syystä luomani vuosikello voi olla joiltain osin suurpiirteinen tai yleistävä. Lisäksi sanomalehtiaineistoon subjektiivisena lähteenä on suhtauduttava myös kriittisesti. Tapahtumista kirjoitettiin, mikäli se nähtiin jollain tavalla hyödylliseksi.⁵¹ Se tarkoittaa sitä, että löytämieni asioiden lisäksi on voinut tapahtua myös jotain muuta, joka on kuitenkin jäänyt painamatta lehteen. Olen laatinut vuosikellon sen perusteella, mitä eri lehdet päättivät julkaista.

Lähestyvä kevät aloitti lasten kesävirkestystöiminnan ja sen myötä myös leikkikenttätöiminnan järjestelyt. Eri lehdissä julkaistiin usein Turun lastensuojelulautakunnan johtaja pastori Daniel Hedmanin haastatteluja lasten kesävirkestyksen järjestämisestä. Tyypillisesti Hedman kertoi lasten mahdollisuuksista osallistua kesä- tai päiväsiirtoloihin.⁵² Kesäsiirtolat tarjosivat lapsille virkestystä ratkaisten samalla loma-aikojen vapaa-ajan ongelmia. 1800-luvun lopulla alkanut toiminta oli osa aikansa sosiaalihuoltoa. Sen malli saatiin Saksasta, Englannista ja Ruotsista.⁵³ Turun kesäsiirtoloissa lapset viettivät pientä maksua vastaan viisi viikkoa maaseudulla. Päiväsiirtoloissa lapset taas kuljetettiin arkisin esimerkiksi Ruissaloon, jossa he saivat uida, nauttia auringosta ja leikeistä, sekä saivat kaksi lämmintä ateriala kahden markan päivämaksulla.⁵⁴ Kesäsiirtoloiden pääasiallinen tavoite oli tukea vähävaraisia lapsiperheitä. Ne toimivat jatkumona koululle, jossa ylemmän yhteiskuntaluokan elämänsenetta ja arvoja pyrittiin istuttamaan työväestön lapsiin.⁵⁵

---

⁵¹ Boberg 2004, 41.

⁵² ”1,300:lle lapselle on kesävirkestystä jo suunniteltu” Turun Sanomat, 12.04.1933, nro 99, s. 1.

⁵³ Rosengren 2005, 136.

⁵⁴ ”Kaupunkilaislasten kesänvietto” Turun Sanomat, 06.07.1930, nro 177, s. 1.

⁵⁵ Rosengren 2005, 136.

Siirtoloiden ohella leikkikenttätöiminta oli myös yksi kesävirkestystöiminnan muoto erityisesti niille lapsille, jotka eivät pääsisi kesäksi maaseudulle.⁵⁶ Lastensuojelutoimen haastatteluissa kartoitettiin siirtoloiden lisäksi myös leikkikenttätöiminnan tilannetta, kuten montako kenttää olisi käytössä ja mikä taho toimintaa järjestäisi. Niissä saatettiin myös kertoa toiminnan sisällöstä, antaa lukuja osanottajamääristä ja ennen kaikkea kannustaa lasten vanhempia lähettämään lapsensa leikkikentille.⁵⁷ Aineiston perusteella leikkikenttätöimintaan ilmoittautui vaihtelevasti noin 100–200 lasta kenttää kohden. Todellinen päiväkohtainen leikkijämäärä oli kuitenkin huomattavasti pienempi. Tätä lasten leikkikentille saapumista pohdin enemmän luvussa 3.3.

Yhdellä leikkikentällä työskenteli yleensä kaksi ohjaajaa. Toisinaan samat ohjaajat jatkoivat työssä useamman kesän.⁵⁸ Leikinohjaajille järjestettiin myös erillisiä leikkikenttätööhön valmistavia kesäkaitsija-kursseja Helsingissä ja Tampereella. Kurssit olivat pääasiassa Mannerheimin lastensuojeluliiton (MLL) tai Suomen Naisten Liikuntakasvatusliiton (SNLL) järjestämiä. Niiden todettiin herättäneen kiinnostusta erityisesti opettaja- ja ylioppilaspiireissä.⁵⁹ Kurssi-ilmoituksissa painotettiin toiminnan sosiaalipoliittista merkitystä ja leikinohjaajan roolia leikkikenttälämän muodostamisessa ”kansalaiskurin kasvatuslaitokseksi”.⁶⁰ Turunmaa, jossa ei julkaistu oikeastaan juttuja itse leikkikenttätöiminnasta, ilmoitti kuitenkin usein tulevista kursseista. On mahdollista, että maaseudulle haluttiin kouluttaa ohjaajia, jotka olisivat voineet kaitsea siirtoloihin saapuvia lapsia. Lehdessä kirjoitettiin vuonna 1924: ”Kesäkaitsijat ovat leikkikentän sielu. He vasta luovat leikkiin ja askareihin oikean sisällön. [–] kansan lapset tarvitsevat heitä.”⁶¹ Lainauksen ”kansan lapset” voi tässä yhteydessä ymmärtää kaupunkien työläisten ja muiden vähäosaisten lapsiksi. Huomionarvoista on, että kurssuja mainostettiin kaikissa lehdissä lukuun ottamatta Sosialistia. Näin ollen voi päätellä, työläistaustaisia ohjaajia ei leikkikentille toivottu. Aineistosta ei kuitenkaan tule ilmi, olivatko turkulaiset leikkikenttien ohjaajat käyneet kyseisiä kurssuja. Vasta 1930-luvun lopulla

⁵⁶ ”Kaupunkilaislasten kesänviettopaikat” Turun Sanomat, 23.06.1923, nro 5792, s. 4.

⁵⁷ ”Kissihirttä ja koripalloa paljon muun ohella leikkivät Turun lapset vasta avatuilla leikkikentillä” Uusi Aura, 21.06.1945, nro 164, s. 4.

⁵⁸ ”Kaupungin lapsia pääsee kesäsiirtoloihin noin 650.” Uusi Aura Uusi Aura, 23.05.1935, nro 137, s. 1.

⁵⁹ ”Kesäkaitsijakurssit.” Turunmaa, 13.05.1924, nro 110, s. 6.; ”Kesäkaitsijakurssit.” Uusi Aura, 29.04.1925, nro 115, s. 5; ”Varalan ensi kesän kurssit.” Turun Sanomat, 15.05.1930, nro 129, s. 6 ”Mannerheimin Lastensuojeluliiton toiminta entisestään tehostunut ja voimistunut.” Uusi Aura, 25.06.1930, nro 167, s. 2

⁶⁰ ”Kesäkaitsijakurssit.” Uusi Aura 05.05.1929, nro 121 s. 8.

⁶¹ ”Kesäkaitsijakurssit.” Turunmaa, 13.05.1924, nro 110, s. 6.

lehdissä alkoi näkyä yleisiä työpaikkailmoituksia leikinohjaajien rekrytoimiseksi ja talvisodan jälkeen niitä alettiin julkaistiin myös Sosialistissa.⁶²

Kuten nykyään, myös tutkimusajallani lasten hoito ja hoivatyö yleensäkin oli vahvasti sukupuolittunut ala. Kirsi Vainio-Korhonen on tuonut esiin teoksessaan *Ruokaa, vaatteita ja hoivaa* (2002) sosiologi Virginia Novarran hahmottelemat ”kuusi tehtävää”, jotka ovat tyypillisesti olleet naisten käsissä lähes kaikkina aikoina kaikissa yhteisöissä: ruokahuolto, vaatehuolto, kodinhoito, lastenhoito, sairaanhoito ja pienten lasten hoito.⁶³ Lähes kaikki aineistossa esiintyvät leikinohjaajat olivat nimien perusteella naisia. Usein he olivat koulutukseltaan lastentarhanopettajia tai muita opettajia.⁶⁴ Lasten suussa ohjaajat olivat yleisemmin ”tätejä”.⁶⁵ Ajalle tyypillisesti lapset teittelivät ohjaajia, mikä viestitti vieraudesta tai statuserosta johtuvasta sosiaalisesta välimatkasta.⁶⁶ 1930-luvun palkattiin erikseen myös miespuolista ohjaajaa.⁶⁷ Muuttunut käytäntö liittyy poikien urheiluun ja yksinomaan pojille tarkoitettuun leikkikenttään, joita käsittelem tarkemmin vielä luvussa 3.2.

Kesäkuussa lehdissä alkoi tyypillisesti esiintyä pieniä ilmoituksia pian alkavasta leikkikenttäkaudesta. Työpaikkailmoitusten tavoin myös ne olivat hyvin lyhyitä. Usein niissä ilmoitettiin vain toiminnassa olevat kentät ja mahdolliset aikataulut.⁶⁸ Niissä saatettiin jo otsikon osalta kehottaa lapsia osallistumaan toimintaan.⁶⁹ Toisinaan ilmoitus alkavasta leikkikenttätöiminnasta oli kerronnallisempi ja sisälsi tarkempaa tietoa ilmoittautumisesta, kentän ohjelmasta ja retkistä. Niissä saatettiin myös esitellä leikinohjaajat, joita kuvattiin esimerkiksi työhön tottuneiksi ja kilteiksi tädeiksi.⁷⁰ Tällaisella esittelyllä on selvästi haluttu saavuttaa lasten vanhempien luottamus siitä, että he voisivat turvallisesti lähettää lapsensa leikkikentille. Jouhkin mukaan Helsingissä luottamuksen saamiseksi lasten vanhempia pyydettiin jopa itse saapumaan kentille ja tutustumaan ohjaajiin.⁷¹

⁶² Ks. esim. ”Kaupungin leikkikentille halutaan leikinohjaajaa” Turun Sanomat, 09.06.1938, nro 152, s. 6.; ”Leikkikentille” Sosialisti, 20.05.1940, nro 112, s. 7.

⁶³ Vainio-Korhonen 2002, 12.

⁶⁴ ”Leikkikentillä vilkasta”. Turun Sanomat, 17.06.1943, nro 160, s. 3.

⁶⁵ ”Kun kesä on kaunis, on lapsillakin hauskaa” Sosialisti, 10.07.1929, nro 156, s. 8.

⁶⁶ Larjavaara 1999, Kielikello-verkkosivusto.

⁶⁷ ”Kentälle otetaan leikinohjaajat” Uusi Aura, 01.06.1939, nro 144, s. 6.

⁶⁸ Katso esim. ”Leikkikentät”, Turun Sanomat, 15.06.1930, nro 158, s. 11.

⁶⁹ ”Lapset leikkimään!”, Sosialisti, 12.06.1925, nro 132, s. 8.

⁷⁰ ”Lapset leikkimään.” Sosialisti, 29.06.1929, nro 147, s. 8.

⁷¹ Jouhki 2023, 15.

Erilaisilla yhdistyksillä on ollut merkittävä rooli turkulaisen leikkikenttätöiminnan järjestelyssä. Vuonna 1883 perustettu ja yhä edelleen toiminnassa oleva raittiusyhdistys Taimi II järjesti leikkikenttätöimintaa Turun kaupungin lastensuojelulautakunnan rahoittamana Kupittaalla ja Mikaelinkirkon aukean leikkikentällä vuosina 1927–1929.⁷² Puutteellisen rahoituksen vuoksi Taimi II vetäytyi toiminnasta 1930-luvun alussa.⁷³ Vuodesta 1931 alkaen leikkikenttätöimintaa ryhtyi pitämään Kristillisen Työläisnuorison Liiton Turun osasto.⁷⁴ Liiton tavoitteena oli toimia vähäosaisen työläisnuorison parhaaksi kristinuskoon pohjautuen.⁷⁵ Vuonna 1909 perustetun Turun osaston näkyvin toiminta painottui eri puolilla kaupungissa ja lähiympäristössä pidettyihin hengellisiin yleisöjuhliin. Leikkikenttätöimintaa liitto järjesti Kupittaalla, Mikaelinkirkon aukean leikkikentällä ja myöhemmin myös Martinkirkon läheisellä aukealla.⁷⁶ Taimi II tuli mukaan leikkikenttätöimintaan jälleen vuonna 1938 Parkinmäen leikkikentällä, jossa toiminta jatkui vielä 1940-luvun alussa.⁷⁷ Aineiston perusteella leikkikenttätöiminnan järjestämiseen osallistuneita yhdistyksiä olivat myös Turun Kristillinen raittiusseura⁷⁸ ja Työkeskus Aurala⁷⁹, jolla oli hoidossaan Yrjänän aukean leikkikenttä 1940-luvulla.⁸⁰

Leikkikenttätöiminta alkoi 1930-luvulle tultaessa jo vakiinnuttaa paikkaansa Turussa. Vuonna 1932 Turun Sanomat julisti Turun olevan ”maamme leikkikenttärikkain kaupunki.” Kaupungissa todettiin olevan pian 10 pääasiassa lasten leikeille tarkoitettua leikkikenttää, joista osassa järjestettiin lisäksi ohjattua toimintaa.⁸¹ Toiminnan vakiintuminen näkyy paitsi säännöllisessä uutisoinnissa myös ilmoitusten sanavalinnoissa: ”Luottamuksella voivat vanhemmat taaskin lähettää lapsensa näille kentille virkistymään ja oppimaan hyviä tapoja. Siis lapset leikkikentille viettämään rattoisaa ja reipasta ulkoilmaelämää!”⁸² Samankaltaisia ilmoituksia esiintyi usein samanaikaisesti sekä Sosialistissa, Turun Sanomissa että Uusi Aura -lehdessä.⁸³

⁷² Nieminen 1943, 18.

⁷³ Taimen leikkikenttätöiminnan kertomuksia 1927–1939: Dbca:5, KA.

⁷⁴ ”Kristillisen työläisnuorison työmaalta Turussa” Nuori kansa, 12.08.1937, nro 32–33, s. 3.

⁷⁵ Kekkonen 1956, 4–5.

⁷⁶ ”Kristillisen työläisnuorison työmaalta Turussa” Nuori kansa, 12.08.1937, nro 32–33, s. 3

⁷⁷ Nieminen 1943, 18.

⁷⁸ Nykyisin tunnetaan nimellä Kristikka, perustettu 1893.

⁷⁹ Nykyisin tunnetaan nimellä Auralan Settlementti, perustettu 1939.

⁸⁰ ”Leikkikenttä” Turun Sanomat, 13.06.1943, nro 157, s. 2.; ”Kissihiihtä ja koripalloa paljon muun ohella leikkivät Turun lapset vasta avatuilla leikkikentillään” Uusi Aura, 21.06.1945, nro 164, s. 4.

⁸¹ ”Turku maamme leikkikenttärikkain kaupunki” Turun Sanomat, 22.07.1932, nro 194, s. 3.

⁸² ”Lapset leikkimään.” Sosialisti, 29.06.1929, nro 147, s. 8

⁸³ Katso esim. ”Lapset leikkimään.” Uusi Aura, 13.06.1935, nro 156, s. 6.; ”Lapset leikkimään.” Sosialisti, 13.06.1935, nro 134, s. 5 sekä ”Leikkikentät” Turun Sanomat, 13.06.1935, nro 156, s. 2.

Kesällä sanomalehdissä julkaistiin usein 1–2 hieman pidempää juttua, joissa toimittaja vieraili kentillä leikkikenttätoimintaan tutustuen. Olen nimennyt nämä juttutyypit leikkikenttäraporteiksi. Ne ovat avainasemassa tutkimukseni kannalta, sillä niiden avulla pääsen myös ikään kuin vierailemaan leikkikentillä sivustakatsojan roolissa. Raportteja kertyy tutkimusajaltani yhteensä noin 25. Ne avaavat kattavasti paitsi käytännön järjestelyä myös aikuisten, tässä tapauksessa leikinohjaajien ja toimittajien, näkemyksiä leikkikentästä ja lapsen paikasta kaupungissa. Leikkikenttäraportit päästävät minut myös lähemmäs lasten omaa kokemusta. Joskus niissä haastateltiin myös lapsia ja esitettiin jopa erään pojan leikkikentästä laatima runo. Leikkikenttäraportit olivat usein lehtien etusivulla ja sisälsivät myös valokuvia.⁸⁴ Seuraavaksi siirryn esittelemään tarkemmin leikkikenttäaiheisia kovalähteitä.

Suurin osa lehtiin painetuista kuvista on otettu Mikaelinkirkon aukean leikkikentältä (24 kuvaa). Muut ovat Kupittaaalta (7 kuvaa), Parkinmäen kentältä (4 kuvaa), Martin aukealta (3 kuvaa) ja Kurjenmäen kentältä (2 kuvaa). Retkiltä on julkaistu kaksi kuvaa. Loput yhdeksän kuvaa ovat sellaisia, joita en kyennyt varmuudella sijoittamaan mihinkään tiettyyn kenttään. Luultavasti niistäkin suurin osa on Kupittaaalta ja Mikaelinkirkon aukealta, koska siellä reportterit näyttävät leikkikenttäraporttien perusteella useimmin vierailleen.

Kuva-aineiston yksityiskohtaisemman tarkastelun helpottamiseksi jaoin ne aiheidensa perusteella eri kuvatyyppeihin. Kaksi selkeästi toisistaan erottuvaa kuvatyyppeä olivat kuvat, joissa lapset kuvataan ohjatun toiminnan alaisina (30 kuvaa) sekä kuvat, joissa lapset käyttävät itsenäisesti leikkikentän kiinteitä kalusteita (18 kuvaa). Ensiksi mainitussa kategoriassa kuvataan esimerkiksi erilaisia ryhmäleikkejä, pallopelejä ja hyppynaruleikkejä. Näissä kuvissa myös leikinohjaajat ovat nähtävillä ja heidät saatetaan mainita nimeltä kuvateksteissä.⁸⁵ Kiinteitä kalusteita sisältävissä kuvissa lapset esimerkiksi keinuvat, telmivät kahlaamossa tai ovat hiekkalaatikolla itsenäisesti.

---

⁸⁴ Ks. esim. ”Turkulaisilla lapsilla on lystiä leikkikentillään” Turun Sanomat, 02.08.1939, nro 204, s. 1, 3.

⁸⁵ Ks. esim. ”Leikkikentillä työ käynnissä – lapsia on Kupittaaan leikkikentälle ilmoittanut kolmatta- ja Mikaelinaukealle neljättä sataa” Turun Sanomat, 29.06.1932, nro 171, s. 3. Myös ”On tullut taasen paljon lapsia kentälle...” Turun Sanomat, 13.07.1938, nro 184, s. 1 & 5.

Tarkastelemalla lehtikuvia kronologisesti havaitsin, että vuoteen 1936 saakka leikkikenttätöimintää esitelleiden leikkikenttärapporttien kuvat keskittyivät lapsiin ohjatun toiminnan alaisina. Seuraava valitsemani Uudessa Aurassa vuonna 1935 julkaistun kuvakollaasin kuvat edustavaa kuvatyyppeä, jossa lapset ovat ohjauksen alaisena. Tällaisissa kuvissa lapset on kuvattu usein riviin asettuneena joukkona, joka vastaanottaa leikinjohtajan ohjeita, kuten kollaasin ylemmässä kuvassa. Reportterin vierailu ja kuvanottohetki ovat selkeästi varastaneet lasten huomion leikinohjaajalta, sillä monen lapsen kasvot ovat kääntyneenä ohjaajan sijasta kohti kameraa (kuva 1). Ohjattua toimintaa ilmentävissä kuvissa voi olla myös meneillään jokin ryhmäleikki, jota leikinohjaajat joko seuraavat vierestä tai johon he myös itse osallistuvat. Näin tapahtuu kollaasin alemmassa kuvassa, jossa on meneillään piirileikki. Kuvan taustalta voi myös havaita, että leikkikenttää reunustavien pensas- ja viheralueiden edessä on jonkinlainen aita (kuva 1). Valokuviiin usein jopa tarkoituksettomasti tallentunut satunnainen aines voi kertoa asioita, joita ei löydy kirjallisista lähteistä.⁸⁶ Aidan tapaisella fyysisellä esteellä on selkeästi haluttu erottaa leikkialue viheralueesta, mahdollisesti istutusten suojelun vuoksi, mutta myös lasten liikkumisen rajaamiseksi.

Vasta kun kiinteät leikkikenttäkalusteet saatiin Kupittaaalle ja Mikaelinkirkon aukealle vuonna 1936, alkoi lehtikuvissa näkyä ryhmäleikkikuvien lisäksi lapsia näiden kalusteiden äärellä. Tällaisissa kuvissa lapset on kuvattu itsenäisesti, ilman aikuisen selkeää valvontaa. Ryhmäleikkikuvat eivät kuitenkaan täysin loppuneet kiinteiden kalusteiden tuloon. Kun uusia leikkikenttiä vielä myöhemmin avattiin ja otettiin mukaan leikkikenttätöimintaan, myös niiltä otetut ja lehdissä esitellyt kuvat olivat kaikki ryhmäleikkikuvia, sillä kyseisillä kentillä ei ollut aineistoni perusteella kiinteitä kalusteita.

---

⁸⁶ Vahtikari, Männistö-Funk & Laine 2022, 237.

Kuva 1. Alkuperäinen kuvateksti: "Lapset leikkimässä. Lastensuojelulautakunnan leikkikentät ovat jo vilkkaasti käytännössä. Yllä pari kuvaa, toinen Kupittaaalta, toinen Mikaelinkirkon aukealta eilispäivänä." Kuva: Uusi Aura 18.06.1935.

Kuvia, joissa lapset käyttävät telineitä itsenäisesti, esiintyy lehdissä myös silloin, kun reportteri vieraili Mikaelinkirkon aukean leikkikentällä toimintakauden ulkopuolella, esimerkiksi toukokuussa tai elokuun lopulla.⁸⁷ Toiminnan ulkopuolisella ajalla olisi tietysti ollut mahdotonta saada kuvia lapsista ohjatuissa ryhmäleikeissä. Mielestäni tämä selkeä ero kuvatyypin (lapset ohjauksen alaisina vs. ilman ohjaajia) välillä kertoo myös itse leikkikenttätöiminnasta kertovien lehtijuttujen tarkoituksesta. Lehdet kuvineen antoivat näkyvyyttä ja toimivat myös mainoksena ohjatulle leikkikenttätöiminnalle. Myös Collan painotti sanomalehdistön roolia leikkikenttätöiminnan tunnettuuden lisäämisessä. Hänen mukaansa etenkin leikkikenttätöiminnasta ja leikeistä otetut kuvat kiinnostaisivat yleisöä.⁸⁸

⁸⁷ Katso esim. "Kaupunkilaislapset eivät aina kaipaakaan maalle." Turun Uusi Aura, 25.05.1937, nro 137, s. 1. Myös "Kauniit lammikot ja lämpimät hiekkaläjät houkuttelevat jälleen turkulaislapsia iloisiin leikkeihin." Turun Sanomat, 18.05.1940, nro 132, s. 1. Myös "Lasten on lysti olla Mikaelinpuistikossa" Turun Sanomat, 16.08.1936, nro 219, s. 6.

⁸⁸ Collan 1916, 211.

Lehtien kuvat ohjatusta leikkitoiminnasta, jossa lähes aina näkyi myös leikinohjaaja, vakuuttivat lukijoita ja erityisesti lasten vanhempia siitä, että leikkikenttätöimintään osallistuvat lapset olisivat tosiaan osaavissa käsissä ja jatkuvan valvonnan alaisina. Näin vanhemmat voisivat turvallisesti lähettää lapsensa leikkikentille.

Leikkikenttäaiheiset jutut olivat usein lehtien etusivulla ja saattoivat saada palstatilaa jopa useammalta sivulta.⁸⁹ Leikkikenttäkuvista Turun Sanomissa todettiin vuonna 1939: ”Oheiset kuvamme antavat herttaisia välähdyksiä turkulaisten lasten suvisista riemuista.”⁹⁰ Reportterit pyrkivät taltioimaan kuviin lasten leikkikentällä kokemaa riemua, ja välittämään sitä kuvien avulla myös lukijakunnalle. Vaikka yleinen sanomalehtien kuvitus lisääntyi tasaisesti 1930-luvulle, oli niiden osuus pieni lehtien toimitukselliseen pinta-alaan suhteutettuna.⁹¹ Lehtien kuviin ei tule siis suhtautua itsestäänselvyytenä. Leikkikenttäaiheisten juttujen päätyminen lehtien etusivuille kuvien kera on ollut lehdiltä tietoinen valinta. Vertailemalla muita leikkikenttätöimintää järjestäneiden kaupunkien lehtiä olisi mahdollista saada käsitys siitä, oliko runsas kuvitus vain Turun erikoisuus.

Kuvien jälkeen palaan vielä hetkeksi vuosikelloon. Leikkikenttätöiminta mukaili koulujen loma-aikoja. Toimintakausi kesti noin kesäkuun puolivälistä elokuun puoliväliin. Ensimmäisenä päivänä suoritettiin ”juhmallinen sisäänkirjoitus”, jolloin lapset ilmoittautuivat mukaan toimintaan. Useissa leikkikenttäraporteissa muistutettiin lukijoita siitä, että mukaan pääsee myös kesken kauden.⁹² Tällä yleisellä huomautuksella on selkeästi haluttu rohkaista epäilijöitä tai sisäänkirjoituksesta myöhästyneitä osallistumaan toimintaan. Juhannuksen tienoilla toiminta oli tauolla ja sateisella säällä päivä saatettiin keskeyttää.⁹³ Kisakenttälehdessä leikkikenttien vaatimuksiin listattiin kenttätalo tai katos, joka olisi tarjonnut vaihtoehtoista toimintaa sekä suojaa sateelta ja kesähelteeltä.⁹⁴ Lähteissäni ei mainita, että Turun leikkikentillä olisi ollut sadesuojia tai erillisiä kerhorakennuksia, joissa toimintaa olisi voinut jatkaa sateesta huolimatta.

⁸⁹ Katso esim. ”Turkulaisilla lapsilla on lystiä leikkikentillään” Turun Sanomat, 02.08.1939, nro 204, s. 1, 3.

⁹⁰ ”Turkulaisilla lapsia on lystiä leikkikentillään” Turun Sanomat, 02.08.1939, nro 204, s. 1.

⁹¹ Mervola 1995, 265.

⁹² Katso esim. ”On tullut taas paljon lapsia kentälle...” Turun Sanomat, 13.07.1938, nro 184, s. 1 & 5

⁹³ Taimen leikkikenttätöiminnan kertomuksia 1927–1939: Dbca:5, KA.; ”Lapsia, pallottelua ja auringonpaistetta” Turun Sanomat, 17.06.1936, nro 161, s. 1.; ”Kun kesä on kaunis, on lapsillakin hauskaa” Sosialisti, 10.07.1929, nro 156, s. 8.

⁹⁴ ”Leikkikenttätöiminnan säännöstely” Kisakenttä 01.06.1919 nro 6, s. 168–169.

Kentillä leikittiin arkisin ohjatusti tyypillisesti noin neljä tuntia klo 10–14 välillä, lauantaisin hieman lyhyemmin. Lapset olivat omatoimisia ja saapuivat välillä kentille jo aikaisemmin odottamaan ”tätien” tuloa.⁹⁵ Päivän ohjelma koostui erilaisista laulu- ja piirileikeistä, joita opeteltiin yhdessä. Ohjaajat toivat mukanaan erilaisia leikkivälineitä, kuten palloja pallopelejä varten.⁹⁶ Näin toimittiin myös Helsingissä. Jouhki on havainnut, että Suomen käytäntö oli poikkeuksellinen, sillä muualla maailmassa irrallisia leikkivälineitä ei leikkikentillä juuri tunnettu. Yhdysvalloissa ja Isossa-Britanniassa painotettiin kiinteitä leikkivälineitä.⁹⁷ Pallopelien lisäksi muita suosittuja leikkikaluja olivat hyppynarut ja trissa⁹⁸-renkaat.⁹⁹ Leikkien välissä pidettiin evästäuko. Toiminnan alkuvuosina oli ilmeisesti tavallisempaa, että lapset ruokailivat kotona ja palasivat sen jälkeen leikkikentälle.¹⁰⁰ Myöhemmin raporteissa ja toimintakertomuksissa mainitaan lasten nauttineen kentillä kotoa tuomiaan eväitä, kuten maitoa ja voileipiä, joskus myös sitruunasoodaa. Taimi II tarjosi toisinaan lapsille maitoa, kahvia ja mustikkakeittoa.¹⁰¹ Vauhdikkaiden ja vaihtelevien leikkien välillä pidettiin myös rauhallisempia satuhetkiä, jolloin ohjaajat kertoivat lapsille erilaisia opettavaisia satuja.¹⁰²

Leikkien lisäksi erilaiset lähiympäristöön suuntautuneet päiväretket kuuluivat olennaisesti turkulaisen leikkikenttätöiminnan ohjelmaan. Retkiä tehtiin muun muassa Uittamolle, Kupittaan ja Ruissaloon joko kävellen, linja-autolla tai laivoilla. Retkiä varten opeteltiin marssilauluja, jotta jalka nousisi reippaassa tahdissa retkeiltäessä. Retkillä lasten oli myös mahdollisuus oppia uimaan. Retkillä paikattiin leikkikenttien puutteellista varustelutasoa ja varjopaikkojen puutetta. Keskikesän auringonpaahde oli ongelma etenkin puuttomalla Mikaelinkirkon aukean kentällä. Toisaalta retkillä nähtiin olevan myös lasten paikallistuntemusta edistävä vaikutus.¹⁰³ Nähdäkseni retkillä pyrittiin viemään lapsia lähemmäs luonnollista, maaseutumaista ympäristöä, jolloin he pääsisivät edes hetkeksi pois

⁹⁵ ”Kun kesä on kaunis, on lapsillakin hauskaa” Sosialisti, 10.07.1929, nro 156, s. 8

⁹⁶ ”Lasten leikkikentillä Turussa iloinen ahertelu ja reippailu alkanut” Turun Sanomat, 11.06.1940, nro 156, s. 6

⁹⁷ Jouhki 2023, 8.

⁹⁸ Trissa oli polkupyörän pyörän tapainen rengas, johon saatiin työnnettyä vauhtia siihen sopivalla nuppipäisellä kepillä. Toimintaa kutsuttiin trissaamiseksi. Aineistossani käytetään myös sanaa rissa. Ks. Haasto 2011, 10.

⁹⁹ Turun Sanomat, 17.06.1936, nro 161, s. 1, 3.; ”On tullut taasen paljon lapsia kentälle...” Turun Sanomat 13.07.1938, nro 184, s. 5.

¹⁰⁰ ”Kaupunkilaislasten kesänviettopaikat, tietoja toimenpiteistä kesäkotien, siirtoloiden, kasvitarhojen. leikkikenttien y.m. järjestämiseksi turkulaisille lapsille” Turun Sanomat, 23.06.1923, nro 5792, s. 4.

¹⁰¹ Taimen leikkikenttätöiminnan kertomuksia 1927–1939: Dbca:5, KA.

¹⁰² Taimen leikkikenttätöiminnan kertomuksia 1927–1939: Dbca:5, KA.; ”Leikkikentillä vilkasta.” Turun Sanomat, 17.06.1943, nro 160, s. 3.

¹⁰³ Taimen leikkikenttätöiminnan kertomuksia 1927–1939: Dbca:5, KA.; ”Kupittaan ja Mikaelinaukean leikkikentillä” Turun Sanomat, 10.07.1931, nro 180, s. 3.

kesäisestä kaupungista. Tähän maaseudun ja kaupungin väliseen vastakkainasetteluun palaan syvemmin vielä työn edetessä.

Kesäkauden lopulla elokuun puolivälissä ainakin Taimi II:lla oli tapana pitää leikkikentän päätösjuhlat. Tapahtuma pidettiin joko leikkikentällä tai yhdistyksen huoneistossa. Juhlissa pidettiin puheita sekä esityksiä ja lapsille jaettiin palkintoja.¹⁰⁴ Aineistostani ei ole ilmennyt vastaavaa toimintaa muilta leikkikenttätöyöhön osallistuneilta tahoilta, mutta se ei tarkoita, että sellaista ei olisi järjestetty. Toimintakertomuksissa lasten todettiin usein odottavan jo innolla tulevaa kesää ja siitä seuraavaa leikkikenttäkautta.¹⁰⁵ Päätösjuhla viimeisteli kuluneen kauden työn ja toi toiminnalle lisää arvostusta lasten silmissä. Jokakesäisestä leikkikenttätötoiminnasta luotiin näin rituaalinomaisesti toistuva käytäntö, jota lapset tiesivät odottaa.

Tässä luvussa olen selvittänyt leikkikenttätötoimintaa käytännön tasolla ja tuonut samalla tarkemmin esille käyttämäni lähdeaineistoa. Seuraavassa matkataan hieman taaksepäin, sillä käsittelen siinä leikkikenttätötoiminnan alkua Turussa sisällissodan päätyttyä vuonna 1918.

2.2 Naisvoimistelijoiden työstä lastensuojelun alaisuuteen

Tässä luvussa on tarkoitus selvittää, millaisessa sosiaalis-poliittisessa tilanteessa leikkikenttätötoimintaa ryhdyttiin Turussa järjestämään ja miten se lopulta vakiinnutti paikkansa jokakesäisenä toimintana kaupungissa. Leikkikenttätötoiminta aloitettiin nimettömiksi jääneiden yksityishenkilöiden toimesta heti sisällissodan jälkeisenä kesänä 1918. Vuonna 1923 toiminta siirtyi lastensuojelun alaisuuteen. Käytännön järjestelyt luotettiin kaupungin ja lastensuojelulautakunnan myöntämällä varoilla vuosittain erilaisten yhdistysten vastuulle.

Sisällissodan jälkeen voittajapuolen huolena oli yhteiskunnan rauhoittaminen sekä lasten ja nuorten kasvatus isänmaalliseen kansalaisuuteen.¹⁰⁶ Punaisten äitien kyky huolehtia lapsistaan kyseenalaistettiin. Pelkona oli, että lapsista ei heidän hoivissaan tulisi lainkuuliaisia kansalaisia, vaan yhteiskuntaa vastaan kapinoivia vallankumouksellisia. Jopa lasten huostaanottoa pohdittiin, mutta siihen ei päädytty.¹⁰⁷ Sotaorpojen huolenpidon järjestäminen

¹⁰⁴ Taimen leikkikenttätötoiminnan kertomuksia 1927–1939: Dbca:5, KA.

¹⁰⁵ Taimen leikkikenttätötoiminnan kertomuksia 1927–1939: Dbca:5, KA.

¹⁰⁶ Kotioja 2020, 17.

¹⁰⁷ Lahtinen 2016, 389.

nousi sisällissodan jälkeen valtakunnallisesti keskeiseksi sosiaalipoliittiseksi tehtäväksi. Ympärivuotista hoivaa tarjoavia lastenkamariosastoja perustettiin Turussa kaikkein köyhimmille lapsille. Sodan jälkeisestä erityisyydestä kertoo myös se, että tavallisesti kesäisin suljettuna olevia lastentarhoja avattiin poikkeuksellisesti kesällä 1918. Seuraavana vuonna kesälasterhoja ei enää varojen puutteen vuoksi kyetty ylläpitämään.¹⁰⁸

Sisällissodan vaikutus on havaittavissa myös ensimmäisissä Turun leikkikenttötoimintaa koskevissa sanomalehtijulkaisuissa. Uusi Aura ja Turun Sanomat julkaisivat 9. kesäkuuta 1918 saman artikkelin, jossa ilmaistiin huoli niin Turun kaupungissa, kuin Raunistulassa ja Nummenmäellä toimettomana kulkevista lapsista. Jutussa kehoitettiin vapaaehtoisia, nuorisokasvatukseen perehtyneitä henkilöitä, järjestämään näille lapsille ohjattua leikkitoimintaa muutamaksi tunniksi päivässä. Nimetön kirjoittaja perustelee leikin tärkeyttä lapsen työalana. Kirjoittajan mukaan lapsi leikkii luonnostaan, mutta vaatii ohjaajan, joka järjestää ja johtaa leikkiä haluttuun suuntaan.¹⁰⁹

Seuraavaksi Uusi Aura julkaisi pitkän artikkelin, jossa ilmaistiin huoli puutteista lasten henkisessä ja ruumiillisessa kasvatuksessa etenkin työväestön keskuudessa.

Etsittäessä syitä äskeisiin surullisiin tapahtumiin maassamme, on huomio ajattelevilla tahoilla kääntynyt lasten kasvatukseen. Monialla ja varsinkin työväestön keskuudessa ei tälle asialle ole joko ymmärretty tai kyetty antamaan tarpeellista pontta. Lasten ruumiillisestakaan kasvatuksesta ei kaikkialla ole kyetty tai ansiotoimien tähden jouduttu tarpeellista huolta pitämään. Vielä vähemmän henkisestä. Usein saavat ne, niin pian kuin liikkumaan kykenevät, tulla toimeen omin neuvoin tai toisten lasten seurassa ilman erikoista huoltajaa. Kouluikään saavuttuaan joutuvat he kyllä koulun vaikutuksen alaisiksi. Mutta vapaat hetken ja meillä suhteettoman pitkät kouluajan loma-ajat, noin 4 kuukautta vuodessa, joutuvat useimmat kuluttamaan tavalla, joka ei ennusta hyvää.¹¹⁰

Kirjoittajan mukaan kasvatuksen laiminlyönti on voinut olla osasy ”äskeisiin surullisiin tapahtumiin maassamme”.¹¹¹ Nähdäkseni hän viittaa tällä nimenomaan sotaan. Kirjoittajan mukaan kasvatukseen panostamalla voidaan ennaltaehkäistä vastaavat tapahtumat. Huoli kohdistuu erityisesti koulujen loma-aikoihin, jolloin lapset jäävät ilman valvontaa ja ovat siten alttiita negatiivisille vaikutuksille. Samassa artikkelissa myös kerrotaan, miten ulkomailla ja Amerikassa valtio yhdessä kuntien kanssa on rahoittanut suuriakin määriä loma-aikojen

¹⁰⁸ Alaranta 2007, 86–87, 89.

¹⁰⁹ ”Lapset leikkimään.” Uusi Aura, 09.06.1918, nro 82, s. 8.

¹¹⁰ ”Lasten vanhempain huomioon.” Uusi Aura, 16.06.1918, nro 89, s. 5.

¹¹¹ ”Lasten vanhempain huomioon.” Uusi Aura, 16.06.1918, nro 89, s. 5.

oikeanlaiseen käyttöön monien eri leikki- ja urheilukurssien muodossa. Kirjoittaja mainitsee esimerkkinä amerikkalaiset leikkikentät, uima-altaat ja muut virkistystoimet. Jutun mukaan Turussakin on lasten kesäaikojen vietto ollut puheena ja eräät voimistelunopettajat suunnittelivat leikkikursseja jo edellisenä vuonna.¹¹² Kyseiset suunnitelmat jäivät ilmeisesti vain ideoinnin asteelle.

Raskas huolenilmaisuus toimi perusteluna sille, mitä artikkelissa oli luvassa, sillä leikkikenttätoiminta alkaisi jo seuraavana päivänä. Myös Turun Sanomat julkaisi ilmoituksen alkavasta leikkikenttätoiminnasta.¹¹³ Otsikoiden perusteella kirjoitukset oli suunnattu lasten vanhemmille, joita kehoitettiin ilmoittamaan lapsensa leikkikentille. Tarkoituksena oli järjestää lapsille leikkejä, urheilua ja satuhetkiä. Toiveissa oli, että leikkikentillä pystyttäisiin jatkossa tarjoamaan lapsille myös ilmainen ruoka ja tähän pyydettiin avustusta vapaaehtoisilta.¹¹⁴ Esimerkiksi Helsingissä lapset olivat saaneet välillä pienellä hinnalla lämpimän aterian.¹¹⁵ Vastaavaa ei Turussa suunnitelmista huolimatta kuitenkaan kyetty järjestämään, tai siitä ei ainakaan mainittu lehdissä.

Leikkikenttätoimintaa järjestettiin 4–14 vuotiaille lapsille useilla eri alueilla Turussa sekä Maariassa.¹¹⁶ Lapset jaettiin kolmeen eri ikäryhmään: 4–6-vuotiaisiin, 7–10-vuotiaisiin sekä 11–14-vuotiaisiin. Vanhimmassa ikäryhmässä lapset eroteltiin omiin tyttöjen ja poikien ryhmiin, lukuun ottamatta retkiä ja muita erikoistapahtumia, joissa toimittiin sekaryhminä. Alkuun kentät jaettiin eri kellonaikoihin eri ikäisille lapsille. Pienimmät leikkivät klo 10 aamulla Kupittaalla, aamupäivällä 11.30 Veistämöntorilla ja klo 13 päivällä Puolalanpuistossa. Isommille varattiin iltapäivät klo 17:stä eteenpäin Urheilupuistossa ja Pyrkivän urheilukentällä.¹¹⁷ Vanhempien lasten myöhempää leikkiaikaa perusteltiin näiden lasten mahdollisilla ansiotoimilla.¹¹⁸ Vasta myöhempinä vuosina leikkiaika vakiintui neljään tuntiin, eikä kenttiä eritelty eri-ikäisille.

Ensimmäisenä toimintavuonna 1918 leikkikenttätoimintaa järjestivät yksityisillä varoilla ryhmä vapaaehtoisia, ”väsyneinä odottamaan kunnan viranomaisten toimenpiteitä”.¹¹⁹ Nämä

---

¹¹² Ipid.

¹¹³ ”Lapset ulos leikkimään ja urheilemaan!” Turun Sanomat, 16.06.1918, nro 4053, s. 5.

¹¹⁴ ”Lasten vanhempain huomioon.” Uusi Aura, 16.06.1918, nro 89, s. 5.

¹¹⁵ ”Liikuntokasvatus ja lastensuojelutyö” Kisakenttä, 01.01.1923, nro 1, s. 1.

¹¹⁶ ”Lasten vanhempain huomioon.” Uusi Aura, 16.06.1918, nro 89, s. 5.

¹¹⁷ ”Lapset ulos leikkimään ja urheilemaan!” Turun Sanomat, 16.06.1918, nro 4053, s. 5.

¹¹⁸ ”Lasten vanhempain huomioon.” Uusi Aura, 16.06.1918, nro 89, s. 5.

¹¹⁹ ”Leikkikenttätoimintaan” Kisakenttä, 01.09.1918, nro 7 s. 112.

vapaaehtoiset olivat voimistelu- ja opettajataustaisia.¹²⁰ Seuraavina vuosina toimintaa rahoitettiin lastenhuoltokomitean varoilla. Näistä varhaisista vuosista on saatavilla vain hajanaisesti tietoa. Collan kirjoitti Kisakentässä liikuntakasvatuksen ja lastensuojelutyön yhteydestä tammikuussa 1923. Hän selvitti leikkikenttätöiminnan kehitystä eri kaupungeissa kuluneen 10 vuoden ajalta. Collanin mukaan naisvoimistelijoiden aloittama ja Liikuntakasvatusliiton hallinnoima leikkikenttätö oli hiljalleen siirtynyt uusien toimijoiden alaisuuteen.¹²¹ Näin tapahtui myös Turussa. Vuonna 1923 Turun Sanomat esitteli leikkikenttätöiminnan aivan uutena lastensuojelulautakunnan kesävirkestysmuotona lapsille.¹²²

Kyseessä ei todistetusti ollut mikään uusi keksintö, sillä olihan leikkikenttätöimintää järjestetty Turussa jo vuodesta 1918. Vuodesta 1923 lähtien toiminta oli kuitenkin virallisesti lastensuojelulautakunnan alaisuudessa, eikä yksittäisten vapaaehtoisten varassa kuten aikaisemmin. Leikkikenttätöiminnan siirtyminen lastensuojelulautakunnan alaisuuteen varmasti edesauttoi toiminnan vakiintumista seuraavan vuosikymmenen aikana. Vakiintumisesta kertoo paitsi jokakesäinen säännönmukainen uutisointi myös leikkikenttätöiminnan jalkautuminen vuosiksi vain tietyille leikkikentille (taulukko 1). Myös leikkiajat muotoutuvat säännöllisiksi, eikä lapsia eroteltu eri aikoihin eri kentille iän tai sukupuolen mukaan.

Leikkikenttätöiminnan yhtenä perusideana oli huomioida suunnittelussa sekä käyttäjien tarpeet että paikallisuus. Sen vuoksi leikkikenttätöiminta muotoutui eri puolilla Suomea hyvin erilaiseksi.¹²³ Sisällissotaa voisi luonnehtia ponnahduslaudaksi leikkikenttätöiminnan aloittamiselle Turussa. Huoli punaorvoista lienee toiminut liikkeellepanevana voimana, mutta on huomioitava myös naisvoimistelijoiden ponnistelut leikkikenttätöiminnan järjestämisessä samoihin aikoihin. Turussa sodanjälkeinen aika lienee tarjonnut puitteet ja tilaisuuden, johon naisvoimistelijat ovat tarttuneet. Jouhkin mukaan sisällissota näkyi myös leikkikenttätöiminnan järjestämisessä Helsingissä. Valkoisten näkökulmasta punaisten lapsia tuli suojella heidän vanhempensa ideologisilta vaikutuksilta ja uudelleen kouluttaa lojaaleiksi uuden, itsenäisen Suomen kansalaisiksi. Valvottua leikkiä järjestettiin työväenluokan alueiden

---

¹²⁰ ”Lasten vanhempain huomioon.” Uusi Aura, 16.06.1918, nro 89, s. 5.

¹²¹ ”Liikuntakasvatus ja lastensuojelutyö” Kisakenttä, 01.01.1923, nro 1, s. 12.

¹²² ”Kaupunkilaislasten kesäviettopaikat, tietoja toimenpiteistä kesäkotien, siirtoloiden, kasvitarhojen. leikkikenttien y.m. järjestämiseksi turkulaisille lapsille” Turun Sanomat, 23.06.1923, nro 5792, s. 4.

Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot

¹²³ Alila & Portell 2008, 15.

leikkikentillä. Punaisten luottamuksen saavuttamiseksi myös lasten äitejä kehoitettiin saapumaan leikkikentille, jotta he saattoivat tutustua leikinohjaajiin. 1920-luvulle tultaessa leikkikenttäläiikkeen tavoite valvotuista, kunnallisista leikkikentistä oli saavutettu. 1930-luvulla vierailut valvotuilla leikkikentillä oli suosittu aktiviteetti kesäisessä Helsingissä.¹²⁴

Jouhkin tutkimuksen perusteella leikkikenttähankeet toteutettiin Suomessa ylhäältä alaspäin. Turun osalta on huomioitavaa, että ensimmäiset leikkikenttötoimintaa koskevat kirjoitukset julkaistiin porvarilehdissä, Uudessa Aurassa ja Turun Sanomissa. Työläislehti Sosialisti oli vaiennettu vuoden 1918 loppuun.¹²⁵ Leikkikenttötoimintaa mainostavia juttuja ryhdyttiin julkaisemaan Sosialistissa vasta vuodesta 1924.¹²⁶ Tämä tukee Jouhkin näkemystä siitä, että leikkikenttötoiminta muotoutui valkoisten käsissä, leviten siten ”ylhäältä alas.”

Suomessa leikkikenttöläiike levisi naisvoimistelijoiden keskuudessa ja on syytä olettaa, että he panivat toiminnan alulle myös Turussa. Sisällissodan jälkeen leikkikenttötoiminnalla oli selkeästi holhoava rooli. Ajatuksena oli kitkeä pahatapaisuutta keräämällä kaupungin laidoilla kulkevat lapset yhteen ja opettamalla heille hyviä tapoja järjestetyn leikin avulla. Samalla voitiin estää kapinahengen syttyminen erityisesti punaisten lapsissa. Collan, joka oli inspiroitunut erityisesti amerikkalaisista leikkikentistä, painotti myös leikkikenttien kasvattavaa vaikutusta: ”Tänään rakennettava leikkikenttä tekee huomisen vankilat ja sairashuoneet tarpeettomiksi.”¹²⁷ Kun toiminta 1920-luvulla siirtyi lastensuojelun alaisuuteen, alkoi leikkikenttiin liittyvissä kirjoituksissa korostua näkemykset oikeaksi katsotusta kesänvietosta, eli maaseudun ja luonnon läheisyydestä.

2.3 Leikkikenttötoiminnasta lievitystä sodan keskellä

Edellisessä luvussa tarkastelin leikkikenttötoiminnan alkua ja vakiintumista toiminnan siirryttyä lastensuojelun alaisuuteen. Tässä luvussa siirryn ajallisesti kohti tutkimusajan loppupuolta, jota varjostavat sotavuodet. Sanomalehtiaineiston leikkikenttötoimintaan liittyvien mainintojen perusteella olen laatinut taulukon, johon olen listannut Turun leikkikenttötoiminnan alaiset kentät vuosina 1918–1945 (taulukko1). Taulukosta selviää, että ohjattua leikkikenttötoimintaa tarjonneiden leikkikenttien määrä kasvoi 1930-luvun lopussa. Sota-ajan voisi helposti ajatella katkaissees leikkikenttötoiminnan, mutta yllätyksekseni

¹²⁴ Jouhki, 2023, s. 16–17, 21.

¹²⁵ Uusitalo 1981, 402.

¹²⁶ ”Lapset leikkikentille!” Sosialisti, 12.06.1924, nro 134, s. 8.

¹²⁷ Pyykkönen et. al 2013, 41.

kävikin päivittäin. Sota-aika toi uudenlaisia vaatimuksia lastenhoidon järjestämiseksi. Tarkoitukseni on paitsi selvittää toiminnan laajenemista myös pohtia leikkikenttätöiminnan roolia lasten hyvinvoinnin kannalta erityisen poikkeustilanteen aikana.

Vuosien 1918–1926 välillä leikkikenttätöiminta keskittyi Kupittaaan lisäksi hajanaisesti eri kentille. Vuodesta 1927 eteenpäin töiminta vakiintui kymmeneksi vuodeksi vain Kupittaaalle ja Mikaelinkirkon aukealle. 1930-luvun lopussa leikkikenttätöiminta alkoi kasvaa ja talvisodan jälkeen töiminta laajeni entisestään. Talvisodan jälkeen ohjattua töimintaa järjestettiin parhaimmillaan jopa seitsemällä leikkikentällä. Taulukon tyhjiksi jätetyt vuodet 1919, 1921–1922 sekä 1940 ovat sellaisia, joihin ei löytynyt sanomalehtiaineiston perusteella tietoja. ”Tyhjät” vuodet esiintyvät enimmäkseen töiminnan alkuvuosina ja seuraavan kerran jatkosodan aikaan. On mahdollista, että leikkikenttätöimintaa ei noina vuosina järjestetty, tai sitten siitä ei syystä tai toisesta kirjoitettu lehdissä.

Taulukko 1. Leikkikenttätoiminnan alaiset kentät Turussa vuosina 1918–1945¹²⁸

VUOSI	KUPITTAAN PUISTO	KURJENMÄEN LEIKKIKENTTÄ	MARTIN AUKEA	MIKAELINKIRKON AUKEA (MANNERHEIMIN PUISTO V. 1942)	NUMMENMÄEN URHEILUKENTTÄ	PARKINMÄEN KENTTÄ	PUOLALAN PUISTO	URHEILU- PUISTO	VEISTÄMÖN- TORI	YRJÄNÄN AUKEA
1918	●						●	●	●	
1919										
1920	●						●		●	
1921										
1922										
1923	●								●	●
1924	●									●
1925	●								●	●
1926	●								●	
1927	●			●						
1928	●			●						
1929	●			●						
1930	●			●						
1931	●			●						
1932	●			●						

¹²⁸ Taulukon tiedot koottu seuraavista lehdistä: Turun Sanomat 1918, 1923–1924, 1926–1943, 1945.; Sosialisti 1924–1929, 1934–1937, 1939–1943, 1945.; Uusi Aura 1918, 1920, 1923–1924, 1926–1929, 1934–1935, 1937, 1939, 1945.

VUOSI	KUPITTAAN PUISTO	KURJENMÄEN LEIKKIKENTTÄ	MARTIN AUKEA	MIKAELINKIRKON AUKEA (MANNERHEIMIN PUISTO V. 1942)	NUMMENMÄEN URHEILUKENTTÄ	PARKINMÄEN KENTTÄ	PUOLALAN PUISTO	URHEILU- PUISTO	VEISTÄMÖN- TORI	YRJÄNÄN AUKEA
1933	●			●						
1934	●			●						
1935	●			●						
1936	●			●						
1937	●		●	●						
1938	●		●	●		●				
1939	●		●	●		●				
1940	●	●	●	●	●	●				●
1941	●	●	●	●	●	●				●
1942		●	●	●	●	●				
1943	●	●	●	●	●	●				
1944										
1945		●		●	●	●				●

Suomessa oli eletty vahvaa nousukautta 1930-luvun lopulla, mutta tilanne muuttui syksyllä 1939.¹²⁹ Seuraavassa lainauksessa Turun Sanomista vuodelta 1940 ilmenee, että talvisota oli koetellut myös turkulaisten lasten turvallisuudentunnetta.

Kun kaiken ohella sattuu niin pahassa määrässä poikkeuksellinen talvi, kuin vasta koettu, tuntuvat sen räsitukset tavallista enemmän myöskin kasvavissa ihmistaimissa. Ankarat pakkassäät ovat panneet terveyden koetukselle, ja syksystä saakka vallinneet kovat, järkyttävät ajat ovat aikaansaaneet pahoja vammoja lasten fyysilliseen olemukseen ja myöskin heidän sieluunsa. Tosin suuri joukko kaupunkilaislapsia oli sodan aikana maaseudun rauhassa, mutta sekään rauha ei ollut vihollisuuksien vuoksi lähimainkaan tyydyttävä. Tästä syystä, ja kun ravintokin on jatkuvasti yksitoikkoista, ovat lapset nyt entistä enemmän kesäisen virkistuksen tarpeessa.¹³⁰

Huolimatta siitä, että iso määrä kaupunkilaislapsia oli viettänyt sodan ajan maaseudulla, tarvitsivat lapset jutun mukaan nyt entistä enemmän kesävirikistystä. Kylmä ja kova, rauhaton talvi ja puutteellinen ravinto korostivat virkistystoiminnan roolia sekä lasten fyysisen että henkisen hyvinvoinnin tukemisessa. Englantilaisten leikkikenttien historiaa tutkineen Jon Winderin mukaan huoli lasten asemasta yhteiskunnassa oli lisääntynyt ensimmäisen maailmasodan myötä, mikä lisäsi uusia vaatimuksia tarjota lapsille mukavuuksia. Osin sillä haluttiin tukea heidän hyvää käytöstään, mutta myös erityisesti parantaa heidän fyysistä ja henkistä hyvinvointiaan kodin läheisyydessä.¹³¹

Talvisodan jälkeen lastensuojelulautakunta ryhtyi ripeästi laajentamaan kesävirikistystoimintaa. Lehdissä ilmoitettiin, että kesäsiirtoloihin otettiin aiempaa enemmän lapsia ja leikkikenttätoimintaa laajennettiin jopa seitsemälle kentälle siten, että neljän aiemmin toiminnassa olleen kentän lisäksi kokeiltiin myös kolmea uutta kenttää.

Leikkikenttätoiminta ulottui nyt Kurjenmäelle, Nummenmäelle sekä Pohjolaan. Näin myös kaupungin laitaosissa asuvat lapset pääsivät osaksi virkistävää leikkikenttätoimintaa.¹³²

Lastensuojelulautakunta tavoitteli Turun Sanomissa julkaistussa haastattelussa noin 100 lasta jokaista kenttää kohti.¹³³ Tähän myös päästiin, sillä Turun Sanomissa raportoitiin kesällä 1940 leikkikenttätoimintaan osallistuneen jopa 955 lasta.¹³⁴

---

¹²⁹ Lahtinen 2018, 9.

¹³⁰ ”Virkistystä” Turun Sanomat, 18.05.1940, nro 132, s. 1.

¹³¹ Wider 2024, 76.

¹³² ”Virkistystä” Turun Sanomat, 18.05.1940, nro 132, s. 1.

¹³³ ”Leikki.” Turun Sanomat, 12.06.1940, nro 157, s. 1.

¹³⁴ ”Turun lastensuojelulautakunnan kesätoiminta huomattavasti laajentunut” Turun Sanomat, 01.06.1941, nro 145, s. 4.

Suuri osanottajamäärä selittynee osin alueliitoksilla. Turun esikaupunkien, sekä naapurikuntien Maarian ja Kaarinan asukkaat olivat 1800-luvun lopulta alkaen vaatineet alueiden liittämistä Turkuun. Raunistulan, Nummenmäen ja Vähä-Heikkilän asukkaista valtaosa työskenteli Turun teollisuuslaitoksissa. Liitosta vastaan olivat erityisesti porvarispuolueet, jotka pelkäsivät kustannusten ja poliittisten voimasuhteiden muutosta. Alueliitokset toteutettiin lopulta vuosina 1939 ja 1944.¹³⁵ Näillä esikaupunkialueilla sijaitsi myös leikkikenttiä, kuten Yrjänän aukean leikkikenttä ja Nummenmäen urheilukenttä. On mahdollista, että aineistossani esikaupunkialueiden leikkikentät ovat jääneet vähemmälle huomiolle, koska alueet eivät aikaisemmin virallisesti kuuluneet Turkuun. Yrjänän aukea tosin esiintyi aineistossani leikkikenttätöiminnan käytössä jo vuosina 1923–1925 (taulukko 1).

Koska leikkikenttiin oli lehtien perusteella panostettu talvisodan jälkeen aikaisempaa enemmän, oli myös luonnollista, että niille toivottiin lisää käyttäjiä. Lehdissä esiintyi talvisodan jälkeen kirjoituksia, joissa korostettiin lasten entisestään suurentunutta tarvetta leikkikenttien käyttämiseksi. Lasten virkistymiseen liittyvien argumenttien ohella vanhempia houkuteltiin lähettämään lapset leikkikentille myös huomauttamalla, että lasten yhteiset leikkihetket mahdollistaisivat myös vanhemmille ja hoitajille oman lepo hetken.¹³⁶ Vuonna 1944 myös Kisakentässä todettiin leikin ilon olevan parasta vitamiinia lapsille, sillä leikki torjuu väsymystä ja lataa elimistöön uutta voimaa.¹³⁷

Jatkosodan myötä lasten maalle pääsyn tärkeys korostui. Lehdissä esiintyi myös soraääniä leikkikenttätöiminnan suhteen. Lääkäri Viljo Rantasalo selvitti Turunmaa-lehdessä sekä Sosialistissa lasten maaseudulle lähettämisen tärkeyttä.

Kaupunki sellaisenaan ei voi valmistaa lapsille oikeata kesää. Joukkoleikit pienillä leikkikentillä eivät vastaa maaseudun korvaamattomia etuja vapaassa luonnossa, kaupungin kiviset kadut eivät korvaa viehättäviä metsäpolkuja, pienet kukkaistutukset eivät lähennä lasta kasvimaailmaan kuten retkeilyt niityillä, pelloilla ja kukkien täyttämällä kentillä, joissa on tilaisuutta kasvien keruuseen ja alinomaiseen yhdessäoloon kukkamaailman kanssa.¹³⁸

---

¹³⁵ Lahtinen 2016, 409.

¹³⁶ ”Leikki.” Turun Sanomat, 12.06.1940, nro 157, s. 1.

¹³⁷ ”Leikin ilo on parasta vitamiinia pienokaisillemme!” Kisakenttä 01.01.1944, nro 1, s. 4.

¹³⁸ ”Terveystenhoito ja kasvatukselliset seikat vaativat kaupunkilaislasten maalle vientiä kesäksi” Turunmaa, 19.06.1941, nro 138, s. 4. Sekä ”Terveystenhoito ja kasvatukselliset seikat vaativat kaupunkilaislasten maalle vientiä kesäksi” Sosialisti, 20.06.1941, nro 139, s. 4.

Rantasalon mukaan kaupunkien leikkikentät eivät voi korvata lapselle maaseudun luonnollista ympäristöä. Myös pula riittävästä ravinnosta alkoi näkyä kaupungissa. Lasten osalta maaseutu nähtiin keinona myös ruokapulan paikkaamiseksi.¹³⁹

Sota-aikana jatkuvat ilmahälytykset, äitien hermostuneisuus ja yleisesti jännittävät ajat lisäsivät lasten levottomuutta.¹⁴⁰ Kuntaliitokset, naisten lisääntynyt työssäkäynti ja erityisesti ”miesten töiden” teko sota-ajalla asetti uusia vaatimuksia päivähoitopalvelujen lisäämiseksi.¹⁴¹ Sota loi myös uudenlaisen tarpeen osa-aikaiselle lastenhoidolle.

Säännöstelytaloudessa eläminen vaikutti perheenäitien ajankäyttöön, sillä huomattava osa ajasta kului elintarvikkeiden jonottamiseen.¹⁴² Marraskuussa 1941 Turun työvalmiusnaiset aloittivat puistotätitoiminnan, jotta äidit saattoivat hoitaa asioitaan lasten leikkiessä puistoissa.¹⁴³ Puistotädit kaitsivat lapsia puistoissa vanhempien kanssa laaditun vapaan sopimuksen mukaan.¹⁴⁴ Asiassa nähtiin olevan kyse myös lapsen edusta, sillä he tarvitsivat raitista ilmaa ja liikuntaa. Lääkäreiden mukaan lasten ulkoilun vähyys aiheutti heille jo terveysongelmia. Toisten lasten seuran ajateltiin myös tekevän heille hyvää.¹⁴⁵

Puistotätitoiminta laajeni 1950-luvulla, jolloin toiminta kunnallistettiin.¹⁴⁶ 1960- ja 1970-luvut olivat puistotätitoiminnan kulta-aikaa.¹⁴⁷

Usein puistoja, leikkikenttiä tai varhaiskasvatusta sivuavissa tutkimuksissa sivuutetaan lähes täysin se leikkikenttätö, joka alkoi Suomessa jo 1910-luvulla. Puistotätitoiminta vaikuttaa olleen liukuvammin järjestettyä kuin leikkikenttätö, jota järjestettiin ainoastaan rajattuna aikana kesällä. Lisäksi puistotädit aloittivat toiminnan vasta jatkosodan aikana, kun leikkikenttätö alkoi huomattavasti aikaisemmin. Jouhkin ja Mollin mukaan myös termistössä oli alueellisia eroja. Jyväskylässä ja Oulussa kaikki leikkikentällä työskentelevät valvojat olivat puistotätejä, kun taas Helsingissä puistotädit viittasivat nimenomaan yksityisiin valvojiin.¹⁴⁸ Käytäntö termien suhteen vaikuttaa olleen Turussa sama kuin Helsingissä, sillä aineistossani leikkikenttätötoiminnan valvojia kutsutaan nimenomaan leikinohjaajiksi.

---

¹³⁹ ”Valo ja vesi.” Turun Sanomat, 18.06.1941, nro 161, s. 1.

¹⁴⁰ Lahtinen 2018, 101.

¹⁴¹ Uusitalo 1981, 201.

¹⁴² Kinnunen 2014, 211.

¹⁴³ Lahtinen 2018, 68.

¹⁴⁴ Alaranta 2017, 227.

¹⁴⁵ Kinnunen 2014, 211.; Lahtinen 2018, 68.

¹⁴⁶ Alaranta 2017, 227.

¹⁴⁷ Alila & Portell 2008, 15.

¹⁴⁸ Jouhki & Moll 2023, 357.

Kaupungissa pyrittiin elämään mahdollisimman normaaliin tapaan sodasta huolimatta.¹⁴⁹ Pula-aika näkyi kuitenkin myös leikkikenttätöiminnassa. Parkinmäen leikkikentillä kärsittiin puutetta esimerkiksi palloista.¹⁵⁰ Leikkikenttien niukkuus ja pula välineistöstä tulee esille myös seuraavassa lainauksessa, joka julkaistiin Uudessa Aurassa vuonna 1944.

Meillä on niin kovin puutteelliset välineet täällä, kertoi Kurjenmäen kentän leikinjohtaja. — Ei ole esim, keinoja eikä hiekkalaatikoita. Mutta yritämme pitää hauskaa joka tapauksessa. Leikimme piiripolttosia, kissihiirtä, koripalloa, ”kolmas pyörä vaunun alle” j.n.e. Lapset ovat leikkeihin hyvin innostuneita.¹⁵¹

Lainauksen perusteella myös uusien leikkikenttien varustelu oli hyvin niukkaa, mikä ei kuitenkaan estänyt lapsia iloitsemasta heille järjestetyistä leikeistä. On ymmärrettävää, että kaupungilla ei ollut resursseja asentaa näille kentille keinoja tai muita viihdykkeitä. Puutteista kirjoittaminen on voinut olla myös keino herättää yksittäisten lukijoiden tai viranomaisten avustushaluja. Leikkikenttien varusteluun alettiin kiinnittämään enemmän huomiota vasta sodan jälkeen.¹⁵² Tuolloin kaupunkisuunnittelussa ryhdyttiin huomioimaan leikkikenttien virikkeellisyys osana asuinkortteleiden peruspalveluja.¹⁵³

Sota vaikutti myös leikkikentän ulkopuolelle suuntautuneiden retkien toteuttamiseen. Sanomalehtien ja toimintakertomusten perusteella 1920-luvun lopulla retkiä oli tehty lähes joka toinen päivä, mutta sota-ajalla Taimi II toteutti vain kaksi retkeä.¹⁵⁴ On myös mahdollista, että retkiä edelleen tehtiin, mutta niistä ei enää kirjoitettu samalla tavalla kuin aikaisemmin. Retkien tekoa on voinut kuitenkin vaikeuttaa sota-ajalla toteutetut muutokset linja-autoliikenteeseen. Turun linja-autoliikennettä supistettiin yli puolet sotaa edeltävään aikaan verrattuna ja sodan jatkuessa osa linjoista lakkautettiin kokonaan. Syynä oli pula öljystä ja renkaista, joita pyrittiin säästämään vähentämällä vuoroja.¹⁵⁵

Sanomalehtien leikkikenttiin liittyvät ilmoitukset ja raportit leikkikenttätöiminnasta vähenevät jatkosodan myötä selvästi sotaa edeltävään aikaan verrattuna, eivätkä raportit saaneet enää paikkaa lehtien etusivulta. Vuodelta 1944 ei julkaistu leikkikenttätöiminnasta kertovia julkaisuja. Talvi- ja jatkosodan aikainen lehdistön sensuuri jatkui syksyyn 1947 asti, joten

¹⁴⁹ Lahtinen 2018, 7.

¹⁵⁰ Taimen leikkikenttätöiminnan kertomuksia 1927–1939: Dbca:5

¹⁵¹ ”Kissihiirtä ja koripalloa paljon muun ohella leikkivät Turun lapset vasta avatuilla leikkikentillään” Uusi Aura, 21.06.1945, nro 164, s. 4

¹⁵² Alaranta 2017, 227.

¹⁵³ Pyykkönen et al. 2013, 41.

¹⁵⁴ Taimen leikkikenttätöiminnan kertomuksia 1927–1939: Dbca:5; ”Kun kesä on kaunis, on lapsillakin hauskaa” Sosialisti, 10.07.1929, nro 156, s. 8.

¹⁵⁵ Lahtinen 2018, 45, 87.

sodan negatiivisista käännteistä ei aina kyetty kirjoittamaan.¹⁵⁶ On mahdollista, että sotatoimet vaikuttivat toiminnan järjestämiseen, tai sitten siitä tiedottaminen ei ylittänyt uutiskynnystä. Esimerkiksi Yrjänän aukean leikkikenttätöiminta lakkautettiin yllättäen ilman tarkempaa selvitystä kesäkuussa 1941.¹⁵⁷ Edellisenä päivänä alkoivat jatkosodan rajut pommitukset, joten on mahdollista, että niillä oli osuutta asiaan.¹⁵⁸ Turun leikkikenttätöiminnasta ei myöskään uutisoitu mitään enää koko kesänä.

Tässä luvussa olen selvittänyt leikkikenttätöimintaa erityisesti sota-ajan Turussa. Talvisodan jälkeen viranomaiset pitivät tärkeänä, että lapset saisivat menneen talven jäljiltä kaiken mahdollisen virkistykseen. Uusia leikkikenttätöiminnan alaisia kenttiä järjestettiin nopeasti, mutta ne olivat varusteiltaan hyvin vaatimattomia. Kuntaliitosten myötä myös uudet leikkikentät saivat leikkijöitä entisten esikaupunkialueiden ja naapurikuntien lapsista. Haasteellisista ajoista huolimatta on selvää, että leikkikenttätöimintaa pyrittiin edelleen ylläpitämään niillä resursseilla, joita käytettävissä oli. Sodasta huolimatta, tai mahdollisesti juuri sen vuoksi, leikkikenttätöimintaa pyrittiin järjestämään jopa aikaisempaa enemmän. Kun mietitään, millaisessa tilanteessa leikkikenttätöiminta alkoi, voi havaita, että Turussa töimintaa on hyödynnetty erilaisten kriisitilanteiden aikana tukemaan paitsi lasten myös vanhempien hyvinvointia. Esimerkiksi Jyväskylässä aktiivinen ohjattu leikkikenttätöyö aloitettiin vasta 1944 ja Oulussa 1945.¹⁵⁹ Vaikka lehdissä ei tätä suoraan ilmaista, on mahdollista, että laajentuneella töiminnalla haluttiin myös suojella lapsia pitämällä heitä tiukemmassa kontrollissa rajoittamalla heidän vapaata liikkumistaan kaupungissa. Leikkikenttätöiminta tarjosi virkistävää tekemistä lapsille ja lepo hetken äideille. Sota-aikana aloittanut työvalmiusnaisten puistotätitöiminta tarjosi myös apua lisääntyneeseen lastenhoitotarpeeseen.

---

¹⁵⁶ Lahtinen 2018, 7, 12.; Niitemaa 2020, 35.

¹⁵⁷ ”Aurala” Turun Sanomat, 26.06.1941, nro 169, s. 5

¹⁵⁸ Lahtinen 2018, 50–51.

¹⁵⁹ Ks. Jouhki & Moll 2023, 357. Jyväskylässä leikkikenttätöimintaa oli järjestetty ensimmäisen kerran jo vuosina 1929–1933.

3 Toiminnan suhde lapsen paikkaan

3.1 Mikaelinkirkon aukea lasten paikaksi

Kupittaaanpuiston ja Mikaelinkirkon aukean kentät olivat pitkään Turun ainoat leikkikenttätoiminnan alaiset leikkikentät vuosina 1927–1936 (taulukko 1). Mikaelinkirkon aukean leikkikenttä nousi kuitenkin tutkimusaikani sanomalehtiaineistossa kaikista kentistä edustetuimmaksi. Myös valtaosa lehtikuvista on otettu Mikaelinkirkon leikkikentältä. Tähän lienee vaikuttanut se, että kenttä oli Kupittaaan ohella pisimpään yhtäjaksoisesti leikkikenttätoiminnan kohteena ollut leikkikenttä, joten sieltä on luonnollisesti ehtinyt karttua paljon kuvia. Uskon myös, että Mikaelinkirkon aukealta otettujen kuvien runsauteen on vaikuttanut se, että kentälle hankittiin kaupungin ensimmäinen ja tuolloin vielä ainoa kahlaamo.¹⁶⁰ Koska Mikaelinkirkon aukean kenttä on saanut niin suuren painoarvon aineistossani, olen valinnut kyseisen kentän lähempään tarkasteluun. Sanomalehtien yksityiskohtaiset kuvailut ja lehtikuvat auttavat hahmottamaan leikkikentän fyysistä ympäristöä. Kirjalliset lähteet antavat monipuolisesti tietoa kentän eri vaiheista ja valottavat myös lukuisia toimenpiteitä, joita kentällä toteutettiin, jotta siitä muodostui paikka lapsille. Lehtikuvien kautta pohdin myös toimenpiteiden vaikutusta lasten toimintamahdollisuuksiin leikkikentällä hyödyntämällä tarjouman käsitettä. Muista tutkimusaikani leikkikentistä ei ole mahdollista tavoittaa yhtä kattavaa kuvaa käyttämälläni aineistolla.

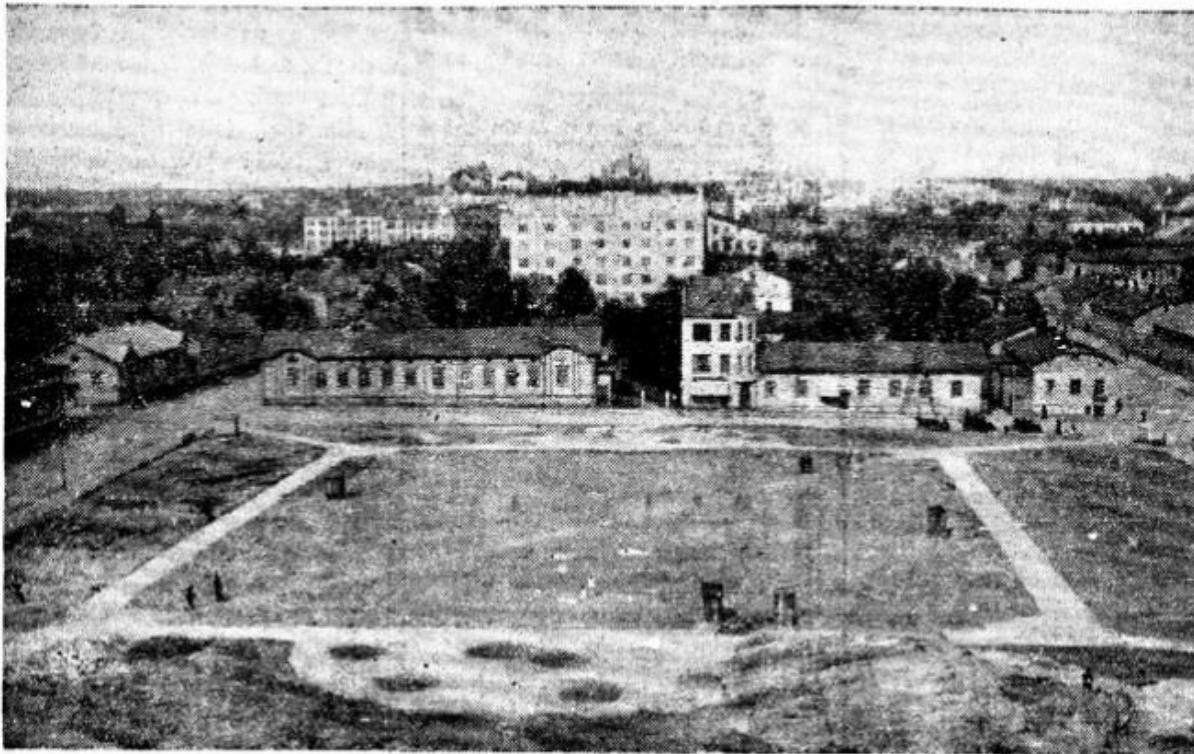
Mikaelinkirkon edustan kortteli oli vielä 1910-luvulla ollut joutomaata, jonka kaunistamiseksi oli pidetty suunnittelukilpailu. Mahtipontinen voittoehdotus oli jäänyt kuitenkin pitkälti toteuttamatta.¹⁶¹ Vuonna 1925 kaupungissa havahduttiin siihen, että kaikki kaupungin kelvolliset leikkikentät sijaitsivat joen itäpuolella. Urheilulautakunta laati ehdotuksen kahden leikkikentän järjestämisestä, mistä uutisoitiin Turun Sanomissa. Toinen kenttä tulisi Parkkimäen takaiselle pellolle, jossa olisi tilaa myös isolle urheilukentälle ja toinen ” [–] sijoitettaisiin Mikaelin kirkon edustalle, Puisto- ja Koulukatujen väliselle raivaamattomalle alueelle, mikä asemakaava-arkkitehdin suunnitelman mukaan muuttuisi kauniiksi puistoksi, keskellä viihtyisä, tarpeeksi suuri leikkikenttä”.¹⁶² Rahoitus myönnettiin vain viimeksi

¹⁶⁰ ”Leikkikentille tulee erilaisia välineitä” Sosialisti, 09.05.1936, nro 106, s. 12.

¹⁶¹ Lahtinen & Laaksonen 2008, 64–65.

¹⁶² ”Suunnitelmat perustaa Parkinmäen ja Mikaelin kirkon aukean leikkikentät.” Turun Sanomat, 01.12.1925, nro 6655, s. 1.

mainittua leikkikenttää varten kiireellisesti toimeenpantavaksi.¹⁶³ Raivaustyöt käynnistettiin vuonna 1926. Uusi Mikaelinkirkon aukean leikkikenttä valjastettiin heti seuraavana kesänä osaksi Taimi II:n leikkikenttätöimintää.¹⁶⁴

Kuva 2. Alkuperäinen kuvateksti: Mikaelinkirkon aukean uusi leikkikenttä Mikaelinkirkon tornista nähtynä. Kuva: Turun Sanomat 15.6.1927.

Mikaelinkirkon aukean kenttä oli vuonna 1927 hyvin erilainen kuin se Mannerheimipuisto, jonka tänä päivänä voi nähdä Turussa. Turun Sanomissa vuonna 1927 julkaistusta kirkon tornista otetusta kuvasta piirtyy esiin vasta raivattu tasainen suorakulmion muotoinen kenttä. Kenttää ympäröi vaalealla erottuvat tasaiset reunat. Ne yhdistyvät kentän molemmissa päädyissä sijaitseviin omiin, hieman kenttää kapeampiin, puoliympyrän muotoisiin alueisiin. Kuvasta voi erottaa myös kentän läpi ristiin kulkevat kävelytiet (kuva 2). Nykytilaan verrattuna kenttä näyttää hyvin paljaalta, sillä siitä puuttuvat täysin puut ja muut pensaat, joiden varjoon koko alue nykypäivänä kätkeytyy. Myös rakennukset katujen varrella ovat matalia ja paljon harvemmassa. Kentän paljautta korostaa myös se, että tuolloin sieltä puuttuivat vielä täysin kiinteät leikkikalusteet.

¹⁶³ ”Lukuisia tärkeitä asioita eilen esillä Turun valtuustossa” Uusi Aura, 15.05.1926, nro 130, s. 3.

¹⁶⁴ ”Ilopaikaksi Turun lapsille” Uusi Aura, 31.10.1926, nro 297, s. 1.; ”Vanhemmat, lähettäkää lapsenne leikkikentille.” Uusi Aura, 14.06.1927, nro 158, s. 6.

Mikaelinkirkon aukealla toteutettiin vuosien varrella useita toimenpiteitä, joista ilmenee sen erityisyys lapsille luotuna paikkana. Amerikassa ihanteena oli aidalla eristetty alue, joka piti ulkopuoliset loitolla ja antoi lapsille leikkirauhan. Aidalla rajattu alue loi ”leikkihuoneen” kaupunkiin.¹⁶⁵ Collanin mukaan leikkikenttää tulisi kiertää aita, jotta lapset oppisivat ymmärtämään sen kadusta erilliseksi paikaksi, jossa on esiinnyttävä arvokkaasti. Tämä edistäisi heidän ”rehellisyudentuntoaan”.¹⁶⁶ Turun Sanomissa kerrottiin, että juuri valmistuneen Mikaelinkirkon aukean leikkikentän ympärille istutettiin lisäksi puu- ja pensasrivistö, jonka myös todettiin tulevaisuudessa eristävän leikkikentän muusta ympäristöstä.¹⁶⁷

Tutkimusajalla vielä varsin paljas kenttä ei kuitenkaan tarjonnut liioin varjopaikkoja, mikä korosti retkien merkitystä Mikaelinkirkon aukean leikkikenttätoiminnassa.¹⁶⁸ Uudessa Aurassa kerrottiin kentän läpi risteävien kulkureittien häirinneen leikkejä ja vaikeuttaneen pallopelien pelaamista kentällä, joten vuonna 1933 toteutetuissa muutostöissä tiet siirrettiin kulkemaan kentän reunoille, ”[-] jotta lapset saavat leikkikentällään olla rauhassa”.¹⁶⁹ Kaupunginvaltuusto rajoitti kuitenkin yleistä pesäpalloilua kentällä, sillä se haittasi pienten lasten leikkikentän käyttöä. Vastaisuudessa pesäpallo sallittiin vain kansakoululaisille opettajan valvonnassa.¹⁷⁰ Julkaisut antavat kuvan siitä, että muutoksia toteutettiin lasten tarpeita ja hyvinvointia ajatellen. Se, että niistä kirjoitettiin lehdissä, viestitti myös muille turkulaisille, että alue tarkoitettiin lasten paikaksi.

Mikaelinkirkon aukean sekä Kupittaaanpuiston leikkikentät muokattiin todellisiksi lasten paikoiksi kuitenkin loppukesällä 1936. Tuolloin niihin asennettiin lastensuojelulautakunnan aloitteesta kiinteitä leikkivälineitä. Näiden kiikkutuolien, keinujen, renkaiden, kiipeämisköysien ja -tankojen todettiin välttämättömästi kuuluvan ”leikkikentän kalustoon”.¹⁷¹ Mikaelinkirkon aukean itäiseen puoliympyrään sijoitettiin kolmiosainen puinen

---

¹⁶⁵ Chudacoff 2005, 113.

¹⁶⁶ Collan 1916, 192.

¹⁶⁷ ”Lapset leikkimään.” Turun Sanomat, 15.06.1927, nro 160, s. 1.

¹⁶⁸ ”Leikkikentillä työ käynnissä – lapsia on Kupittaaan leikkikentälle ilmoittautunut kolmatta- ja Mikaelinaukealle neljättä sataa”, Turun Sanomat, 29.06.1932, nro 171, s. 3.

¹⁶⁹ ”Turun puistot ovat syksylläkin ihanassa väriloistossa.” Uusi Aura, 10.09.1933, nro 242, s. 3.

¹⁷⁰ ”Leikkikentät.” Sosialisti, 15.07.1933, nro 160, s. 5.

¹⁷¹ ”Turun leikkikenttäoloissa vielä runsaasti parantamista” Sosialisti, 15.06.1937, nro 134, s. 8.

teline, jonka keskellä oli kiipeämisköysi ja kaksi suoraa kiipeämistankoa.¹⁷² Nämä telineet kehittäisivät erityisesti nuorison käsivarsia ja vartaloa.¹⁷³ Telineen toisessa reunassa oli kaksi paria keinuja ja toisessa kaksi paria keinurenkaita. Kentälle sijoitettiin myös keinulauta, hyppylauta ja punnerruspuu. Samanlainen telinekokonaisuus asennettiin myös Kupittaalte Kerttulinkadun kohdalla olevalle puistoaukiolle, jota käytettiin lasten leikkikenttänä.¹⁷⁴

Mikaelinkirkon aukean erikoisuudeksi voi laskea ehdottomasti myös kahluualtaan, joka oli ensimmäinen laatuaan Turun leikkikentillä. Niiden tiedettiin olevan yleisiä ulkomaiden leikkikentillä ja jopa Helsingissä.¹⁷⁵ Ideat leikkikenttien varustamisesta eivät siis syntyneet tyhjiössä, vaan noudattelivat ulkomaalaisia esikuviaan. Kooltaan 4 m x 15 m suuruinen allas asennettiin kentän kirkon puoleiseen puoliympyrään vielä loppukaudesta 1936. Toiveita kahluualtaan saamiseksi oli tosin esitetty jo vuosia aikaisemmin.¹⁷⁶ Veden syvyys oli vain 20–40 cm, mikä mahdollisti kahlaamisen ja pienten veneiden uittamisen, mutta uimiseen allasta ei ollut tarkoitettu. Vaikka lastensuojelutyön johtaja Hedman itse luonnehti Mikaelinkirkon aukean kahluuallasta vaatimattomaksi, antoivat kaupungin lapset sille riemukkaan vastaanoton. ”Tunnustusta ei lausuttu juhlapuheen korusanoin, vaan se annettiin iloisella äänenpidolla, reippaalla liikunnalla ja heleällä naurulla.”¹⁷⁷

Turun Sanomiin ja Uuteen Auraan verrattuna Sosialistissa tuotiin herkemmin esiin leikkikenttien kuntoon tai puutteisiin liittyviä epäkohtia. Henrik Bobergin mukaan sanomalehden ja lukijoiden välinen suhde määrittää sen sisältöä¹⁷⁸ Lehdissä ei kirjoitettu asioista, jota sen lukijakunnan ei odotettu olleen kiinnostuneita. Näin ollen voisi tulkita, että SDP:n äänenkannattajana Sosialisti otti selkeämmin kantaa yhteiskunnallisiin ongelmiin, jotka koskivat työväen lapsille suunnattuja leikkipaikkoja. Lehdessä ilmaistiin vuonna 1937 lastensuojelulautakunnan tyytymättömyys Turun leikkikenttöoloihin, joissa nähtiin olevan yhä runsaasti parannettavaa. Lautakunta kaavaili kaupunkiin myös ruohopintaisia leikkikenttiä, sillä kaikki kentät olivat hiekkakenttiä. Turun puistoissa nurmi oli tarkoitettu vain koristekäyttöön, ei leikkejä varten. Lastensuojelulautakunnan mukaan ongelmana oli se, että

¹⁷² ”Leikkikentille tulee erilaisia välineitä” Sosialisti, 09.05.1936, nro 106, s. 12.

¹⁷³ Collan 1916, 194.

¹⁷⁴ ”Leikkikentille tulee erilaisia välineitä” Sosialisti, 09.05.1936, nro 106, s. 12.

¹⁷⁵ ”Lasten on lysti olla Mikaelinpuistikossa” Turun Sanomat, 16.08.1936, nro 219, s. 6

¹⁷⁶ ”Kupittaa ja Mikaelinaukean leikkikentillä” Turun Sanomat, 10.07.1931, nro 180, s. 3)

¹⁷⁷ ”Turun leikkikenttöoloissa vielä runsaasti parantamista” Sosialisti, 15.06.1937, nro 134, s. 8.; ”Lasten on lysti olla Mikaelinpuistikossa” Turun Sanomat, 16.08.1936, nro 219, s. 6.

¹⁷⁸ Boberg 2004, 43.

asiaa ei huomioitu lasten terveydenhoidon näkökulmasta. Sosialistissa tuotiin myös tätä epäkohtaa esiin, kuten seuraavasta lainauksesta voi nähdä:

Jokaiselle on kuitenkin selvää kuinka paljon ruohokenttä olisi mieluisampi ja virkistävämpi lapsen jalalle kuin hiekkakenttä. Tällöin ei tietenkään asetettaisi kentälle vaatimusta, eitä se olisi hoidettava sellaisena hienona samettinukkaisena nurmikenttänä kuin koristetarkoitukseen hoidetut ruohokentät.¹⁷⁹

Lainauksessa ihmetellään nurmikenttien puutetta, vaikka niiden mukavuus hiekkakenttiin verrattuna on itsestään selvää. Ruohopintainen leikkikenttä ei edes vaatisi yhtä sääntillistä hoitoa kuin koristuksena olevat ruohokentät. Leikkikenttäkuvia tarkastelemalla voi huomata, että moni lapsi on kuvissa ilman kenkiä.¹⁸⁰ Tätä vasten on ymmärrettävää, miksi nurmikenttä nähtiin paremmaksi lasten terveyden kannalta. Puheet nurmikentän aikaansaamisesta eivät kuitenkaan johtaneet käytännön toimiin. En löytänyt mainintoja siitä, että tutkimusaikani Turussa olisi ollut ruohopintaisia leikkikenttiä. Aineistossa ei mainita Mikaelinkirkon aukean leikkikentän ja Kupittaaanpuiston lisäksi leikkikenttiä, joissa olisi ollut kiinteitä kalusteita.¹⁸¹ Vasta vuonna 1948 lastensuojelu esitti kaupunginhallitukselle anomuksen leikkimahdollisuuksien parantamisesta Turun leikkikentillä. Sen mukaan Puolalanpuistoon, Mannerheimipuistoon, Samppalinnanmäelle ja Vartiovuorelle tulisi asentaa lapsia varten käymälät, sadekatokset ja kiinteitä leikkilaineita ja keinoja.¹⁸² On siis selvää, että leikkikentät olivat varustuksiltaan varsin niukkoja vielä ennen 1950-lukua.

Mikaelinkirkon kentällä ei ollut aluksi virallista nimeä. Sitä kutsuttiin Mikaelin aukioksi tai Mikaelin kirkon puistiksi, joskus myös Pumpumäeksi Koulukadulla sijainneen pumppukaivon mukaan.¹⁸³ Jälkimmäiseen nimitykseen en tosin ole omilla alkuperäislähteilläni törmännyt. Koska kenttä oli valtaosan tutkimusajankohdastani Mikaelinkirkon aukea, käytän sitä termiä työssäni. Marsalkka Mannerheimin 75-vuotissyntymäpäivän kunniaksi Turussa haluttiin nimetä jokin paikka hänen mukaansa. Mannerheim oli osallistunut aktiivisesti lasten ja nuorten kasvatustyön tukemiseen, ja

¹⁷⁹ ”Turun leikkikenttäoloissa vielä runsaasti parantamista” Sosialisti, 15.06.1937, nro 134, s. 8.

¹⁸⁰ Katso esim ”Turkulaisilla lapsilla on lystiä leikkikentillään” Turun Sanomat, 02.08.1939, nro 204, s. 1, 3.

Myös Turun Sanomat, 07.07.1934, nro 178, s. 1. Myös ”Lasten on lysti olla Mikaelinpuistikossa” Turun Sanomat, 16.08.1936, nro 219, s. 6. Myös ”Kissihirtä ja koripalloa paljon muun ohella leikkivät Turun lapset vasta avatuilla leikkikentillään” Uusi Aura, 21.06.1945, nro 164, s. 4.

¹⁸¹ Collan tosin piirsi kiinteitä leikkivälineitä jo 1920–1930-luvulla Raunistulan ja Nummen leikkikenttäsuunnitelmiin, mutta toteutuksesta ei ole mitään viitteitä käyttämissäni sanomalehdissä. Collan, Anni Sofia – muut asiakirjat; 2:15, Urheilumuseon arkisto.

¹⁸² Alaranta 2017, 227.

¹⁸³ Lahtinen & Laaksonen 2008, 66.

Mikaelinkirkon leikkikenttä oli ollut alusta saakka erityisesti lasten suosiossa. Näillä perusteilla puisto nimettiin virallisesti Mannerheimin puistoksi vuonna 1942. Puistoon kaavailtiin jo tuolloin Mannerheim-patsasta, mutta se paljastettiin puistossa kuitenkin vasta vuonna 1994.¹⁸⁴ Puiston nimeäminen Mannerheimin puistoksi ja nimeämisen taustalla olleet perustelut antavat mielestäni symbolisen merkityksen alueen lasten huomioimiselle. Nimeäminen ikään kuin viimeisteli kentän lasten paikaksi.

Lasten tarpeet suhteessa muuhun kaupunkiympäristöön huomioitiin sekä symbolisten eleiden että käytännön toimien kautta Mikaelinkirkon aukean leikkikentällä. Pidän kiinteiden leikkikalusteiden hankkimista Turun leikkikentille eräänlaisena käännekohtana. Ensinnäkin leikkikentät alkoivat niiden myötä muistuttaa yhä enemmän amerikkalaisia esikuviaan. Toiseksi leikkikenttä eriytyi yhä enemmän lapsen paikaksi, koska kiinteät kalusteet olivat ensisijaisesti lasten käyttöön tarkoitettuja. Collanin mukaan kiinteät leikkivälineet ovat tärkeitä myös sen vuoksi, että ne houkuttelevat lapsia erityisesti sellaisiin harjoituksiin, joihin heillä ei ollut mahdollisuuksia kotipihoillaan.¹⁸⁵

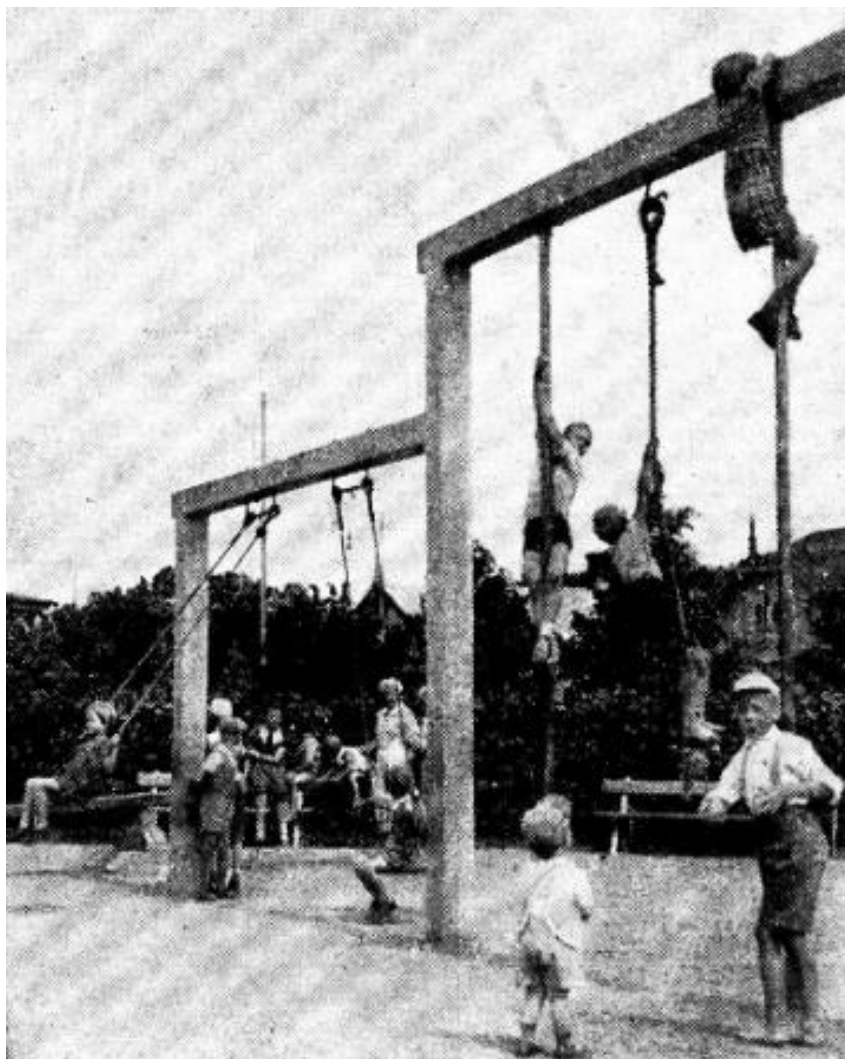
Widerin mukaan Englannissa leikkikentillä luotettiin vahvasti nimenomaan kiinteiden kalusteiden vetovoimaan. Keinujen ja muiden telineiden uskottiin pitävän lapset turvassa kaduilta ja pahanteosta. Leikinohjaajia ryhdyttiin järjestämään vasta sotien jälkeen ja ainoastaan suurimpiin kaupunkeihin. Asiaan on voinut vaikuttaa se, että Englannissa oli merkittäviä leikkivälineiden valmistajia.¹⁸⁶ Turussa sen sijaan ohjattu leikki – usein hyvinkin yksinkertaisilla leikkikentillä – oli selkeästi leikkikenttätöiminnan pääasia. Telineiden tulon myötä tämä kuitenkin alkoi osin muuttua. Seuraavaksi siirryn tarkastelemaan tarkemmin kahta kuvaa, jossa lapset käyttävät Mikaelinkirkon aukean kahlaamoja ja keinutelinettä varsin itsenäisesti.

---

¹⁸⁴ Lahtinen & Laaksonen 2008, 66–67.

¹⁸⁵ Collan 1916, 195.

¹⁸⁶ Wider 2024, 96–97.

Kuva 3. Alkuperäinen kuvateksti: "Suurta hurmaa antavat vauhdikkaat keinut sekä kiipeämistangot." Kuva: Turun Sanomat, 06.07.1937.

Luvussa 2.1 toin esiin muutosta, joka lehtikuvissa tapahtui kiinteiden kalusteiden myötä. Keinutelineiden ja kahlaamon on täytynyt olla hyvin ainutlaatuisia 1930-luvun Turussa, koska niissä leikkiviä lapsia on kuvattu lehtiin niin usein. Luultavasti sen takia suurin osa kuvista, joissa kuvataan lapsia keinuissa tai kahluualtaalla, on kuvattu juuri Mikaelinkirkon aukealta, vaikka myös Kupittaalla oli keinutelineet. Tulkitsen muutoksen kuvissa myös muutokseksi kohti vapaampaa leikkiä. Telineiden mahdollistamat toiminnot höllensivät leikinhjaajien otetta. Lapset eivät olleet enää yhtä vahvasti sidottuja ohjattuihin ryhmäleikkeihin. Telineet loivat lapsille mahdollisuuksia käyttää leikkikenttää jatkossa yhä omatoimisemmin. Tätä myös taltioitiin lehtikuviin.

Marketta Kyttä on esittänyt, että leikkikenttien tarjoumat näyttäytyvät erilaisina lapsille paitsi iän myös heidän fyysisen kehitystasonsa mukaan. Lapset suosivat yleisesti sellaisia tarjoumia, jotka koettelevat heidän rajojaan ja suorituskyykyään. Tällainen voi olla esimerkiksi halu saavuttaa leikkikentän korkein kohta, esimerkiksi kiipeilytelineen huippu.¹⁸⁷ Kuva-aineistosta voi nähdä, miten lapset hyödynsivät Mikaelinkirkon aukean leikkikentän kiinteitä telineitä Kytän kuvaamalla tavalla. Isommat lapset kohoavat kiipeämistangoissa korkeuksiin ja yksi heistä on jo tavoittanut huipun. Selkeästi pienempi lapsi, joka ei vielä kykene vastaavaan voimanponnistukseen, seuraa toimintaa maasta (kuva 3).

Antti Malisen mukaan tarjouma rakentuu lapsen ja ympäristön välisessä suhteessa.¹⁸⁸ Sosiaalinen konteksti ja kulttuuriset tekijät voivat myös säädellä lasten käsitystä ja tarjoumien hyödyntämistä. Aikuiset saattoivat osoittaa lapsille leikkikenttien tarjoumia tai vaihtoehtoisesti pyrkiä estämään jonkin tarjouman toteuttamista.¹⁸⁹ Aineistossani lapset käyttivät telineitä myös tavalla, jota ei ehkä pidetty niin toivottavana. Esimerkiksi lastensuojelutyön johtajan Hedmanin mukaan kahluuallasta ei ollut tarkoitettu uimiseen, mutta kuvan perusteella lapset eivät tyytyneet ainoastaan kahlaamaan siinä (kuva 3). Myös pian keinujen asentamisen jälkeen ilmestyi Turun Sanomissa huolestunut mielipidekirjoitus, joissa moitittiin seisaaltaan keinoja lapsia ja vaadittiin valvontaa kentille myös leikkikenttäkauden ulkopuolella.¹⁹⁰ Myöhemmin lehdessä kerrottiin ihastelevaan sävyyn, miten lapset keinuivat keinussa kaksi samalla kertaa seisaallaan ”[–] niin, että hiukset hulmusivat.”¹⁹¹ Myös nurmialueita rajaavat aidat voi nähdä aikuisten keinona pyrkiä säätelemään lasten liikkumista leikkikentällä, kuten esitin luvussa 2.1.

---

¹⁸⁷ Kyttä 2003, 50.

¹⁸⁸ Malinen 2022, 196.

¹⁸⁹ Kyttä 2003, 52.

¹⁹⁰ ”Juttuja ja kuulumisia” Turun Sanomat, 18.08.1936, nro 221, s. 3.

¹⁹¹ ”Leikkikentät aloittaneet Turussa toimintansa” Turun Sanomat, 17.06.1941, nro 160, s. 1, 3.

Kuva 4. Alkuperäinen kuvateksti: "Kahlauslammikko on lämpiminä suvipäivinä lasten suuressa suosiossa, sillä se tarjoaa mahdollisuudet virkistymiseen ja hauskaan polskuttelemiseen." Kuva: Turun Sanomat 02.08.1939.

Tässä luvussa olen tuonut esille Mikaelinkirkon aukean kentällä suoritettuja toimenpiteitä, joista kirjoitettiin sanomalehdissä. Lehdet viestivät kaupungin lasten hyväksi tekemistä toimista ja toisaalta myös kritisivat toimimattomuutta. Toimenpiteistä uutisointi on myös viestittänyt ihmisille leikkikenttien tärkeydestä. Toimenpiteiden tarkoituksena on ollut luoda kentästä nimenomaan lasten paikka. Heidän tarpeitaan huomioitiin kentän muutoksissa. Lasten viihtyvyyteen panostettiin asentamalla kentälle kiinteitä leikkivälineitä ja kahluuallas. Sanomalehtien leikkikenttäkuvien perusteella kiinteät välineet myös muuttivat ohjatun leikin luonnetta. Kiinteiden leikkikalusteiden myötä lapset saattoivat käyttää leikkikenttää paitsi itsenäisesti, myös uudesta perspektiivistä käsin. Leikkikentän horisontaalisen käytön ohella keinujen ja kiipeilytelineiden myötä lapsille tarjoutui mahdollisuus myös vertikaalisen tilan haltuunottoon. Mikaelinkirkon aukean leikkikentän kahluuallas toi lasten ulottuville myös vesielementin kaupungin kivierämaan keskelle. Kiinteät leikkikalusteet lisäsivät lasten toimintamahdollisuuksia leikkikentällä ja laajensivat leikin ulottuvuuksia.

3.2 Kansalaiskasvatusta kaupunkiympäristössä

Ajatus julkiseen elämään orientoitumisesta istutettiin lapsiin leikkikentällä fyysisten aktiviteettien, kuten leikkien avulla.¹⁹² Tässä luvussa tarkastelen lehtien kautta välittyviä aikuisten näkemyksiä leikkikenttien ja leikkikenttätöiminnan roolista kaupunkiympäristössä ja kansalaiskasvatuksessa. Lähdän liikkeelle oikeanlaiseen kesänviettoon liittyvistä aikalaisnäkemyksistä ja pohdin leikkikenttien roolia suhteessa siihen. Tuon esiin sitä, miten leikkikentän erityisyys ymmärrettiin kaupunkiympäristössä ja miten leikkikenttätöiminnan kasvatukselliset ihanteet ilmenivät myös käytännön tasolla. Lapsia ohjattiin myös sukupuolittuneisiin rooleihin. Käytän työssäni lähteistä nousevaa binääristä jaottelua, jossa lapset on luokiteltu tyttöihin ja poikiin.

Carola Rosengrenin mukaan porvarillinen ajatus ”oikean elämän” mallista ilmenee erityisesti kesänviettoon liittyvissä käytänteissä.¹⁹³ Porvarillinen kesäviettokulttuuri voidaan nähdä kaupunkilähtöisenä ilmiönä, sillä maaseudulle pakenemiseen tarvittiin myös paikka, josta paeta.¹⁹⁴ Ruissalosta alkoi muodostua turkulaisten porvarisperheiden kesänviettopaikka 1800-luvun puolivälissä.¹⁹⁵ Kesänvietto alkoi keskiluokkaistua 1920–1930-lukujen vaihteessa, jolloin suuri osa alueen huvilaomistajista oli virkamiehiä.¹⁹⁶ Voidaan siis nähdä, että tapa siirtyä kesäksi maaseudulle oli tutkimusajallani jo vakiintunut käytäntö, jota alettiin ulottaa kesäsiirtolatoiminnan kautta myös työväenluokan lapsiin.

Turun lastensuojelukeskus järjesti vähävaraiselle nuorisolle mahdollisuuksia oleskella maaseudulla joko täysin ilmaiseksi tai pientä maksua vastaan. Kesäsiirtolaan päässeet lapset olivat viranomaisen mukaan kaikista onnellisimmassa asemassa.¹⁹⁷ Lastensuojelun asiantuntijat hyödynsivät kesäsiirtolatoiminnassa ikaikaista kaupungin ja maaseudun välistä vastakkainasettelua. Siirtoloissa lapset olivat kontrolloidussa tilassa oikeaksi katsotussa kesänviettoympäristössä.¹⁹⁸ Maalle pyrkijöitä oli usein enemmän kuin oli mahdollista ottaa.¹⁹⁹

---

¹⁹² Howell 2008, 962.

¹⁹³ Rosengren 2003, 9.

¹⁹⁴ Rosengren 2003, 18–19.

¹⁹⁵ Rosengren 2003, 14.

¹⁹⁶ Rosengren 2003, 103. Myös Rosengren 2005, 17.

¹⁹⁷ ”Kaupunkilaislasten kesänvietto” Turun Sanomat, 06.07.1930, nro 177, s. 1.

¹⁹⁸ Rosengren 2005, 136, 139.

¹⁹⁹ ”Kaupunkilaislasten kesänvietto” Turun Sanomat, 06.07.1930, nro 177, s. 1.

Turussa lasten elämänlaatua tukevalle toiminnalle oli suuri tarve.²⁰⁰ Vaikka leikkikenttätöiminta oli yksi lastensuojelutoimen järjestämä kesävirikistysmuoto, mainitaan se lehdissä usein kuitenkin ikään kuin viimeisenä oljenkortena lapsille, joilla ei ollut olosuhteiden pakosta mahdollisuutta paeta maaseudun raikkauteen. Verrattuna siirtolätöimintaan, leikkikenttätöiminta tapahtui nimenomaan kaupungissa. Se oli keino huolehtia vähävaraisten kesänvietosta ja viihtymisestä kaupungissa ja paikata samalla lastentarhojen ja -hoitomahdollisuuksien puutteita.²⁰¹ Toisin kuin kesäsiirtolat, leikkikenttätöimintaan osallistuminen oli lapsille myös täysin ilmaista, joten se ei vaatinut perheiltä taloudellista panostusta.

Seuraava lainaus on Turun Sanomissa vuonna 1935 julkaistusta artikkelista. Se on ajalleen tyyppillinen, varsin pitkä ja paatoksellinen kuvaus kesäisen kaupungin ongelmista.

Leikkikentillä on kaupunkiolioissa suuri merkitys. Onhan otettava huomioon, etteivät läheskään kaikki kaupunkilaislapset pääse viettämään suvikautta maaseudulle, mikä koulutyön lomassa olisi heidän luonnollinen ympäristönsä. Raikas ja puhdasilmainen maaseudun luonto virkistäisi täydellisimmällä tavalla lasten mieltä samalla kuin reippailu sen helmassa vahvistaisi ja norjistaisi kehittyvää ruumista. Onnellisia ne lapset, jotka pääsevät kesäksi maalle. Monien varattomien ja vähävaraisten perheiden lapset joutuvat kuitenkin olemaan koko suven varsinaisilla olosijoillaan kaupungissa, jossa kauneimmatkaan pihamaat eivät korvaa maaseudun vehmautta ja jossa kadut hohkaavat kuumuutta. Ilmassa leijailee pölyä ja sitäkin on nuorten keuhkojen hengitettävä. Perheen huoltajien on tehtävä työt suvet talvet umpeensa ja hankittava edes niukka toimeentulo omilleen. Näin ollen lastenkin, joille sallimus ei muiden toimesta ole järjestänyt mahdollisuutta suvenviettoon maaseudulla, on tyydyttävä niihin iloihin, joita kaupunki saattaa tarjota. Kaupunki on katsonut asiakseen, kuten oikein onkin, pitää juuri tällaisten lasten viihtyisyydestä huolta ja yhden puolen tässä pyrkimyksessä muodostavat leikkikentät.²⁰²

Tekstistä ilmenee hyvin se, miten kaupungin ja maaseudun välistä vastakkainasettelua tuotiin esiin sanomalehdissä. Maaseutu kuvataan lapsen luonnolliseksi ympäristöksi, jossa heistä onnekkaimmat saavat virkistystä. Puhtaan, raikkaan ja luonnollisen maaseudun vastakohtaksi voidaan näin ollen mieltää likainen kaupunki, jota pidettiin lapselle luonnottomana ympäristönä. Huoli kohdistui erityisesti työläisten ja kaikkein köyhimmän väen lapsiin, jotka eivät saa mahdollisuutta maalle pakoon. Kaupunki on kuitenkin nähnyt vaivaa heidänkin

²⁰⁰ Rosengren 2005, 139.

²⁰¹ Välimäki 1998, 153–154.; Alaranta 2017, 227.

²⁰² ”Lapset leikkikenttien iloissa.” Turun Sanomat, 18.06.1935, nro 161, s. 1.

viihtyvyytensä eteen järjestämällä heille leikkikenttiä. Leikkikentillä todetaankin suoraan olevan kaupunkioloissa suuri merkitys.

Yhdysvaltojen leikkiympäristöjä historiallisessa kontekstissa tutkineen Howard Chudacoffin mukaan ongelmana eivät olleet pelkästään katuelämän fyysiset ja moraaliset vaarat. Kaupunki oli arvokas taloudellinen resurssi, joka palveli lukemattomia yksityisten ja julkisten toimijoiden taloudellisia tarpeita. Kaupallinen toiminta valtasi yhä enemmän jalansijaa kaduilta, minkä vuoksi eri tahot kampanjoivat lasten poistamiseksi kaduilta.²⁰³ Tämä näkökulma ei suoraan tule aineistostani. Niissä korostuvat kuitenkin kaupungin soveltumattomuus leikeille ja kesäisen kaupungin negatiiviset vaikutukset lasten terveydelle. Kesäinen kaupunki pölyisine ilmoineen ja sementtipihoineen ei kerta kaikkiaan soveltuisi kaupunkiin jäävien lasten leikkipaikaksi. Ahtaita pihoja kuvataan leikeille sopimattomiksi, sillä niillä ei mahdu juoksemaan ja lukuisat ikkunat vaikeuttavat pallopelien pelaamista. Myös leikeistä kantautuvien äänten todettiin herättävän usein ärtymystä aikuisissa.²⁰⁴ ”Näitä lapsia varten tarvitaan leikkikenttätöimintää. Se tahtoo olla lasten ulkoilmakamari, jossa on leikkiä, iloa ja liikuntaa.”²⁰⁵

Vaivannäkö lasten raittiin ilman ja auringonvalon saannin maksimoimiseksi oli merkittävä osa 1900-luvun alun hygienialiikkeitä Suomessa ja muualla maailmassa.²⁰⁶ Puhtaan ilman korostamisen lisäksi aineistossa on havaittavissa aikalaisten näkemykset auringon terveysvaikutuksista. Ajatuksena oli, että auringosta voisi ikään kuin ammentaa valoa ja energiaa säästöön talven varalle. Esteetöntä auringonvalon saamista pidettiin terveellisenä ja onnistumisen mittarina oli lasten ruskettunut iho. Useissa leikkikenttäraporteissa nousee esiin toimittajien ihailevia mainintoja ruskettuneista lapsista.²⁰⁷ Taimi II järjesti usein jopa kilpailuja siitä, kuka lapsista oli onnistunut savuttamaan syvimmän rusketuksen.²⁰⁸ Aina auringonvaloa ei pidetty pelkästään positiivisena asiana ja liikaan kuumuuteen ymmärrettiin suhtautua myös vakavasti, kuten Mikaelinkirkon aukean kentän kohdalla tehtiin.²⁰⁹

---

²⁰³ Chudacoff 2007, 108.

²⁰⁴ Turun Sanomat, 17.06.1941, nro 160, s. 1, 3.

²⁰⁵ ”Turkulaisten työläislasten reipasta kesäpuuhailua kaupungin leikkikentillä” Sosialisti, 29.08.1929, nro 199, s. 1.

²⁰⁶ Moll & Kuusi 2021, 127.

²⁰⁷ Katso esim. ”Kaupunkilaislasten kesänvietto.” Turun Sanomat, 06.07.1930, nro 177, s. 1. Myös ”Kaupungin lasten kesänviettoa” Turun Sanomat, 07.07.1934, nro 178, s. 1.

²⁰⁸ Taimen leikkikenttätöiminnan kertomuksia 1927–1939: Dbca:5.

²⁰⁹ ”Leikkikentillä työ käynnissä – lapsia on Kupittaaan leikkikentälle ilmoittautunut kolmatta- ja Mikaelinaukealle neljättä sataa”, Turun Sanomat, 29.06.1932, nro 171, s. 3.

Leikkikenttötoimintaa käsittelevissä jutuissa leikkikenttä esitellään keitaana, joka on muuta kaupunkitilaa terveellisempi ja mukavampi vaihtoehto. Tämän voi havaita seuraavista lainauksista Turun Sanomista vuosilta 1941 ja 1935.

Kaupunkimme kiverämaassa ovat leikkikentät lapsillemme todellisia keitaita. Siellä heillä on täysi vapaus liikkua ja saada ilmaa ja aurinkoa. Tietenkään ne eivät mitenkään voi korvata lapselle todellista maalaiselämää, mutta kuitenkin ne ovat paljon terveellisempiä kuin kivimuurien synkät, asfaltilla päällystetyt pihamaat.²¹⁰

Toivokaamme, että herttaisilla lapsukaisilla, joita elämän ihmeet ja monenlaiset vaiheet odottavat, on paljon iloa ja riemua leikkikentillä, jotka sijaitsevat kauneimmassa mahdollisessa ympäristössä. He tavoittavat auringon ja luonnonraikkauden puistoissamme, jotka nyt ovat vehmaimmillaan, kukkien heloittaessa huumeisin, lumoavin terälehdin.²¹¹

Leikkikenttien myös ajateltiin toimivan luonnollisen ympäristön korvikkeena, sillä niissä on mahdollisuudet liikuntaan, ulkoilmaan ja aurinkoon. Puut ja pensaet sekä kukkaistutukset loivat kaupunkiin luonnollisuutta ja luonnonläheisyyttä mukailevan alueen. Lehdissä raportoitiin aikuisten myös toivovan, että lapset nauttivat ajastaan leikkikentillä.

Chudacoffin mukaan 1900-luvun lapsikeskeisyys ei tarkoittanut lasten hemmottelua. Lasten parissa työskennelleet viranomaiset halusivat varmistaa leikkien käytännöllisyyden, terveellisyyden ja turvallisuuden. Tämä toteutettiin muun muassa leikkikenttien, koulujen pihojen, järjestetyn urheilun ja opettavaisten pelien ja lelujen kautta. Kaiken tarkoituksena oli valmistella lasta elämään kulutusorientoituneessa, teknologisoituvassa yhteiskunnassa.²¹² Myös suomalaisessa leikkikenttökontekstissa ilmenee terveyden ja turvallisuuden näkökulma, kuten seuraavassa lainauksessa Turun Sanomista vuodelta 1932 voi nähdä.

Lapset, jotka eivät pääse kesäksi maalle, saavat näillä leikkikentillä viettää kesäiset päivänsä reippaissa leikeissä ja ulkoilussa. He välttyvät kadun vaaroilta ja pihojen ja katujen keräämän huonon seuran vaikutteilta. Nämä leikkikentät on siis järjestetty sekä lasten ruumiin että heidän sielunsa terveydeksi.²¹³

²¹⁰ ”Leikkikentät aloittaneet Turussa toimintansa” Turun Sanomat, 17.06.1941, nro 160, s. 3.

²¹¹ ”Lapset leikkikenttien iloissa.” Turun Sanomat, 18.06.1935, nro 161, s. 1.

²¹² Chudacoff 2007, 100.

²¹³ . ”Leikkikentillä työ käynnissä – lapsia on Kupittaa leikkikentälle ilmoittautunut kolmatta- ja Mikaelinaukealle neljättä sataa” Turun Sanomat, 29.06.1932, nro 171, s. 3.

Lasten ruumiillisen kehityksen lisäksi leikkikenttätoiminnan nähtiin kartuttavan myös heidän henkisiä kykyjään. Leikkikenttien yhteisleikkien nähtiin kehittävän lasten sosiaalisia taitoja, minkä ajateltiin valmistavan heitä muun muassa koulumaailmaa varten.²¹⁴ ”Leikkikentillä on lapsilla hauskaa ja siellä leikitään kauniisti. Siellä neuvotaan hyviä tapoja, siellä myös kasvatetaan lapsia. Sitä ei pahasti tapahdu silloin, kun lapset elävät omissa hoteissaan vanhemman silmän valvomatta.”²¹⁵ Lapsi tarvitsee aikuisen ohjausta, jotta leikki sujuu tarkoituksenmukaisesti ja palvelisi myös lapsia kasvattavana. Leikkikenttätoiminta ei kuitenkaan toiminut koulun jatkeena, tai siihen valmistelevana siinä mielessä, että siellä olisi opetettu esimerkiksi lukemaan tai laskemaan. Turunmaan vuoden 1924 kesäkaitsijakurssi-ilmoituksessa todettiin leikkikentän olevan oikealla ohjauksella ”yhteiskunta pienoiskoossa.” Oikea leikkiminen yhdistettiin itsekuriin, hengen ja ruumiin hallitsemiseen. ”Oikea leikkiminen on joutilaisuuden paras vastapaino. Se on tehokkaimpia keinoja terveen ruumiin ja luonteen kehittämiseksi.”²¹⁶

Leikki oli monitahoinen poliittinen väline 1900-luvun alkuvuosikymmeninä.²¹⁷ Parkinmäen leikkikentän leikinohjaaja Aune Kuusela aloitti vuoden 1938 toimintakertomuksen seuraavalla fraasilla: ”Vaikka näytämmekin leikkivän, niin isänmaan hyväksi sen teemme.”²¹⁸ Kyseinen lainaus oli Suomen Naisten Liikuntakasvatusliiton tunnuslause ja kätkee sisälleen liikunnan yhteiskunnallisen merkityksen.²¹⁹ Leikinohjaajan käyttämänä lainauksen voi tulkita myös siinä mielessä, että leikkikenttätoiminnan nähtiin palvelevan laajemmin yhteiskuntaa. Lapset, joihin reportteritkin toisinaan viittasivat ”kansalaisreservinä”, olivat kansakunnan toivo, jonka terveyttä ja luonnetta kehitettiin ohjattujen fyysisten ulkoilma-aktiviteettien kautta.²²⁰ Naisten urheiluhistoriaa tutkinut Leena Laine on todennut naisvoimistelijoiden omaksuneen toimintaansa leikin käsitteen häivyttääkseen siten ajatusta naisten kilpaurheilusta, johon heillä oli kielteinen suhtautuminen. Leikki korosti kansallista kulttuuria ja identiteettiä. Esimerkiksi laululeikkien sanoitukset kuvastivat tervehenkisiä ajatuksia, puhtaita arvoja ja isänmaallisia ihanteita.²²¹

²¹⁴ ”Leikki.” Turun Sanomat, 15.06.1943, nro 158, s. 1.

²¹⁵ ”On tullut taasen paljon lapsia kentälle...” Turun Sanomat 13.07.1938, nro 184, s. 1, 5.

²¹⁶ Turunmaa 13.5.1924 nro 110, s. 6.

²¹⁷ Laine 2000, 37.;

²¹⁸ Taimen leikkikenttätoiminnan kertomuksia 1927–1939: Dbca:5. Sama lainaus esiintyy myös Esteri Pesolan liikuntaoppaassa. Ks. Pesola 1930, 9.

²¹⁹ Heinilä 2022, 39.

²²⁰ ”Turun lapsilla onnellisia päiviä Kupittaalla” Turun Sanomat, 17.06.1937, nro 160, s. 1.

²²¹ Laine 2006, 27, 37. Ks. myös Teronen & Vuolle 2018, 19.

Leikkikenttätöiminnällä oli ajan hengen mukaisesti kansalaiskasvatukseen tähtääviä päämääriä, mikä näkyi myös erilaisten sukupuolirooleja vahvistavien leikkien ja käytäntöjen kautta. Lapsia ohjattiin sukupuolelleen sopiviksi miellettyihin leikkeihin, mikä tuotiin toisinaan esiin myös leikkikenttätöimintää esittelevissä ilmoituksissa: ”Pojille siellä on tilaisuus heille mieluisiin pallo- ja urheiluleikkeihin. Samoin tytöt saavat oppia sitä, mikä on heille haluttua ja sopivaa.”²²² Lapset eivät siis välttämättä voineet itse valita mitä he kentällä leikkivät, mikäli sitä ei katsottu heidän sukupuolelleen sopivaksi.

Vuonna 1938 avatulle Parkinmäen kentälle palkattiin myös miespuolinen apulainen. Tätä perusteltiin sillä, että etenkin vanhemmat lapset leikkivät sukupuolelleen ominaisella tavalla, joten myös ohjaajan tulisi olla samaa sukupuolta kuin lapset.²²³ Urheiluun ja sukupuoleen liittyvät ihanteet ilmenevät myös ohjaajien rekrytoinnissa. Vuonna 1939 leikkikentille etsittiin kahta leikinohjaajaa kahdeksi kuukaudeksi, ” [–] toinen mieluummin nuorukainen poikien urheilua ohjaamaan.”²²⁴ Vuonna 1942 perustettiin myös pelkästään pojille tarkoitettu leikkikenttä Kurjenmäelle. Työhön haettiin miespuolista henkilöä, joka kykenisi ohjaamaan poikien urheiluharrastuksia. Samassa ilmoituksessa haettiin tavalliseen tapaan myös leikinohjaajia muille leikkikentille.²²⁵ Näissä ilmoituksissa näkyy urheilun sukupuolittuneisuus. Kun ohjaajaa haettiin erityisesti pojille, tuli tämän olla sukupuoleltaan mies. Huomionarvoista on myös se, että poikien leikkikentällä *urheiltiin*, kun taas sekakentillä *leikittiin*. Urheilu nähtiin poikien ja miesten alana. Kun joukossa oli mukana tyttöjä, puhuttiin leikistä, ei urheilusta. Naispuoliset ohjaajat ohjasivat leikkiä, miespuoliset urheilua.

Tyttöjen ja poikien tilallinen erottelu ja ohjaaminen eri aktiviteettien pariin on Yhdysvaltojen leikkikenttähistoriaa tutkineen Elizabeth Gagenin mukaan ollut yksi keino edesauttaa toivottujen sukupuoliroolien ja -normien toteutumista. Myös Yhdysvalloissa oli tapana eristää lapset sukupuolen perusteella omiin leikkeihin, pois lukien aivan pienet lapset.²²⁶ Poikien kentällä urheilu oli pääasiallisena aktiviteettina. Tyttöjä taas ohjattiin rauhallisiin, ei kilpailua sisältäviin toimiin, kuten käsitöiden ja kodinhoitoon valmistavien askareiden pariin.²²⁷

---

²²² ”Kaupunkilaislasten kesänviettopaikat.” Turun Sanomat, 23.06.1923, nro 5792, s. 4.

²²³ ”On tullut taasen paljon lapsia kentälle...” Turun Sanomat, 13.07.1938, nro 184, s. 1, 5.

²²⁴ ”Kentälle otetaan leikinohjaajat” Uusi Aura, 01.06.1939, nro 144, s. 6.

²²⁵ ”Leikinjohtajia” Sosialisti, 13.06.1942, nro 133, s. 9.

²²⁶ Chudacoff 2007, 113.

²²⁷ Gagen 2005, 189.

Gagenin mukaan se, että tytöt leikkivät sekakentillä ja pojat urheilivat omilla kentillään, oli myös keino johdattaa tyttöjä omaksumaan rooli pienten lasten hoitamisesta.²²⁸

Sukupuoliroolit näkyivät erityisesti urheiluun liittyvissä ihanteissa. Tyttöjen lajit, kuten voimistelu ja tanssi, edustivat viehkeyttä, harmoniaa ja notkeutta. Niillä pyrittiin elinvoimaan ja sopusuhtaisuuteen ja äitiyteen valmistautumiseen. Pojilla urheilu rinnastettiin asepalvelukseen. Maan puolustaminen joko taistelukentällä tai urheiluareenalla katsottiin miesten velvollisuudeksi.²²⁹ Tämä roolien jakautuminen äitiyteen ja maanpuolustukseen näkyi myös Turun leikkikenttätöiminnassa esimerkiksi tyttöjen ja poikien välisissä kilpailuissa, joissa lapset kilpailivat kiertopalkinnosta, joka oli pojille puukko ja tytöille nukke.²³⁰ Kentillä kilpailtiin lisäksi ahkeruudesta. Kansallinen Kirjakauppa lahjoitti lapsille palkinnoksi kirjoja.²³¹ Kirjapalkinnolla on varmasti pyritty johdattamaan lapsia sivistävän lukuharrastuksen pariin.

Tilallisesta erottelusta viestivät myös eräässä leikkikenttäräportissa mainitut tyttöjen ja poikien omat keinuvuorot. Halu keinua painoi toisinaan sosiaalisia normeja enemmän. Erään pojan kuvattiin rohjenneen keinuun tyttöjen vuorolla, mutta joutuneen nopeasti kovan painostuksen alaiseksi, eikä hänen uskottu saavan uutta keinuvuoroa enää sinä päivänä. Hänen toimintansa miellettiin herrasmiehelle sopimattomaksi.²³² Jutusta ei tosin selviä, ketkä hänet painostivat luopumaan keinusta. Aineistossa on kuitenkin viitteitä myös siitä, että lapset eivät itse tehneet niin suurta numeroa sukupuolieroista. Tätä pohdin lisää seuraavassa luvussa.

Lasten leikit aikaansaivat kentillä vierailevissa tai vain ohikulkevissa aikuisissa varsin sentimentaalisia tunteita. Nämä tulevat esiin reportterien kaunopuheisissa kuvauksissa leikkikenttäelämästä, kuten oheisesta Uuden Auran lainauksesta vuodelta 1937 voi havaita.

Suvisen satukirjan iloisilla, värikkäillä sivuilla esittävät leikkivät lapset yhtä suurta osaa kuin kedon kukkasetkin. Jos astut keskipäivän tienoilla johonkin puistoon ja leikkikentälle, missä kansakunnan toivo on saanut sille rauhoitetun tyyssijan, et voi olla tuntematta omien varhaisvuosiesi tai intiaaniaikojesi onnenautereisten muistikuvien lämmittävän sydäntäsi. Ja ellet vallan antaudu

---

²²⁸ Gagen 2005, 193.

²²⁹ Gagen 2004, 422, 432.

²³⁰ Taimen leikkikenttätöiminnan kertomuksia 1927–1939: Dbca:5.

²³¹ Ibid.

²³² Turun Sanomat, 17.06.1941, nro 160, s. 1, 3.

leikkimään suurta karhua tuossa tenavien keskellä, otat kuitenkin hengessä osaa heidän häränpyllyihinsä ja muuhun ilonpitoonsa.²³³

Reportterit yrittivät pukea sanoiksi niitä tunteita, joita leikkikentällä leikkivät lapset heissä herättivät. Kesäinen leikkikenttäelämä vertautuu lainauksessa kuin satukirjaan. Lasten leikit saivat aikuisissa aikaan nostalgisoivia muistoja näiden omasta lapsuudesta, saaden heidät ehkä mielessään heittämään kuperkeikkoja. Lastentarhojen leikkikulttuuria tutkineen Marjatta Finnen mukaan lasten kotipiiriin verrattuna, lastentarhojen pihoilla lasten leikki oli enemmän esillä ja helpommin nähtävissä ja täten myös aikuisen hahmotettavissa.²³⁴

Leikkikentät toivat lapsen ”leikkihuoneen” kaupunkiin. Ne loivat tilaisuuksia aikuisille päästä sivustaseuraajan roolissa osalliseksi tarkkailemaan lasten maailmaa ja lasten ”työtä” eli leikkiä. Tämä näkyy myös leikkikenttäraporteissa, joissa reportterit suoraan kehottavat ihmisiä vierailemaan leikkikentillä, joissa he voisivat itse nähdä lasten lukuisat riemunaiheet.²³⁵ Tätä lasten asettamista avoimen katseen alaiseksi on myös tarkasteltu osana leikkikenttien sosiaalista kontrollia. Gagen on esittänyt artikkelissaan “An example to us all: child development and identity construction in early 20th-century playgrounds” (2000) leikkikentät Michel Foucault’n jäsentämän panoptisen mallin mukaisesti. Mallissa katse valjastetaan hallinnan keinoksi. Katse puuttuu ja korjaa luotujen normien määrittämiä poikkeavuuksia. Leikkikenttä on paljas ja näkyvillä oleva paikka, mikä mahdollistaa ympäröivän yhteisön avoimen tarkkailun.²³⁶ Leikkikenttätöiminnassa lapset olivat kentillä yhtäaikaaisesti sekä leikinohjaajien että sivullisten ohikulkijoiden, kuin myös satunnaisesti vierailevien reporttereiden katseen ja tarkkailun alaisena. Katseen kohteena ollut ja normista poikennut keinuvuoroa tavoitellut poika laitettiin nopeasti ruotuun.

Leikkikenttärapporttien kuvaukset toivat lasten paikat lastentarhojen tapaan näkyviksi myös aikuisille. Winderin mukaan yksityiskohtaiset kuvailut lasten leikeistä jäsensivät perinteisiä näkemyksiä järkevästä puistokäyttäytymisestä.²³⁷ Lehtien julkaisemat reportterien kuvaukset voi tulkita ikään kuin konkreettiseksi osoitukseksi leikkikenttätöiminnan tavoitteiden toteutumisesta. Kehotukset leikkikentillä vierailuun voi ymmärtää myös pyrkimyksenä lisätä leikkikenttätöiminnan näkyvyyttä ja kasvattaa sitä myötä myös osallistujamääriä.

---

²³³ ”Kaupunkilaislapset eivät aina kaipaakaan maalle.” Uusi Aura, 25.05.1937, nro 137, s. 1.

²³⁴ Finne 1992, 116.

²³⁵ ”Turkulaisilla lapsia on lystiä leikkikentillään” Turun Sanomat, 02.08.1939, nro 204, s. 1, 3.

²³⁶ Gagen 2000, 603.

²³⁷ Winder 2024, 107–108.

Leikkikentät edustavat tilallisia ja kasvatuksellisia käytäntöjä, joissa aikuiset määrittivät missä ja millä tavoin lasten tuli viettää vapaa-aikansa.²³⁸ Terveyttä ja virkistystä tarjoavana paikkana leikkikenttä ymmärrettiin muusta kaupunkiympäristöstä poikkeavaksi, erityisesti lapsille pyhitetyksi paikaksi, jonka erityinen merkitys kaupunkiympäristössä tunnustettiin. Niitä luonnehdittiin lasten ulkoilmakamareiksi.²³⁹ Toisin kuin kaduilla ja pihoilla, leikkikentillä lapset saivat näkyä ja kuulua. ”Mutta leikkikentät ovat ihan tykkänään lapsia varten, siellä saa juosta ja meluta kuinka paljon tahansa ilman, että kukaan tulee torumaan.”²⁴⁰ Ohjatut ja valvotut leikit nähtiin myös kasvattavina. Leikkikenttätoiminnassa omaksuttiin myös selkeät sukupuoliroolit, joihin lapsia ohjattiin. Leikkikenttätoiminta kytkeytyi myös laajempaan yhteiskunnalliseen ilmiöön niin lastensuojelussa kuin myös kansalaiseksi kasvattamisessa.

3.3 Lapsen oma paikka

Chudacoffin mukaan leikkikenttä ja järjestetty urheilu olivat keinoja lapsuuden kolonisointiin. Hän puhuu aikuisten invaasiosta lasten kulttuuriin, jossa aikuisten yrittivät määrittää miten, missä, millä ja kenen kanssa lasten tulisi leikkiä.²⁴¹ Vaikka leikkikenttiä järjestettiin osin suojele- ja kontrolloikeinona, on myös osoitettu, että etenkin suomalaisilla leikkikentillä eristämisen teema ei täysin päde, sillä lapset ovat ottaneet kaupunkitilaa haltuunsa monin tavoin.²⁴² Mielestäni leikkikenttätoimintaa tutkittaessa on syytä huomioida myös sen rooli lasten hyvinvoinnin tukemisessa. Turussa lapset ovat voineet myös itse vaikuttaa mieltymystensä mukaan toimintaan leikkikentillä. Tämän luvun tarkoituksena on lähestyä leikkikenttätoimintaa aineistossa esiintyvien lasten ääntä valottavien jälkien kautta. Pohdin, miten lapset niiden perusteella suhtautuivat heille luotuun lasten paikkaan.

Monissa leikkiä ja leikkikenttää sivuavissa tutkimuksissa leikki määritellään Johan Huizingan *Leikkivä ihminen* -teoksen perusteella. Huizingan mukaan leikki tapahtuu tavallisen elämän ulkopuolella, tietyn ajan, paikan ja tarkoituksen rajoissa, selkeästi havaittavassa järjestyksessä vapaaehtoisesti hyväksytyjä sääntöjä mukaillen.²⁴³ Tätä näkemystä vasten leikkikenttä

²³⁸ Moll & Jouhki 2021 12. Ks. myös Rasmussen 2004, 157.

²³⁹ ”Turkulaisten työläislasten reipasta kesäpuuhailua kaupungin leikkikentillä” Sosialisti, 29.08.1929, nro 199, s. 1.

²⁴⁰ ”Leikkikentät aloittaneet Turussa toimintansa” Turun Sanomat, 17.06.1941, nro 160, s. 1, 3.

²⁴¹ Chudacoff 2007, 101, 155.

²⁴² Jouhki & Moll, 2023, 353.

²⁴³ Huizinga 1938 suom. 1984, 233.

muodostaa leikille rajatun paikan, jossa sen kestoista, järjestämisestä ja säännöistä leikkikenttätöimintä ja erityisesti leikinohjaajat vastaavat. Huizingan mukaan leikki on ensisijaisesti *vapaata toimintaa*. Pakotettu leikki ei ole leikkiä.²⁴⁴ Huizingan leikkimääritelmä on leikkikenttätöiminnan kannalta paradoksaalinen, sillä leikkikentälle meneminen tai siellä leikkeihin osallistuminen ei välttämättä ole aina perustunut vapaaehtoisuuteen. Myös Reeli Karimäki on pohtinut tätä ristiriitaa artikkelissaan ”Kuvitellut ja todelliset leikkipaikat” (2005).²⁴⁵

Aineistoon, joka muutoin on täysin aikuisen tuottamaa, on tallentunut myös lapsen omaa kokemusta valottavia palasia. 11-vuotiaan Ilmarin runo Parkinmäen leikkikentältä esiteltiin Turun Sanomien leikkikenttäräportissa kesällä 1938. On mahdotonta sanoa, onko runo täysin Ilmarin itsensä kehittämä, vai onko se saanut vaikutusta esimerkiksi leikinohjaajilta. Sanomaltaan runo sopii kuitenkin varsin hyvin lehdessä esiteltäväksi, sillä se kuvaa leikkikenttätöimintää varsin iloiseen sävyyn.

On tullut taasen paljon lapsia kentälle, on siellä pojat ja tytöt jok palloa heittelee.
Siel omi Liisat, Maijat ja Pekat, Matitkin, mut leikkiä ain yhdes on hauska
kuitenkin.

Joukokin siellä on johtaja poikien, hän siellä pelaa ja potkii toisia opettaen.

On siellä potkupallot, on mailat ja rissat myös, ja ahkeria ollaan siellä leikissä ja
työs. Ja Aune-täti siellä leikkejä laittavi ja leikin jälkeen kyllä myös ruoka
maittavi.

Viellä tehdään siellä pieniä retkiä ja Luonnon helmas ollaan hauskoja hetkiä. Kun
tulee kello kaksi lähdetään kotihin, reippaina iloisina niin nyt kuin ainakin.²⁴⁶

Huizingan mukaan runous on leikin korkein muoto. Näkemykset pyhästä ja juhlallisesta ilmaistaan runossa.²⁴⁷ Huizingan näkemyksen valossa on mielenkiintoista tarkastella Ilmarin runoa. Runossa Ilmari kuvaa leikkikenttää paikkana, jossa lapset yhdessä ahkerivat työssään, eli leikissä. Runossa tiivistyy leikkikenttätöiminnän arki lapsen näkökulmasta. Ilmari mainitsee juuri hänelle merkitykselliset asiat, kuten tietyt leikkivälineet, leikinohjaajat, hauskat retket ja maittavat evästuot. Vaikka Ilmari mainitsee siinä erikseen poikien ohjaajan Joukon ja Aune-

---

²⁴⁴ Huizinga 1938 suom. 1984, 17.

²⁴⁵ Karimäki 2005, 107.

²⁴⁶ ”On tullut taasen paljon lapsia kentälle...” Turun Sanomat 13.07.1938, nro 184, s. 1, 5.

²⁴⁷ Huizinga 1938, suom. 1984, 145.

tädin, hän ei tee eroa tyttöjen ja poikien välillä, vaan toteaa yhdessä leikkimisen kuitenkin aina hauskaksi.

Lasten paikat voivat olla myös lapsille itselleen merkityksellisiä huolimatta siitä, että ne ovat aikuisten tuottamia. Rasmussen käyttää esimerkkinä koulujen pihoja, jotka ovat leikkikenttien tavoin mitä suurimmissa määrin aikuisten suunnittelemlia lasten paikkoja. On kuitenkin väärin sanoa, että ne eivät olisi myös lasten omia paikkoja. Kokiessaan fyysisesti tällaisen lasten paikan lapsi omaksuu sen omaksi paikakseen.²⁴⁸ Leikkikentät voivat näin muodostua lapsille omiksi merkityksellisiksi paikoiksi.

Lasten kaverisuhteita käsittelevässä Antti Malisen ja Tuomo Tammisen *Leikitäänkö?* -teoksessa (2022) nousee esiin sotienvälisen ajan poliittinen kahtiajako. Se näyttäytyi lasten kokemuksissa muun muassa koulumaailmassa vastakkainasetteluna lapsiryhmien välillä, kotoa kantautuneina oppeina ja kieliriitoina. Vuonna 1921 säädetyt oppivelvollisuuslain myötä lasten koulunkäynti yleistyi ja heidän sosiaalinen piirinsä laajeni. Koulussa eri yhteiskuntaluokkien edustajat kohtasivat toisensa, ja lapset oppivat tiedostamaan myös oman luokka-asemansa.²⁴⁹ Omassa aineistossani ei esiinny viitteitä tämän kaltaisesta vastakkainasettelusta lasten välillä. Se ei kuitenkaan poissulje sitä, että ikävistä tilanteista ei ole tarkoituksella valittu kirjoittaja. Tosin leikkikenttätoiminta oli suunnattu pääasiassa kaupungin vähävaraisimmille lapsille, joten lasten sosiaaliset erot eivät välttämättä olleet yhtä suuria kuin kouluissa. Leikkikenttä ei siis välttämättä laajentanut lasten sosiaalista piiriä samalla tavalla kuin koulu.

Malisen ja Tammisen mainitsemien kieliriitojen suhteen lapset käyttäytyivät leikkikentillä sen sijaan varsin diplomaattisesti. Tämä tulee esiin seuraavassa leikkikenttäräportin lainauksessa Turun Sanomista vuodelta 1941.

Täällä teimme muuten sellaisen ilahduttavan huomion, ettei mitään kieliriitaisuuksia ole olemassa tämän nuorimman polven maailmassa. Jokainen puhuu mitä osaa senverran kuin osaa ja täydellinen yhteisymmärrys näytti vallitsevan. Monet äidit kertovat, että heidän pienokaisensa ovat leikkikentällä oppineet ruotsia leikkitovereiltaan ja samoin ruotsalaiset lapset ovat oppineet suomea. Oli hauska seurata sellaista keskustelua, missä toiset juttelivat suomea ja toiset ruotsia ja asiat tulivat kuin tulivatkin selviksi.²⁵⁰

²⁴⁸ Rasmussen 2004, 165.

²⁴⁹ Malinen & Tamminen, 2022, 109, 133, 140.

²⁵⁰ ”Leikkikentät aloittaneet Turussa toimintansa” Turun Sanomat, 17.06.1941, nro 160, s. 1, 3.

Aikuisen näkökulmasta kirjoitetussa lainauksessa lapset kommunikoivat leikkikentällä keskenään sulassa sovussa sekä suomeksi että ruotsiksi. Heidän kerrottiin myös oppineen kieltä toisiltaan. Jouhki on todennut, että toisin kuin Yhdysvalloissa, Suomessa leikkikenttätoiminnan kohteena eivät olleet maahanmuuttajat, koska suomalainen väestö oli suhteellisen homogeeninen.²⁵¹ Turussa leikkikentät ylittivät kuitenkin kielellisiä rajoja ja tarjosivat lapsille mahdollisuuksia heille vieraan kielen oppimiseen. Kesällä 1945 Uudessa Aurassa kuvailtiin hiljattain Ruotsista palanneiden, äidinkieltensä unohtaneiden sotilasten toimintaa leikkikentällä. Näiden lasten ruotsi erottui selvästi muista lapsista. He joutuivat kommunikoimaan ainoalla tuntemallaan kielellä, miten parhaiten taisivat. Vaikka yhteistä kieltä ei välttämättä heti löytynyt, heidän ajateltiin kesän kuluessa oppivan puhumaan jälleen suomea.²⁵² Tällaiset kuvaukset kertovat aikuisten tavasta kuvata lasten sinnikkyyttä ja kykyä sopeutua erilaisiin tilanteisiin.

Huolimatta siitä, että maaseutu nähtiin ehdottomasti lasten ensisijaisena kesänviettopaikkana, eivät lapset välttämättä osanneet kaivata sinne, koska heillä oli leikkikentät.

Leikkikenttäraporteissa tuotiin paikoin ilmi tätä näkökulmaa. Leikkikentillä lapsilla oli myös kavereita, joista he eivät tahtoisi olla erossa pitkiä aikoja maaseudulla.²⁵³ Kesällä 1941 Turun Sanomien reporterin mukaan eräs pikkutyttö Mikaelinkirkon leikkikentältä oli todennut hänelle: ”Täällä on paljon hauskempi leikkiä kuin kotipihalla”.²⁵⁴ Tuosta hyvin julistavasta ilmoituksesta ei valitettavasti selviä tarkemmin miksi tyttö mielsi leikkikentän kotipihaa hauskemaksi leikkipaikaksi. Kyse voi olla leikkikavereista, ohjatuista yhteisleikeistä, leikkikentän lapselle muodostamista fyysisistä toimintamahdollisuuksista tai osin kaikista näistä. Lapsen näkemys ainakin tässä mukailee aikuisten näkemystä kaupungin ikävystyttävistä pihoista.

Jouhki uskoo leikkipuistojen suurten kävijämäärien kertovan siitä, että kaupungeissa oli kova kysyntä turvallisille paikoille leikkiä.²⁵⁵ Kesällä 1939 Turun Sanomissa tuotiin esiin lasten tietoisuutta kaupungin leikkikentistä.

[–] Turun kaupunki on määrätietoisesti ja melkoisin kustannuksin järjestänyt suurille lapsijoukoille eri tahoille kaupunkia –paikkoja ei tässä yhteydessä

²⁵¹ Jouhki 2023, 19.

²⁵² ”Kissihiiirtä ja koripalloa paljon muun ohella leikkivät Turun lapset vasta avatuilla leikkikentillään” Uusi Aura, 21.06.1945, nro 164, s. 4.

²⁵³ ”Kaupunkilaislapset eivät aina kaipaakaan maalle.” Uusi Aura, 25.05.1937, nro 137, s. 1

²⁵⁴ ”Leikkikentät aloittaneet Turussa toimintansa” Turun Sanomat, 17.06.1941, nro 160, s. 1, 3

²⁵⁵ Jouhki 2023, 19.

tarvinne lähemmin mainita, sillä neidän ovat jokaisen tiedossa –leikkikenttiä ja temmellyspaikkoja, jotta nämä voisivat riemuita nopeasti ohikiitävästä suvesta ja päästää luonnollisen riemunsa oikeuksiinsa. On turhaa sanoa, etteivät lapset tietäisi näitä leikkikenttiä ja osaisi käyttää niitä hyväkseen, sillä pikainen kiertokäynti niillä osoittaa, kuinka suuressa suosiossa ne ovat lasten taholla.²⁵⁶

Leikkikentät kuvattiin olevan lasten keskuudessa todella suosittuja ja lapset olivat myös niin tietoisia niiden olemassaolosta jopa siinä määrin, että niitä ei katsottu tarpeelliseksi edes mainita jutussa. Lainauksessa nostetaan esiin myös kaupungin tavoitteellinen toiminta leikkikenttien järjestämiseksi, mihin on kuulunut myös taloudellisia uhrauksia.

Lapset myös itse jakoivat tietoa leikkikenttätöiminnasta. Jatkosodan aikaan vuonna 1942 Parkinmäen leikkikenttätöiminta aloitettiin aiemmasta poiketen vasta 1. heinäkuuta.²⁵⁷

Leikinohjaajan laatiman toimintakertomuksen mukaan vain kolme lasta saapui ensimmäisenä päivänä leikkikentälle, sillä lasten vanhemmat eivät olleet huomanneet ilmoitusta lehdessä. Lapset kuitenkin levittivät uutista suullisesti toisilleen, joten pian mukana oli jo parikymmentä lasta.²⁵⁸ Lehti-ilmoitusten lisäksi tieto leikkikenttätöiminnasta levisi lasten itsensä välityksellä.

Vaikka leikkikenttätöiminta näyttää lehtien perusteella niittäneen suurta suosiota lasten keskuudessa, oli osallistujamäärissä suurta vaihtelua. Vuonna 1935 Hedman tunnusti ongelman kävijämäärien laskussa. Hedmanin mukaan alkukaudesta lapsia ilmoittautui kentille runsain määrin, mutta kesän edetessä osallistujamäärä laski. Lopulta päiväkohtainen leikkijämäärä saattoi olla tuskin 30 lasta kenttää kohden.²⁵⁹ Chudacoffin mukaan Yhdysvalloissa leikkikenttä ei herättänyt lapsissa viranomaisten toivomaa mielenkiintoa. Syynä oli liian kontrolloitu leikki ja omaehtoisuuden puute.²⁶⁰ Turussa osallistujamäärien vaihtelun taas todettiin johtuvan muun muassa lasten vanhempien kesälomista, joiden aikana lapset olivat muualla.²⁶¹

Lasten omat paikat yhdistyvät käsitteenä ajatukseen lapsista toimijoina.²⁶² Lapset saattoivat toimia lasten paikoissa tavalla, jolla aikuiset eivät halunneet heidän toimivan, kuten olen esittänyt luvussa 3.1. Paikan haltuunottoa ja lasten toimijuutta osoittaa myös leikkikentälle

²⁵⁶ ”Turkulaisilla lapsia on lystiä leikkikentillään” Turun Sanomat, 02.08.1939, nro 204, s. 1, 3.

²⁵⁷ ”Leikkikenttätöiminta.” Sosialisti, 27.06.1942, nro 144, s. 9.

²⁵⁸ Taimen leikkikenttätöiminnan kertomuksia 1927–1939: Dbca:5.

²⁵⁹ ”Kaupungin lapsia pääsee kesäsiirtoloihin noin 650.” Uusi Aura, 23.05.1935, nro 137, s. 1

²⁶⁰ Chudacoff 2007, 114.

²⁶¹ Taimen leikkikenttätöiminnan kertomuksia 1927–1939: Dbca:5.

²⁶² Rasmussen 2004, 165.

saapuminen tai vaihtoehtoisesti pois jättäytyminen. Mielestäni on syytä huomioida myös se mahdollisuus, että lapset saattoivat toisinaan jättäytyä pois myös omasta halustaan.

Leikkikenttätoiminnan suojele- ja eristämiskeinoilla pyrittiin kontrolloimaan lasten vapaata liikkumista, mutta kontrolloiko kukaan todella sitä, mitä lapset vanhempiensa pois ollessa tekivät, tai missä he kulkivat? On helppo kuvitella, että lapset saattoivat keksiä kaikenlaista puuhaa myös keskenään, vaikka tuota lasten omatoimista kuljeskelua ja ajanviettoa leikkikenttätoiminnalla pyrittiin rajoittamaan. Veera Moll ja Hanna Kuusi huomauttavat myös, että lasten kontrollointia ei tulisi katsoa pelkästään negatiivisessa valossa, koska keskustelut puhtaasti ilman ja auringon hyödyistä ovat johtaneet myös suomalaislasten itsenäisen liikkumisen ja ulkoilma-aktiiviteettien arvostukseen silkan ylisuojelevaisuuden sijaan.²⁶³ Vaikka lapset olisivatkin leikkikenttäraporttien mukaisesti todella viihtyneet leikkikentillä, ehkä he toisinaan kaipasivat myös vaihtelua ja jättivät siksi saapumatta leikkikentälle.

Ocean Howell on löytänyt Yhdysvalloista vaihtelevia äänenpainoja järjestetyn leikin suhteen sekä liikkeen sisällä että ulkopuolella. Bronxissa uuden leikinohjaajan vastustaminen ajoi lapset lopulta leikkikenttälakkoon. Howellin mukaan tämä kertoo siitä, että lapset arvostivat leikkikenttää yleiseen käyttöön tarkoitettuna julkisena tilana. Sosiaalisella kontrollilla oli jossain tapauksissa negatiivinen vaikutus leikkikenttaliikkeen kasvuun Yhdysvalloissa. Liika yhdenmukaistaminen ja turhan aikataulutettu vapaa-aika herättivät myös pelkoa. Vuonna 1908 Yhdysvaltojen kongressi eväsi leikkikenttien määrärahoja perustellen, että lasten tulisi saada leikkiä vapaasti ilman ohjausta.²⁶⁴ Omassa aineistossani ei viranomaisten taholta esiinny vastustusta ohjattuja leikkejä kohtaan, pikemminkin päinvastoin. Hedmanin huomiot kävijämäärien laskussa ja kehotukset leikkikenttien hyödyntämiseen voivat kertoa siitä, että lastensuojelulautakunta halusi kannustaa lasten vanhempia sitoutumaan toimintaan. Leikkikenttien suuri käyttöaste takasi leikkikenttätoiminnan rahoituksen jatkumisen vastaisuudessakin.

Turussa lapsilla oli leikinohjaajista huolimatta myös ainakin ajoittain mahdollisuus itse päättää mitä leikkejä leikkikentillä leikittiin. Leikit saattoivat olla myös täysin heidän itsensä keksimiä ja ne saivat toisinaan vaikutteita ympäröivästä maailmantilanteesta. Eräessä toimintakertomuksessa Parkinmäen leikkikentän leikinohjaaja kuvaa, miten erityisesti poikien

---

²⁶³ Moll & Kuusi 2021, 142.

²⁶⁴ Howell, 2008, s. 969, 971–973, 988.

suosikkileikiksi nousi heidän itse kehittämiensä ”atomipommisota”, jonka monimutkaiset säännöt eivät kuitenkaan täysin avautuneet leikinohjaajalle.²⁶⁵ Leikkikentällä lapsille muodostui mahdollisuus käsitellä toistensa kanssa heidän korviinsa kantautuneita uutisia leikin kautta.

Aikuisen valvoma leikkitoiminta leikkikentillä on toisaalta voinut myös lisätä isompien lasten vapautta. Ikiaikainen vastuu pikkusisaruksista lankesi usein isompien harteille ennen päiväkotien yleistymistä 1970-luvulla.²⁶⁶ Tähän isompien sisarusten vastuuseen törmään myös omassa aineistossani. Leikkikentille otettavien lasten ikähaitari vaihtelee hieman tutkimusajankohallani, mutta tyypillisesti leikkikentille otettiin 5–14-vuotiaita lapsia. Myös alle 5-vuotiaat saivat osallistua leikkikenttötoimintaan, mikäli heillä oli isompi sisarus mukanaan.²⁶⁷ Toisinaan jopa 3-vuotiaat kulkivat pitkät matkat leikkikentille yhdessä 10-vuotiaan sisaruksen kanssa.²⁶⁸ Näitä sisaruksista huolehtivia lapsia kuvattiin Kisakenttä-lehdessä huolestuneeseen sävyyn ”pikku äiteinä”. Leikkikenttötoiminnalla nähtiin oleva erityistä merkitystä erityisesti heidän työsarkansa helpottamiseksi.²⁶⁹

Käyttämäni aineiston perusteella on mahdotonta tietää tarkasti, kuinka vapaasti isommat sisarukset saattoivat jättää pienemmät kentällä näköpiiristään. Toisinaan lapset kuitenkin jaettiin kentillä iän perusteella kahteen erilliseen ryhmään. Leikinohjaajat perustelivat käytäntöä muuten liian suurella ryhmäkoolla ja lasten ikätasojen leikkien tärkeydellä.²⁷⁰ Aineistossa esiintyy myös useita mainintoja siitä, että kaikkein pienimmät viihtyivät erityisesti hiekkalaatikoilla.²⁷¹ Aineiston perusteella vanhemmat lapset nauttivat eniten retkistä. Pienempien lasten kohdalla retket eivät saaneet olla liian pitkiä, jotta eivät kävisi liian raskaaksi heidän voimilleen.²⁷² Pienimmät lapset myös helposti väsyivät leikeistä ja saattoivat nukkua päiväunia leikkikentällä kuusiaitojen varjossa.²⁷³ On mahdollista, että leikkikentällä isommat lapset ovat saaneet hetkellisen vastuuvapautuksen lapsenkaitsijan roolista.

²⁶⁵ Taimen leikkikenttötoiminnan kertomuksia 1927–1939: Dbca:5.

²⁶⁶ Malinen & Tamminen, 2022, 42.

²⁶⁷ ”Vanhemmat, lähettäkää lapsenne leikkikentille.” Uusi Aura, 14.06.1927, nro 158, s. 6.

²⁶⁸ ”Leikkikentillä vilkasta”, Turun Sanomat, 17.06.1943, nro 160, s. 3.

²⁶⁹ ”Leikkikenttötoiminnan säännöstely” Kisakenttä 1.6.1919 nro 6, s. 59.

²⁷⁰ ”Kun kesä on kaunis, on lapsillakin hauskaa” Sosialisti, 10.07.1929, nro 156, s. 8.

²⁷¹ ”Leikkikentät aloittaneet Turussa toimintansa” Turun Sanomat, 17.06.1941, nro 160, s. 1, 3.; ”Kupittaaan ja Mikaelinaukean leikkikentillä” Turun Sanomat, 10.07.1931, nro 180, s. 3. Hiekan kasvatukselliset ominaisuudet juontavat juurensa Friedrich Froebelien 1800-luvun alun kasvatusteorioihin. Hiekan ja merenrannan yhteys on näyttänyt kuvastavan ajatusta tuoda pala luontoa kaupunkiympäristöön sekä kohottaa julkisten tilojen arvoa virkistyspaikkoina Ks. Wider 2024, 108.

²⁷² ”Kun kesä on kaunis, on lapsillakin hauskaa” Sosialisti, 10.07.1929, nro 156, s. 8.

²⁷³ ”Lapsia, pallottelua ja auringonpaistetta”, Turun Sanomat, 17.06.1936, nro 161, s. 1.

Pikkusisarusten lisäksi lasten mukana leikkikentillä kulkivat toisinaan myös lemmikkieläimet. Leikkikenttäraporteissa mainitaan erikseen pieni koira ja iso musta kissa, joka ”[–] oli erään poikasen uskollinen seuralainen käyden leikkikentällä joka päivä hänen mukanaan.”²⁷⁴ Se, että nämä pienet huomiot lapsista ja eläimistä ovat päätyneet lehteen asti, kertoo mielestäni siitä, että eläimet ovat selkeästi olleet lapsille tärkeitä, jolloin myös reportterit ovat arvioineet ne maininnan arvoisiksi.

Reportterien tapa kirjoittaa leikkikenttätöinnistä ja leikkikentällä leikkivistä lapsista on läpi tutkimusajankohtani ainoastaan positiivinen. Myös leikinohjaajien laatimat toimintakertomukset ovat sävyllään positiivisia. Niiden perusteella lapset leikkivät kiltisti eikä erityisiä kurinpitotoimia tarvittu. Aineistossa esiintyy ainoastaan yksi leikinohjaajan maininta, jossa todetaan kurinpidollisia haasteita: ”Enemmistönä olivat melkein koko ajan pojat, joten kurinpito oli monesti työn takana. Mutta kaikista pulmista sentään yhteisvoimin selvittiin eikä ihmeempiä onnettomuuksia sattunut. Tosin silloin tällöin tuli pieniä naarmuja, mutta niistä ei suuresti piitattu.”²⁷⁵ Pienet tapaturmat, kuten nenäverenvuoto ja auennut polvi, tapahtuivat leikinohjaajan mukaan pojille.²⁷⁶ Vastaavia tilanteita ei ole raportoitu tapahtuneen tytöille. Gagen on esittänyt, että Yhdysvalloissa leikinohjaajat saattoivat tarkoituksella jättää kirjoittamatta suoraan tyttöjen osalta tilanteista, jotka palvelivat enemmän poikiin liitettyjä narratiiveja. Tyttöjen poissaolo kertomuksissa ei Gagenin mukaan kerro heidän epäaktiivisuudestaan, vaan siitä, että esitettiin alistuvina ja tottelevaisina.²⁷⁷ Normin vastainen raportointi ei olisi palvelut leikkikenttätöinnin tarkoitusta. Pelkästään muutaman toimintakertomuksen perusteella on kuitenkin vaikea tehdä vastaavaa tulkintaa Taimi II:n leikinohjaajien motiiveista. Tästä huolimatta leikkikenttätöiminta on varmasti haluttu esittää hyvässä valossa, jotta se saisi kannatusta ja jatkuisi vastaisuudessaakin.

11-vuotiaan Ilmarin runo leikkikenttätöinnin arjesta valottaa pilkahduksen sitä, miten lapsi näki leikkikenttätöinnin. Lapset omaksuivat leikkikentät lasten paikkana myös omiksi paikoikseen. He olivat tietoisia heille luoduista leikkimahdollisuuksista ja osasivat hyödyntää niitä. Leikkikentillä lapset saivat viettää aikaa yhdessä muiden lasten kanssa. Lapset eivät leikkikentällä välittäneet kielimuureista, vaan ottivat osaa leikkeihin kykyjensä mukaan.

---

²⁷⁴ ”Lapsia, pallottelua ja auringonpaistetta” Turun Sanomat, 17.06.1936, nro 161, s. 1.; ”Kissihiirtä ja koripalloa paljon muun ohella leikkivät Turun lapset vasta avatuilla leikkikentillään” Uusi Aura, 21.06.1945, nro 164, s. 4

²⁷⁵ Taimen leikkikenttätöinnin kertomuksia 1927–1939: Dbca:5.

²⁷⁶ Taimen leikkikenttätöinnin kertomuksia 1927–1939: Dbca:5.

²⁷⁷ Gagen 2001, 60–62.

Paikan haltuunoton lisäksi toiminnasta pois jättäytyminen osoittavat myös lasten toimijuutta. Leikkikenttätöiminnassa ymmärrettiin eri ikäryhmien tarpeet ja huomioitiin lasten kyvyt ja rajoitukset ja myös heidän toiveitaan leikkien suhteen kuultiin. Ehkä leikkikenttätöiminta antoi myös isommille sisaruksille luvan olla lapsia.

4 Yhteenveto

Tässä työssä olen etsinyt vastauksia kysymyksiin leikkikenttien ja leikkikenttätöiminnan roolista kaupunkiympäristössä ja kansalaiskasvatuksessa Turussa vuosina 1918–1945. Käyttämäni alkuperäisaineisto, sanomalehdet ja niiden yhteydessä olevat valokuvat ovat aikuisten tuottamia lähteitä, joiden pääasiallinen tehtävä on ollut levittää tietoa kaupungin leikkikenttätöiminnasta ja kannustaa lasten vanhempia lähettämään lapsensa leikkikentille. Lähteet reflektivat erityisesti aikuisten näkemystä ja toisaalta myös heidän asettamiaan ihanteita lasten paikasta kaupungissa ja yleisesti yhteiskunnassa. Leikkikenttätöiminnan kohteena ja leikkikenttien pääasiallisina käyttäjinä olivat ja yhä edelleen ovat kuitenkin lapset. Vaikka olen tarkastellut leikkikenttiä aikuisten luomina lasten paikkoina, oli minun paikoin mahdollista laajentaa näkökulmaa myös lapsiin ja pohtia leikkikenttien myös lasten omina paikkoina. Tämän mahdollisti aineiston tiivis lähilukeminen ja leikkikenttäraporttien yhteydessä julkaistut lehtikuvat.

Koska Turun leikkikenttätöimintaa ei ole aikaisemmin oikeastaan tutkittu, oli mielestäni luonnollista lähteä liikkeelle aivan alusta, eli tässä tapauksessa vuoden 1918 sisällissodan jälkeisestä ajasta. Kattavaa sanomalehtiainestoa läpikäymällä ymmärsin, että alkuvuosien kankeuden jälkeen leikkikenttätöiminnasta muodostui melko nopeasti jokakesäinen vakiintunut käytäntö, josta kirjoitettiin hyvin aktiivisesti eri sanomalehdissä. Vertaamalla sanomalehtien kautta piirtyvää kuvaa Turun leikkikenttätöiminnan taustoista ja yleisestä toiminnasta, voi havaita, että niissä on paljon yhtymäkohtia kansainvälisessä tutkimuksessa nousseisiin ilmiöihin. Näitä ovat esimerkiksi näkemykset kaupungeista lapsille epäsopeina paikkoina, terveyteen, moraaliin ja sosiaaliin ongelmiin liittyvät huolenilmaisut ja toisaalta aktiivinen työskentely ennaltaehkäisen ja kasvattavan toiminnan hyväksi.

Suomessa ohjattua leikkikenttätöimintaa on järjestetty naisvoimistelijoiden aloitteesta Helsingissä jo vuodesta 1914 lähtien. On syytä uskoa, että ideat kantautuivat näistä piireistä myös Turkuun, sillä etenkin alkuvuosina toimintaa järjestivät voimistelunopettajat ja muut opettajat. Näkemystä tukee lisäksi se, että Turun leikkikentistä kirjoitettiin Kisakenttä-lehdessä. Turussa toiminnan alku kytkeytyi myös vahvasti sisällissodan jälkeiseen aikaan, jolloin viranomaisten huolena olivat erityisesti punaorvot. Leikkikenttätöimintaa ryhdyttiin järjestämään suojelu-, kontrolli- ja kasvatukseen kaupungissa toimeentuloa kulkeville lapsille. Helsingissä naisvoimistelijat ottivat leikkikenttätöiminnan avuksi kitkeäkseen pois

punaisten lapsissa mahdollisesti kytevä revanssihengen. Huoli työväen lasten kasvatuksesta ilmenivät vahvasti myös Turussa.

1920-luvulla Turun lastensuojelu otti leikkikenttätöiminnan osaksi kesävirkestystoimintaa. Lastensuojelu järjesti vähävaraisille kaupunkilaislapsille kesävirkestyksenä mahdollisuuksia oleskella kesäkuukausina maaseudulla erityisissä kesäsiirtoloissa. Maaseutuympäristön ja raikkaan ulkoilman nähtiin vaikuttavan positiivisesti lasten terveyteen. Siirtolat olivat myös ratkaisu lastenhoidon ongelmiin ja lomien vapaa-ajan suuntaamiseen viranomaisten silmissä oikeaksi katsottuun toimintaan. Kaikilla perheillä ei ollut resursseja lähettää lapsiaan maaseudulle taloudellisista tai muista syistä johtuen. Näitä lapsia varten kaupunki yhdessä lastensuojelun kanssa järjesti leikkikenttätöimintaa.

Puhtaan ilman ja auringonvalon korostaminen kytkeytyivät osaksi myös 1900-luvun alun hygienialiikkeitä. Sanomalehtien perusteella leikkikentät ja leikkikenttätöiminta saivat tunnustusta niiden erityisestä merkityksestä kaupunkiympäristössä. Kentillä lapset saivat myös tarvitsemaansa auringonvaloa ja raikasta ilmaa. Leikkikenttiä luonnehdittiin keitaiksi kaupungin kivierämaassa. Ne miellettiin lasten ulkoilmakamareiksi, joissa leikkiminen oli sallittua ja suotavaa. Leikkikenttätöiminnan nähtiin tarjoavan kaupunkilaislapsille iloa, leikkiä ja liikuntaa. Raporttien yhteydessä olleet lehtikuvat tehostivat niiden sanomaa ja toimivat lukijoille visuaalisina todisteina sekä leikkikenttätöiminnan terveydellisistä että kasvatuksellisista hyödyistä. Toisaalta ne kuvastivat myös aikakauden aikuisten näkemyksiä siitä, miten lasten tulisi leikkikentillä käyttäytyä.

Leikkikenttä miellettiin yhteiskunnan mikrokosmoksi. Ohjatut yhteisleikit olisivat myös kasvattavia ja valmistelisivat lapsia koulumaailmaa varten. Ohjattu toiminta oli avainasemassa leikkikenttätöiminnan roolissa kansalaiskasvattajana. Lapsille opetettiin hyviä tapoja ja heitä ohjattiin sukupuolen perusteella heille soveltuviksi katsottuihin aktiviteetteihin. Tämä korostui etenkin urheiluun liittyvissä ihanteissa ja leikkikenttien tilallisissa ratkaisuissa. Urheilevat pojat päädyttiin myös erottamaan sekakentiltä omalle kentälleen ja heille palkattiin miespuolinen urheiluohjaaja.

Leikkikenttärapporttien yhteydessä julkaistujen kuvien kronologisen tarkastelun kautta havaitsin muutoksen leikkikenttätöiminnan luonteessa. Kiinteiden kalusteiden myötä lehdissä kuvattiin niin kiipeileviä ja keinoja kuin myös kahluualtaassa leikkiviä lapsia. Tämän kuvatyypin kuvat esittivät lapsia itsenäisesti, ilman selkeää valvontaa. Tätä ennen lapset olivat kuvissa alistettuna leikinohjaajan kontrolliin. Näin ollen on syytä uskoa, että kiinteät

leikkivälineet paitsi monipuolistivat lasten toimintamahdollisuuksia, myös kuvainnollisesti höllensivät ohjaajien otetta lapsista lisäämällä leikkiin vapautta. Kiinteät kalusteet tekivät leikkikentistä vapaampia lasten paikkoja, mikä houkutteli lapsia myös leikkikenttien omaehtoisempaan käyttöön. Tosin on huomioitava, että kiinteitä leikkivälineitä ei ollut aineiston perusteella muualla, kuin Mikaelinkirkon aukean leikkikentällä ja Kupittaaanpuistossa. Kuvat ohjauksen alaisista lapsista ryhmäleikeissä jatkuivat vielä muilla tutkimusaikani leikkikenttätöimintaan liitetyillä kentillä.

Lasten oma suhde leikkikenttiin ilmenee tilanteissa, jossa lapsia on haastateltu lehtiin tai heidän toiminnastaan on annettu tarkkoja kuvauksia. Lapset omaksuivat heille luodut lasten paikat myös omiksi paikoikseen. He saattoivat käyttää leikkikenttien kiinteitä telineitä tavoilla, mikä ei aina vastannut aikuisten ideaalia. Aineiston perusteella on uskottavaa, että lapset myös itse viihtyivät leikkikentällä. Se tarjosi heille tekemistä ja mahdollisuuden leikkiä kavereiden kanssa. Välillä lapset saapuivat kentille jo ennen kuin varsinainen leikkikenttätöiminta alkoi. Huolimatta järjestetyn leikin ihanteesta, leikinohjaajat eivät aina täysin määränneet leikkien kulkua. Lapsilla oli myös mahdollisuuksia vaikuttaa siihen, millaisia leikkejä kentillä leikittiin. Lisäksi on mahdollista, että eri ikäryhmiin jakautuminen auttoi isompia sisaruksia irrottautumaan heille asetetusta lastenhoitovastuusta.

Leikkikenttätöimintaan osallistuneiden lasten määrän väheneminen kauden loppua kohti kertoo lasten mahdollisesta kyllästymisestä, vaikka lehdissä ja toimintakertomuksissa syyksi ilmoitettiin lasten vanhempien lomat.

Tutkimus osoitti, että Turussa aikuiset toimivat aktiivisesti vaikuttaakseen lasten vapaa-ajan viettoon. Heitä ajoi myös olosuhteiden luoma pakko tilanteessa, jossa yhteiskunta ei vielä tarjonnut yleisesti lastenhoitoapua työssäkäyville äideille. Kuten kansainvälinen tutkimus on osoittanut, leikkikenttä oli aikuisen luoma lapsen paikka, jossa lapset saattoivat leikkiä turvallisesti kaupungissa. Lisäksi niiden rooli oli tarjota pala luontoa kaupunkiin lapsille, jotka eivät päässeet maaseudulle. Leikkikenttätöiminnalla taas varmistettiin, että leikkikentällä vietetty aika sujui tarkoituksenmukaisesti. Toiminta valjastettiin osaksi kansalaiskasvatusta. Kaupungin toimintaan antamaa panostusta tuotiin esiin sanomalehdissä.

Vastoin ennako-odotuksiani havaitsin, että Turun leikkikenttätöimintaa ei keskeytetty sota-ajalla, vaan toiminta pikemminkin yltyi ja sitä pyrittiin ylläpitämään läpi jatkosodan. Tutkimukseni perusteella on selvää, että Turussa leikkikenttätöimintaa on käytetty apuna myös kriisitilanteista selviämisessä. Toiminnalla on pyritty ylläpitämään lasten fyysistä

terveyttä ja henkistä hyvinvointia ja turvaamaan poikkeusaikojen muodostamia lastenhoidollisia haasteita. Tähän tuli avuksi myös puistotätitoiminta.

Tutkimukseni on avannut mahdollisuuksia myös jatkotutkimukselle. Luonnollista olisi siirtyä seuraavaksi tarkastelemaan sodan jälkeistä aikaa Turun leikkikenttätöiminnan kannalta.

Alustavana hypoteesina on, että yksityinen puistotätitoiminta korvasi alkuperäisen leikkikenttätöiminnan ja leikki muotoutui entistä vapaammaksi.

Lähteet

Julkaisemattomat alkuperäislähteet

Kansallisarkisto, Turku (KA)

Raittiusyhdistys Taimi II ry:n arkisto;

Taimen leikkikenttätöiminnan kertomuksia 1927–1939: Dbca:5

Urheilumuseon arkisto, Helsinki

Colla Anni Sofia – muut asiakirjat;

Liikuntakasvatusta ja voimistelutarkastajan tointa koskevia asiakirjoja: 2:15

Alkuperäislähteet

Collan, Anni: *Ruumiillinen kasvatus Pohjois-Ameriikan Yhdysvalloissa*. WSOY. Porvoo, 1916.

Pesola, Esteri: *Lapsille iloa ja terveyttä. Voimistelunopas lastentarhoille, leikkikentille ja kodeille*. Otava. Helsinki, 1930.

Nieminen, Jalmari: *60-vuotta ehdottomuuteen perustuvaa järjestettyä raittiustoimintaa Turussa*. Turun kirjapaino. s.l., 1943.

Sanoma- ja aikakauslehdet

Kisakenttä 1914, 1919, 1923, 1944

Nuori kansa 1937

Sosialisti 1924–1935

Turunmaa 1924, 1941

Turun Sanomat 1918–1945

Uusi Aura 1918–1945

Åbo Underrättelser 1933

Tutkimuskirjallisuus

- Alaranta, Irma: Lapsuus ei katoa koskaan. Turun lastentarhan tarina 1868–2018-
varhaiskasvatuksen kehitys osaksi nykyperhe-elämää ja koulutusjärjestelmää.
Sivistystoimiala, Turun kaupunki, Turku 2017.
- Boberg, Henrik: Mustaa valkoisella – näkökulma sanomalehtiin historiallisena lähteenä.
Lähde - Historiatieteellinen aikauskirja nro. 1, 1/2004. 39–49.
- Howar P. Chudacoff: *Children at Play*. New York University Press. 2007.
- Finne, Marjatta: *Palikat, poikakärryt ja paperikukkaseppel – lastentarhojen leikkikulttuurista
20-luvulta 60-luvulle*. Finn Lectura, 1992.
- Frost, Joe L.: *A History of Children's Play and Play Environments: Toward a Contemporary
Child-Saving Movement*. Oxford, Taylor & Francis Group, 2009.
- Heinilä, Kalevi: Läksyjä ja läksytyksiä. Murrosajan urheilusta ja yliopistosta. Jyväskylän
yliopisto, 2022.
- Gagen, Elizabeth A.: An example to us all: child development and identity construction in
early 20th-century playgrounds. *Environment and Planning A* 2000, vol. 32. 599 –
616. 53–64.
- Gagen, Elizabeth A.: Too Good to be True: Representing Children's Agency in the Archives
of Playground Reform. *Historical Geography*, January 2001, vol. 29. 53–64.
- Gagen Elizabeth A. Making America flesh: Physicality and nationhood in early twentieth-
century physical education reform. *Cultural Geographies*. 2004, 11(4), 417-442.

- Gagen, Elizabeth A.: Playing the Part. Performing Gender in America's Playgrounds. Sarah L. Holloway & Gill Valentine (edit.) *Children's Geographies: Playing, Living, Learning*. Taylor & Francis Group, 2005. 184–196.
- Haasto, Salme: Lapsuus Jarrumiehenkadulla. Teoksessa (toim.) Vuokko Valkamo, Harri Raitis, Sanna Kupila, Kristiina Syrjäso: *Lapsuuteni Turku 2. Kertomuksia lapsuusmaisemista 1920–1980-luvuilta*. Turkuseura-Åbosamfundet, Turkuseuran julkaisuja nro 31. Otava, Turku 2011. 9–11.
- Howell, Ocean: Play Pays: Urban Land Politics and Playgrounds in the United States, 1900–1930, *Journal of Urban History*, 961–994. Vol. 34 No. 6, September 2008.
- Huizinga, Johan: *Leikkivä ihminen* (1938). Suom. Sirkka Salomaa. WSOY, Helsinki 1984.
- Jouhki, Essi: Politics in play: the playground movement as a socio-political issue in early twentieth-century Finland, *Paedagogica Historica*. 60(4), 2023. 668–688.
- Jouhki, Essi & Moll, Veera: ”Niukasti elävän perheen lapselle huvipuisto” Leikkikentät lasten hyvinvoinnin rakentajina, noin 1950–1970. *Historiallinen aikakauskirja*, nro. 121, 4/2023, 351–364.
- Karimäki, Reeli: Kuvitellut ja todelliset leikkipaikat. Teoksessa (toim.) Helena Saarikoski: *Leikkikentiltä – Lastenperinteen tutkimuksia 2000-luvulta*. SKS, Helsinki 2005. 106–126.
- Kekkonen, Juha: Kristillinen työläisnuorisoliike. Teoksessa (toim.) Lumme, Alpo & Salmine, Lyyli: *Aatteellista ahertelua II. Kristillisen Työläisnuorison Liiton 40-vuotis juhla-julkaisu*. s.l., 1956. 3–7.
- Kotioja, Eeva: *Hyvän lapsuuden rakentajat. Mannerheimin lastensuojeluliitto 1920–2020*. Siltala, Helsinki 2020.
- Kyttä, Marketta: *Children in outdoor contexts. Affordances and independent mobility in the assessment of environmental child friendliness*. Teknillinen korkeakoulu, Espoo 2003.

Lahtinen, Rauno & Laaksonen, Hannu: *Kävely puistojen Turussa*. Otava, Turku 2008.

Lahtinen, Rauno: *Punainen Turku 1917–1918*. Sammakko, Turku 2016.

Lahtinen, Rauno: Elämää 1940-luvun Turussa. Turkuseuran julkaisuja nro 48. Turkuseura, Turku 2018.

Laine, Leena: Collan, Anni. Kansallisbiografia-verkkojulkaisu. *Studia Biographica* 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997. URN:NBN:fi-fe20051410, <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-005369> [haettu 18.10.2024]

Laine, Leena: The Finnish Play Movement: Nationalism, Citizenship and Women's Resistance. *Junctures*, 7, 2006. 25–40.

Larjavaara, Matti: Kieli, kohteliaisuus ja puhuttelu. 1999. Kielikello-verkkosivusto. <https://kielikello.fi/kieli-kohteliaisuus-ja-puhuttelu/> [haettu 23.10.2024]

Malinen, Antti: Kaverit, koirat ja joenmutkat. Lasten emotionaaliset turvapaikat 1940–50-lukujen Suomessa. *Varhaiskasvatuksen tiedelehti, Journal of Early Childhood Education Research*, 8(2), 2019. 332-261.

Malinen, Antti & Tamminen, Tuomo: *Leikitäänkö? Lasten kaverisuhteet 1900-luvun alun Suomessa*. Gaudeamus, Helsinki 2022.

Mervola, Pekka: *Kirja, kirjavampi sanomalehti. Ulkoasukierre ja suomalaisten sanomalehtien ulkoasu 1771–1994*. Suomen historiallinen seura, Bibliotheca Historica, Helsinki 1995.

Moll, Veera & Jouhki, Essi: Leikin paikka: Rakennettujen leikkiympäristöjen kehitys 1970-luvun Helsingissä. *Yhdyskuntasuunnittelu*, 59(1), 2021. 10–32.

- Moll, Veera & Kuusi, Hanna: "From city streets to suburban woodlands: the urban planning debate on children's needs, and childhood reminiscences, of 1940s–1970s Helsinki" *Urban History*. 48(1), 2021. 125-142.
- Mo, Fei; Selman, Paul; Woudstra, Jan: The origins of the modern park system of the International Settlement in Shanghai (1899–1929), *Landscape Research*, 46(3), 2021. 435–449.
- Niitemaa, Timo: Rottasodasta teatteripaloon. Teoksessa *Turku sodasta rauhaan*. Toim. Timo Niitemaa. Turun Aleksis Kivi -kerho ry, Turku 2020. 35–74.
- Pyykkönen, Teijo; Perähuhta, Minna; Högström, Hilikka; Lehtinen, Pekka: Liikuntaympäristöt kulttuuriperintönä – opas arviointiin. Toim. Teijo Pyykkönen. Liikuntatieteellisen seuran julkaisuja nro 170. Tammerprint Oy, Helsinki 2013.
- Rasmussen, Kim: Places for Children – Children's Places. *Childhood*, 11(2), 2004. 155–173.
- Rosengren, Carola: *Unelmana kesä. Huvilaelämää Ruissalossa 1910-luvulla*. Turun yliopisto, kulttuurihistoria, Gummerus, Jyväskylä 2003.
- Rosengren, Carola: *Kesäksi Ruissaloon!* Turun maakuntamuseon julkaisuja 8. Tammer-paino Oy, Turku 2005.
- Saarelainen, Juhana: Konteksti ja kontekstualisoiminen. Teoksessa (toim) Asko Nivala & Rami Mähkä: *Tulkinnan polkuja. Kulttuurihistorian tutkimusmenetelmiä*. Turun yliopisto, Cultural History – Kulttuurihistoria 10, Turku 2013. 244–268.
- Salmi, Hannu: Suomi, kulttuurihistoria ja kulttuurisuuden haaste. *Historiallinen Aikakauskirja* 4/2017. 417–425.
- Sini, Raffaella: The Social, Cultural, and Political Value of Play: Singapore's Postcolonial Playground System, *Journal of Urban History*, Vol. 48(3) 2022. 578–607.

- Teronen, Arto & Vuolle, Jouko: *Vastatuulesta myötämäkeen. Naiset Suomalaisessa urheilussa*. Kirjapaja, Helsinki 2018.
- Uusitalo, Sinikka: *Turun kaupungin historia 1918–1970*. 2. nide. Turun kaupunki, 1982.
- Vahtikari, Taina; Männistö-Funk Tiina & Laine, Sirpa: Valokuvan käytön ja tulkinnan menetelmät historiantutkimuksessa. Teoksessa (toim.) Mirkka Danielsbacka, Matti O. Hannikainen & Tuomas Tepora. *Avaimia menneisyyteen. Opas historiantutkimuksen menetelmiin*. Gaudeamus, Helsinki 2022. 229–249.
- Vehkalahti, Kaisa: Lapsuuden löytämisestä toimijuuden tutkimukseen - Lapsuuden historian kuusi vuosikymmentä. Teoksessa (toim.) K.Vehkalahti, E., Jouhki, S., Lipkin, J., Sitomaniemi-San, & T., Kuokkanen: *Matkaopas lapsuuden historian tutkimukseen: Monitieteisiä näkökulmia ja menetelmiä*. SKS, Helsinki 2022. 35–74.
- Winder, Jon: *Designed for Play: Children's Playgrounds and the Politics of Urban Space, 1840–2010*. New Historical Perspectives. University of London Press. 2024.